

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра смарт-економіки

Дипломна магістерська робота

на тему ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА
РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Виконав: студент групи МГДМЕ-21

спеціальності 051 Економіка

освітньої програми Міжнародна економіка

Євген КОНСТАНТИНЕНКО

Керівник д.е.н., проф. Олександра ОЛЬШАНСЬКА

Рецензент д.е.н., проф. Євгенія ХАУСТОВА

Київ 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну
Кафедра смарт-економіки
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма Міжнародна економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри Смарт-економіки
_____ Анна ОЛЕШКО
« _____ » _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

_____ Константиненко Євгену Сергійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки

Науковий керівник роботи Ольшанська Олександра Володимирівна, д.е.н., професор, затверджені наказом вищого навчального закладу від «28» вересня 2022 року №180-уч.

2. Строк подання студентом роботи 01.11.2022 р.

3. Вихідні дані до роботи наукова та навчально-методична література, законодавчі та нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність транснаціональних корпорацій та впливають на розвиток світової економіки, звіти міжнародних фінансових організацій, інформація та статистичні дані Державної служби статистики, звіти українських фінансових установ та суб'єктів господарювання, тощо.

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ. Теоретичні основи функціонування діяльності ТНК в розвитку світової економіки. Аналіз та оцінка впливу діяльності ТНК в розвитку світової економіки та України. Перспективи розвитку та функціонування ТНК в умовах світової економіки. Висновки.

5. Консультанти розділів дипломної магістерської роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Олександра ОЛЬШАНСЬКА, д.е.н.,проф.	12.09.22.	29.09. 22.
Розділ 1	Олександра ОЛЬШАНСЬКА, д.е.н.,проф.	30.09.22.	12.10. 22
Розділ 2	Олександра ОЛЬШАНСЬКА, д.е.н.,проф.	13.10.22.	23.10. 22.
Розділ 3	Олександра ОЛЬШАНСЬКА, д.е.н.,проф.	24.10.22.	27.10. 22.
Висновки	Олександра ОЛЬШАНСЬКА, д.е.н.,проф.	25.10.22.	28.10. 22.

6. Дата видачі завдання: 12.09.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної магістерської роботи	Терміни виконання етапів	Примітка про виконання
1	Вступ	12.09.2022	
2	Розділ 1. Теоретичні основи функціонування діяльності ТНК в розвитку світової економіки	30.09.2022	
3	Розділ 2. Аналіз та оцінка впливу діяльності ТНК в розвитку світової економіки та України	13.10.2022	
4	Розділ 3. Перспективи розвитку та функціонування ТНК в умовах світової економіки	24.10.2022	
5	Висновки	25.10.2022	
6	Оформлення дипломної магістерської роботи (чистовий варіант)	28.10.2022	
7	Здача дипломної магістерської роботи на кафедру для рецензування (за 14 днів до захисту)	01.11.2022	
8	Перевірка дипломної магістерської роботи на наявність ознак плагіату (за 10 днів до захисту)	07.11.2022	
9	Подання дипломної магістерської роботи на затвердження завідувачу кафедри (за 7 днів до захисту)	17.11.2022	

Студент

(підпис)

Євген КОНСТАНТИНЕНКО

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник роботи

(підпис)

Олександра ОЛЬШАНСЬКА

(прізвище та ініціали)

Директор НМЦУПФ

(підпис)

Олена ГРИГОРЕВСЬКА

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Константиненко Є.С. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки. – рукопис.

Дипломна магістерська робота за спеціальністю 051 – Економіка. – Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, 2022 рік.

Дослідження присвячено дослідженню впливу діяльності транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки та перспективам подальшого розвитку й функціонування ТНК в умовах світової економіки. В роботі було розглянуто сутність та основні типи транснаціональних корпорацій у сучасних умовах, чинники впливу на формування та розвиток ТНК в умовах світової економіки та механізм функціонування транснаціональних корпорацій у сфері світової економіки. Було проаналізовано та оцінено вплив діяльності ТНК в розвитку світової економіки, й України зокрема та досліджено середовище функціонування транснаціональних корпорацій в умовах ринкової економіки. З метою покращення умов розвитку та функціонування ТНК було запропоновано шляхи посилення конкурентних позицій транснаціонального бізнесу та визначено перспективну участь України в процесах транснаціоналізації світової економіки.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, світова економіка, глобалізація, чинники впливу, механізм функціонування, розвиток, конкурентне середовище.

ANNOTATION

Konstantynenko Ye. The impact of the activities of transnational corporations on the development of the world economy – manuscript.

Master's thesis on specialty 051 –Economics. – Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, 2022.

The study is devoted to the study of the influence of the activities of transnational corporations on the development of the world economy and the prospects for the further development and functioning of TNCs in the conditions of the world economy. The work considered the essence and main types of transnational corporations in modern conditions, factors influencing the formation and development of TNCs in the conditions of the world economy, and the mechanism of functioning of transnational corporations in the sphere of the world economy. The impact of the activities of TNCs in the development of the world economy, and of Ukraine in particular, was analyzed and evaluated, and the environment of the functioning of transnational corporations in the conditions of a market economy was studied. In order to improve the conditions for the development and functioning of TNCs, ways to strengthen the competitive positions of transnational business were proposed and Ukraine's prospective participation in the processes of transnationalization of the world economy was determined.

Key words: transnational corporations, world economy, globalization, influencing factors, functioning mechanism, development, competitive environment.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	9
1.1. Сутність та основні типи транс національних корпорацій у сучасних умовах	9
1.2. Чинники впливу на формування та розвиток ТНК в умовах світової економіки	18
1.3. Механізм функціонування транснаціональних корпорацій у сфері світової економіки.....	25
Висновки до 1 розділу	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УКРАЇНИ.....	36
2.1. Організаційно – управлінська структура ТНК «Рошен»	36
2.2. Аналіз загально – господарської діяльності ТНК.....	41
2.3. Дослідження середовища функціонування транснаціональних корпорацій в умовах ринкової економіки	51
Висновки до 2 розділу	58
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТНК В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	60
3.1. Шляхи посилення конкурентних позицій транснаціонального бізнесу	60
3.2. Організаційно – економічний механізм діяльності транснаціональних корпорацій.....	68
3.3. Перспективи участі України в процесах транснаціоналізації світової економіки.....	72
Висновки до 3 розділу	82
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі основними суб'єктами зовнішньоекономічних зв'язків та рушійною силою інтеграції світової економіки є транснаціональні корпорації (ТНК). Транснаціональні корпорації є гігантськими фінансово-промисловими об'єднаннями, національними або інтернаціональними за капіталом, побудованими за принципом планування та управління у світовому масштабі, і які беруть участь у міжнародному поділі праці, використовуючи при цьому переваги інтернаціоналізації господарського життя для максимізації прибутку.

В епоху глобалізації світової економіки, що характеризується міжнародною спрямованістю ТНК і злиттям ринків, маркетингові стратегії ТНК за своєю суттю є стратегіями інтернаціоналізації, що можуть проводитися у широкому спектрі: від внутрішньо корпоративного до між корпоративного рівнів. Компанії не тільки продають за кордоном вироблену всередині країни продукцію та послуги, використовують сировину і напівфабрикати, отримані з інших країн, а й інвестують у закордонні виробничі та збутові потужності і заснують за кордоном науково-дослідні центри. Закордон можуть бути перенесені навіть централізовані послуги підприємств, такі, як програмування, ведення обліку і розробка дизайну. Фінансування внутрішніх і закордонних проектів може проводитися з іноземних джерел.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що під ТНК треба розуміти не тільки підприємство, що створене в будь-якій організаційно-правовій формі та складається з материнських (parent erprises) і контрольованих зарубіжних підприємств (foreign affiliates), розміщених відповідно в країні базування і приймаючих державах та територіях, а також як – це міжнародні компанії, що мають свої господарські підрозділи не менше ніж у двох країнах і керують цими підрозділами з одного або декількох центрів на основі такого механізму прийняття рішень, який дозволяє проводити узгоджену політику і

загальну стратегію, розподіляючи ресурси технології і відповідальність для досягнення результату – отримання прибутку.

Проблема дослідження сутності та діяльності ТНК, а також процеси транснаціоналізації тривалий час перебувають у центрі уваги багатьох вчених, як зарубіжних, так і вітчизняних, зокрема таких як: В. Венгер, К. Гудим, Д. Латинін, А. Михайлишин, М. Прохорова, Н. Рябец, Б. Стеценко, Т. Циганкова та ін.

Мета дослідження – дослідити теоретичні засади діяльності транснаціональних корпорацій та визначити їх вплив на розвиток світової економіки.

Відповідно до поставленої мети, необхідно вирішити ряд завдань:

- дослідити сутність та основні типи транс національних корпорацій у сучасних умовах;
- розглянути чинники впливу на формування та розвиток ТНК в умовах світової економіки;
- охарактеризувати механізм функціонування транснаціональних корпорацій у сфері світової економіки;
- оцінити організаційно – управлінську структуру ТНК «Рошен»;
- провести аналіз загально-господарської діяльності ТНК;
- провести дослідження середовища функціонування транснаціональних корпорацій в умовах ринкової економіки;
- запропонувати шляхи посилення конкурентних позицій транснаціонального бізнесу;
- розглянути організаційно – економічний механізм діяльності транснаціональних корпорацій;
- дослідити перспективи участі України в процесах транснаціоналізації світової економіки.

Об'єктом дослідження є процес, пов'язаний із впливом діяльності транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні аспекти діяльності транснаціональних корпорацій та їх вплив на розвиток світової економіки.

Методи дослідження. Методи дослідження, які обрані для проведення дослідження у роботі охоплюють загальнонаукові підходи та прийоми. Серед них варто виділити: синтез та аналіз під час висвітлення теоретичних аспектів обраної теми; дедукція й індукція для зведення та представлення теоретичного та практичного матеріалу; статистичні методи, які на базі узагальнюючих показників дозволили представити у таблицях і графіках.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, праці вітчизняних та закордонних вчених, наукові публікації в періодичних виданнях, статистичні матеріали, довідкова література та інше.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретико-практичних засад діяльності та розвитку транснаціональних корпорацій, їх впливу на світову економіку та Україну зокрема, дослідженні середовища функціонування транснаціональних корпорацій в умовах ринкової економіки. Запропоновано шляхи посилення конкурентних позицій транснаціонального бізнесу та удосконалено перспективну модель участі України в процесах транснаціоналізації світової економіки.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає в дослідженні сучасного стану транснаціональних корпорацій, їх діяльності та розвитку, а також їх впливу на світову економіку та Україну зокрема, що дозволило запропонувати шляхи посилення конкурентних позицій транснаціонального бізнесу та повести вдосконалення перспективної моделі участі України в процесах транснаціоналізації світової економіки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дипломної магістерської роботи обговорювалися на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Modern research in world science» (29-31.10.2022 року, м. Львів). Публікації. За результатами дослідження

опубліковано 2 наукові праці: одна стаття у науковому фаховому виданні України загальним обсягом 15 сторінок, одні тези доповідей на міжнародній науково-практичній конференції загальним обсягом 6 сторінок.

Дипломна магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутність та основні типи транснаціональних корпорацій у сучасних умовах

Сьогодні транснаціональні корпорації відіграють дуже важливу роль у глобалізації світової економіки. Вони є рушійним механізмом глобалізації міжнародних економічних відносин. ТНК (транснаціональні корпорації) сьогодні це не лише головні суб'єкти світової економіки, а й важлива частка національної. З кожним роком роль ТНК посилюється, тому необхідно вивчати такий вплив як на національному, так і на державному рівні.

У ситуації послаблення міждержавних бар'єрів на шляху руху товарів, послуг, чинників виробництва, методів управління все більшу роль у процесі розвитку промисловості відіграють зовнішньоекономічні відносини. Це стосується експортно-імпортних операцій, міжнародного інвестування, кооперації та співпраці. Одним з елементів розширення сфери зовнішньоекономічної діяльності підприємств є формування транснаціональних корпорацій (ТНК), які стали основною рушійною силою розвитку світового господарства [8-13].

За даними ООН зараз є принаймні 35000 ТНК, що контролюють приблизно 170 тис. іноземних філіалів. Сто найбільших ТНК мають 40–50% всіх іноземних активів. Найбільшою корпорацією в світі є компанія «Wal-MartStores» з прибутком 16,389 млн дол. США. Сьогодні ТНК є двигуном глобалізації та «контролером» міжнародної економіки [53; 54].

Історія ТНК бере свої початки ще в 1600 р. появою англійської компанії «EastIndia Company», але особливої інтенсивності розвиток транснаціональних компаній почав набирати в другій третині XIX ст.

Дослідники виділяють п'ять етапів розвитку ТНК, які умовно поділяють на п'ять поколінь (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Покоління розвитку ТНК

Назва покоління	Період	Характеристики
Перше покоління ТНК	З кінця XIX ст. до початку Першої світової війни 1914– 1918 рр.	Займалося в основному розробкою та видобутком сировинних ресурсів в колоніальних країнах Азії, Африки, Латинської Америки, а також їх переробкою в країнах – власниках колоній. За формою ці ТНК представляли собою картелі і синдикати.
Друге покоління ТНК	1918–1939 рр.	Займалося найбільш прибутковим виробництвом озброєнь і військової техніки для задоволення військових потреб провідних країн Європи, Америки та Японії.
Третє покоління ТНК	Після закінчення Другої світової війни (1945 р.) і особливо після розпаду всіх імперій і їх колоніальної системи (1950–1960 рр.)	Були генераторами і поширювачами науково-технічних досягнень в галузі новітніх галузей науки та промисловості (атомна енергія, електроніка, космос, приладобудування та ін.).
Четверте покоління ТНК	1970–1980 рр.	Концентрація капіталу і виробництво у ТНК, найбільш успішно розвиваючого великого міжнародного бізнесу.
П'яте покоління ТНК	Початок XXI ст.	Для ТНК нового покоління властива опора на сучасну науку і інноваційний бізнес, що робить їх головними генераторами наукових ідей і концепцій.

Джерело: побудовано автором на основі [16]

З наведеного вище бачимо, що виділяють п'ять поколінь розвитку ТНК, кожне з яких має певні характеристики та займає відповідний проміжок часу. Так, перше покоління взяло свій початок з кінця XIX ст. Територія розповсюдження: Азія, Африка та Латинська Америка де видобували сировинні ресурси [8, с. 60].

З кожним роком діяльність ТНК розширювалася, і вже в період 1918 - 1939 рр. транснаціональні корпорації почали займатися найбільш прибутковим виробництвом озброєнь і військової техніки. Це було друге покоління, яке розвивалося на території країн Європи, Америки та Японії. Наступне покоління займалося науково-технічними відкриттями в галузі електроніки, космосу та ін. Розвиток цього покоління припадав на кінець Другої світової війни [12, с. 36].

Четверте покоління характеризується вже більшою силою та розповсюдженістю. В період 1970– 1980 рр. найбільш успішно розвивається великий міжнародний бізнес.

Під час п'ятого покоління ТНК стають головними генераторами наукових ідей і концепцій, спираючись на сучасну науку і інноваційний бізнес. П'яте покоління бере свій початок з XX ст. [26; 27].

Серед основних конкурентних переваг ТНК можна виділити: економія на масштабах підприємства, переваги володіння і доступу до природних ресурсів, капіталу і результатами науково-дослідних і дослідно - конструкторських робіт (НДДКР) по всьому світу; низька вартість фінансових ресурсів завдяки більш широким можливостям їх залучення. Зазначені переваги дають можливість ТНК дуже стрімко розвиватись та бути конкурентоспроможними порівняно з іншими компаніями [71; 72].

Організація Об'єднаних Націй визначає транснаціональні корпорації як підприємства, що займаються виробництвом товарів чи послуг або здійснюють його контроль за межами своєї країни [1, с. 10].

Проаналізувавши риси ТНК ми можемо зазначити, що основною рисою ТНК є інтернаціональний характер функціонування і застосування капіталу.

Дана риса створить можливості для залучення іноземних інвестицій в державу. Поряд з цим вагому роль мають й інші риси, такі як величезний матеріальний і фінансовий потенціал; можливість здійснювати значні витрати на НДДКР та висока незалежність руху власного капіталу.

Окрім того, вагоме значення поряд з рисами ТНК відіграють наступні ознаки [1, с. 15]:

- більшість ТНК існують майже в 100 країнах, наприклад, Соса-Соса, Nestle (виробництво напоїв та солодоців), MetroCash&Carry (мережа оптових гіпермаркетів), Samsung (електронно-обчислювальна техніка), Toyota (виробництво автомобілів) – відомі майже в усьому світі;

- диверсифікація виробництва і діяльності в різноманітних галузях: так, американська компанія «Інтернешнл Телефон енд Телеграф» ІТТ стала конгломератом за допомогою диверсифікації діяльності, залишаючись монополістом в галузі виробництва засобів зв'язку, працює ще й в фармацевтичній та харчовій промисловості, а також в сфері послуг;

- участь у кооперуванні виробництва, а також в міжнародній спеціалізації: внутрішньо фірмова спеціалізація проявляється в тому, що різні філії ТНК виробляють різні товари. Наприклад, англійська філія «Дженерал Моторс» Воксхол виробляє вантажівки, а західнонімецька філія «Опель» – легкові автомобілі [22, с. 36].

Сьогодні глобалізація знаходиться на початку свого зародження, і тому ТНК є рушійним механізмом сучасної глобалізації світової економіки. На нашу думку, роль ТНК в процесі глобалізації полягає в наступному:

- можливість планувати, організовувати і контролювати транскордонну діяльність;

- здатність повною мірою скористатися перевагами ІКТ і сприяти їх розповсюдженню і розвитку;

- здійснення найбільшої кількості міжнародних транзакцій;

- використання організаційних і технологічних інновацій як основу розвитку ТНК [28; 29].

Отже, зазначені факти дають всі підстави вважати, що ТНК є самостійною, відокремленою підсистемою, але в той же час найважливішим двигуном процесів глобалізації та трансформації світової економіки.

Сьогодні «фундаментом» світової економіки є понад 500 ТНК. Загалом у світі діють приблизно 60 тис. фінансово-промислових груп і ТНК, які розширилися за межі країн свого базування і мають в своєму арсеналі приблизно 250 тис. філіалів. Вони контролюють 50% світового промислового виробництва, а також проводять майже 70% операцій торгівлі у світі [96; 97; 98; 99; 100].

Найбільші ТНК мають річний обсяг продажу в сотні млрд дол. США, близько 500 ТНК мають обсяг збуту за рік в понад 18 млрд дол., а середньорічний обсяг продажу – кілька сотень млн дол. ТНК реалізують 80 % продукції, яка виробляється в галузі електроніки та хімії, 95 % – фармацевтики, 76 % – продукції галузі машинобудування.

ТНК контролюють 90 % світового ринку пшениці, кукурудзи, кави, тютюну, лісоматеріалів, залізної руди, 85 % – ринок міді і бокситів, 80 % – чай та олово, 75 % – сира нафта, банани, натуральний каучук [5-15]. 100 найбільших ТНК сконцентрували в своїх «руках» світову економічну могутність. Це такі, як Microsoft, ExxonMobil, Nestle, Ford, PhillipMorris, Citigroup, GeneralElectric, Johnson&Johnson, WaiMartStores, IBM, BP, RoyalDutch/Shell.

Серед вітчизняних ТНК можна назвати: провідну фінансово-промислову групу України «СКМ»; приватну міжнародну групу компаній «Group DF».

Компанія СКМ являється власником контрольних пакетів акцій понад 100 підприємств, які зайняті в галузі енергетики, телекомунікаційній, металургії, в сферах нерухомості та роздрібною торгівлі, банківська справа та страхування, а також інші сфери економіки. Діяльність компанії диверсифікується за сферами та країнами. Група компаній «Group DF»

зайнята в енергетичній сфері, хімічній промисловості, нерухомості в Україні, інших країнах Європи [30, с. 45].

Крім того вітчизняними ТНК також являються: корпорація «InterpireGroup» – контролює опосередковано активи в сфері послуг та інформації, займається сталеливарною справою; «Індустріальний союз Донбасу» – інтегрована холдингова компанія, володіє контрольним пакетом акцій близько 40 промислових підприємств України, Угорщини та Польщі; горілчана компанія «Nemiroff» – учасник міжнародного холдингу «Nemiroff», який являється одним із найбільших світових виробників горілчаних виробів, його продукція реалізується в 72 країнах світу; міжнародна кондитерська корпорація «ROSHEN» – найбільший виробник кондитерських виробів в Європі, фабрики якої знаходяться на території України, Литви.

Для транснаціональних фірм одним з важливих чинників ефективності і конкурентоспроможності є вибір організаційної структури адекватної:

- цілям і завданням фірми;
- умовам зовнішнього середовища їхньої діяльності;
- «Найкраща» структура – це та, яка дає фірмі змогу:
- ефективно взаємодіяти із зовнішнім середовищем;
- доцільно і ефективно направляти зусилля своїх співробітників;
- задовольняти потреби клієнтів і досягати своїх цілей з високою ефективністю [16, с. 113].

ТНК складається з головної холдинг-компанії та підконтрольних зарубіжних підприємств. Країна базування – країна, в якій розташовується штаб-квартира або головна холдинг-компанія ТНК. Країна, що приймає – країна, в якій розташовуються підконтрольні підприємства ТНК [101; 102].

Зарубіжні підконтрольні підприємства (зарубіжний філіал) – це інкорпороване або неінкорпороване підприємство, в якому інвестор, який є резидентом іншої країни, володіє капіталом, що дає йому можливість мати довгостроковий економічний інтерес в управлінні.

Термін «зарубіжні філіали» охоплює кілька юридичних форм організації бізнесу [29, с. 45]:

1. Дочірня компанія - підприємство, що входить до системи ТНК, в приймаючій країні, в якому головна компанія має право вирішального голосу в силу володіння більшою частиною акцій.

2. Асоційована компанія - підприємство, що входить в ТНК, у приймаючій країні, у якому головна компанія володіє не менше 10, але не більше 50% акцій.

3. Відділення - вид закордонної філії, яким головна компанія володіє цілком або воно є частиною спільного підприємства ТНК. Форми відділень: представництво головної компанії за кордоном, партнерство, в т.ч. з місцевими підприємствами та рухоме майно, що належать головній компанії і функціонує за кордоном не менше 1 року.

Головна холдинг-компанія (материнська компанія) – це компанія, що контролює активи інших фірм у зарубіжних країнах, що приймають. Звичайно головна компанія складається з двох фірм (товариств): материнської холдингової та материнської оперативної компанії. Інколи існує єдина оперативно-холдингова фірма [103; 104; 105; 106].

Більш складна організаційна модель притаманна багатонаціональним фірмам, які контролюються фінансовими групами кількох країн. Найтиповіша модель побудови організаційної архітектури ТНК включає підрозділи: керівництва, виробництва товарів та послуг, контролю. Триступенева система менеджменту забезпечує реалізацію цих завдань [18, с. 7].

Розрізняють п'ять типових глобальних організаційних структур ТНК, таблиця 1.2.

Основні типи транснаціональних корпорацій у сучасних умовах

№	Тип	Характеристика
1	2	3
1	Глобальна товарна структура передбачає відповідальність національних підрозділів ТНК за окремі групи товарів по всьому світу	Ця організаційна модель базується на концепції «центру прибутків», яка передбачає, що кожна продуктова лінія має заздалегідь визначену дохідність на інвестиції. Її ефективність оцінюється на основі фактично отриманих прибутків.
2	Глобальна регіональна структура передбачає, що відповідальність за здійснення операцій покладається на регіональних менеджерів	Головною відмінністю цієї моделі від глобальної товарної структури є підпорядкованість усіх товарних виробничих ліній одного підрозділу в межах кожного географічного регіону.
3	Глобальна функціональна структура орієнтує управління фірмою на виконання базових функцій, наприклад виробництва, фінансів, маркетингу	За цією моделлю кожний функціональний відділ відповідає як за національне, так і за міжнародне виробництво.
4	Змішана структура поєднує елементи різних підходів до організації структури фірми	Якщо ТНК розвиває багато видів діяльності, вона стикається з різними умовами ринків та конкурентного середовища. Наприклад, у Європі вона вважає доцільним впровадити глобальну регіональну структуру. Що стосується операцій поза Європою, тут може існувати глобальна товарна модель організації.

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
5	Матрична структура поєднує два підходи: регіональну та товарну структуру або функціональну та товарну структуру	У регіонально-товарних матричних моделях передбачено існування трьох видів менеджерів – регіональних, товарних та матричних. Функціонально-товарні матричні моделі приділяють особливу увагу видам діяльності (функціям) та товарам, які треба виробляти.

Джерело: побудовано автором на основі [18]

З точки зору організаційної структури ТНК функціонують як одно- та багатогалузеві концерни. Одногалузеві концерни - це, як правило, горизонтально інтегровані корпорації. Вони являють собою підприємства, що випускають велику частину однорідної продукції («Водафон»).

Багатогалузеві концерни можуть існувати у формі вертикально інтегрованих корпорацій і диверсифікованих ТНК.

– горизонтально інтегровані корпорації з підприємствами, що випускають велику частину продукції («Fast Food»);

– вертикально інтегровані корпорації, що об'єднують при одному власнику найважливіші сфери у виробництві кінцевого продукту;

– диверсифіковані транснаціональні корпорації, що містять у собі національні підприємства з вертикальною і горизонтальною інтеграцією («Нестле») [18, с. 17].

Узагальнена ієрархія міжнародних ТНК може бути представлена інтернаціональними, багатонаціональними (мультинаціональними) і глобальними корпораціями.

Таким чином, діяльність ТНК дає країні велику вигоду – легкий доступ до ресурсів інших країн, нові ринки збуту, ріст попиту на українську

продукцію за кордоном, знищення протекціоністських бар'єрів інших держав при розміщенні виробництва на території цих країн, а також ці компанії – власники колосальних матеріальних активів.

1.2. Чинники впливу на формування та розвиток ТНК в умовах світової економіки

На сучасному етапі розвитку світової економіки – етапі глобалізації – важливу роль відіграють транснаціональні корпорації, які стають провідними торговельними підприємствами, інвесторами, розповсюджувачами сучасних технологій, науково-технічного прогресу, стимуляторами міжнародної трудової міграції. Саме транснаціональні корпорації заклали основу взаємозалежної економічної діяльності різних країн світу, а згодом стали основою глобальної економіки [26, с. 18].

Сьогодні транснаціональні корпорації є не лише головними суб'єктами світу, а й важливою частиною національної економіки, роль якої з кожним роком зростає. Тому глобалізація процесів у світовій економіці на фоні активізації транснаціональних корпорацій активізує і транснаціоналізацію українських компаній, адже для сучасної України транснаціоналізація підприємств може виступати економічним механізмом, який визначатиме нові пріоритети суспільного відтворення, цілі зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в міжнародному поділі праці. Тому, одним із пріоритетних напрямів розвитку національних бізнес-структур має стати формування потужних транснаціональних корпорацій, здатних адекватно реагувати на зовнішні впливи та активно розвивати міжнародні економічні зв'язки.

Найбільший вплив на процеси транснаціоналізації мали такі чинники [30; 31]:

- 1) швидкий розвиток високих технологій, інновацій, послуг та інформації;
- 2) зміна інвестиційних пріоритетів - інвестори вкладають кошти не в промисловість, а в сферу технологій, послуг, інформації, телекомунікацій тощо;
- 3) нове поєднання форм і методів транснаціоналізації різних видів діяльності та бізнесу;
- 4) поряд із традиційними прямими портфельними інвестиціями спостерігається розвиток різноманітних активів і способів діяльності, які є економічними передумовами та джерелами транснаціоналізації;
- 5) через загострення глобальної конкуренції «право на життя» отримують лише найефективніші та найменш витратні форми транснаціоналізації.

Як бачимо, на кожному етапі причини становлення і розвитку ТНК дуже різні, але всі вони певною мірою пов'язані, насамперед, з недосконалою конкуренцією, бар'єрами для розвитку міжнародної торгівлі, валютним контролем, значні транспортні витрати, відмінності податкового законодавства різних країн. Тому основною причиною бурхливого розвитку ТНК є висока ефективність їх діяльності порівняно з іншими компаніями.

Серед чинників формування конкурентних переваг, які є основою ефективної діяльності ТНК, виділяють:

- безперешкодне володіння та доступ до природних ресурсів, капіталу та результатів науково-дослідних робіт у всьому світі;
- горизонтальна диверсифікація в різні галузі або вертикальна інтеграція за технологічним принципом в рамках однієї галузі, що в обох випадках забезпечує економічну стабільність і фінансову стійкість ТНК;
- можливість вільного вибору при розміщенні підприємств компанії в різних країнах з урахуванням розмірів їх національних ринків, темпів економічного зростання, цін, наявності економічних ресурсів, а також політичної стабільності;

- низька вартість фінансових ресурсів за рахунок ширших можливостей їх залучення [44];
- економія в масштабах підприємства;
- можливість використання державної зовнішньоекономічної політики в різних країнах в інтересах ТНК;
- можливість подолання різних бар'єрів на шляху збільшення обсягів експорту своїх товарів на ринок тієї чи іншої країни за рахунок прямих інвестицій;
- постійна обізнаність про стан товарних, валютних і фінансових ринків у різних країнах, що дозволяє оперативно спрямовувати потоки капіталу в ті країни, де існують сприятливі умови для отримання максимального прибутку;
- доступ до кваліфікованих кадрів і практично необмежені можливості їх підбору [37, с. 17].

Саме ці конкурентні переваги дозволяють ТНК швидко розвиватися і бути конкурентоспроможними в порівнянні з іншими компаніями.

Підтримуючи обіг капіталу, людей і технологій, провідні ТНК значно сприяють економічному зростанню та розвитку національних економік приймаючих країн, зокрема:

- 1) зменшення гостроти валютного дефіциту, пов'язаного з імпортом, що означає перенесення в інші країни хоча б частини виробництва, продукцію якого вони імпортували досі;
- 2) підвищення культури ведення бізнесу та споживання товарів і послуг за міжнародними стандартами;
- 3) надання додаткових робочих місць місцевому населенню, що особливо важливо для країн, де прихід трудомістких потужностей дасть змогу використовувати переважно фізичну, а не машинну працю.

Також ТНК відіграють подвійну роль в інтернаціоналізації виробництва, у процесі розширення та поглиблення виробничих зв'язків між підприємствами різних країн. ТНК формуються як національні за капіталом і

контролем, але їх діяльність має міжнародний, наднаціональний характер і призводить до створення наднаціональних зв'язків [38, с. 19].

Якісною особливістю сучасних ТНК є розвиток ними у внутрішній корпоративній структурі різноманітних форм міжнародного поділу праці — предметної, подетальної та поопераційної (технологічної) спеціалізації. Але ТНК не просто переносять частину виробничого процесу в іншу країну, а розміщують виробництво деталей і напівфабрикатів на підприємствах, які обслуговують регіони і континенти. Збірка основної продукції наближена до ринків збуту з урахуванням специфіки та запитів місцевого споживача.

Водночас, перераховуючи переваги ТНК, необхідно виділити недоліки негативного впливу транснаціональних корпорацій. Таким чином, завдяки своїй стратегії глобальних операцій, могутності та великому фінансово-політичному впливу ТНК реалізують стратегію довгострокової максимізації прибутку, тобто відмовляються від короткострокових вигод, щоб зміцнити свої позиції на ринку в майбутньому і забезпечити стабільний прибуток на тривалий термін. При цьому ТНК прагнуть максимізувати прибуток за рахунок ренти та монополістичних переваг у певних країнах, іноді навіть використовуючи для розширення бюджетні кошти країн походження. Для таких ТНК важливий доступ до сировинних і транспортних систем країни перебування. Це призводить до того, що [17]:

- на внутрішньому ринку цих країн ТНК створюють сильну конкуренцію місцевим компаніям, заважаючи їм розвиватися;
- вільний рух фінансового капіталу ТНК може підірвати стабільність національних валют і створити загрозу національній безпеці країн, що розвиваються;
- ТНК, маючи власний інтерес у країні, здатні насаджувати ідеологію, що суперечить інтересам розвитку національного бізнесу та пригнічувати розвиток національно-державних інтересів країни.

Крім того, економічна міць ТНК може стати джерелом прихованих конфліктів з тими державами, на території яких здійснюється їх діяльність.

Інтереси ТНК стоять за війнами та державними переворотами в країнах Близького та Середнього Сходу, Латинської Америки, змінами урядів у Європі та Азії. ТНК лобіюють інтереси окремих високопоставлених урядовців або цілих політичних партій, підтримують формування економічних інтеграцій на різних рівнях, можуть займатися хабарництвом.

Через швидкий розвиток інтеграційних процесів і значний соціально-економічний ефект національні економіки не можуть уникнути впливу ТНК, але уряди держав можуть регулювати рівень їх присутності. Таке регулювання відбувається принаймні на чотирьох рівнях: наднаціональному; міждержавний; побутові; громадськість. При цьому кожен із цих рівнів має своє призначення та специфічні інструменти регулювання. Зокрема, основною метою наднаціонального регулювання є регулювання правил конкуренції та захист вільної торгівлі.

Основними інструментами її досягнення є багатосторонні міжнародні угоди, які залежно від кількості країн-учасниць можуть бути універсальними, регіональними та субрегіональними. Слід підкреслити, що прийняті документи не мають практичного впливу на діяльність ТНК та їх філій. Це пов'язано, перш за все, з тим, що не всі країни погоджуються виконувати умови ТНК на своїй території [26, с. 41].

На міжнародному рівні формування ТНК, основною метою регулювання є захист інвестицій і дотримання міжнародних стандартів, що досягається шляхом підписання двосторонніх інвестиційних угод. Це найпоширеніший спосіб регулювання діяльності ТНК між країною перебування та країною-базою. Україна підписала майже 73 двосторонні угоди про захист інвестицій. На відміну, наприклад, від США, Японії, Великої Британії, Україна не має типового договору, що свідчить про відсутність єдиного та чітко вираженого державного підходу до ключових положень і понять у сфері стандартів захисту інвестицій та інвестиційного арбітражу.

При формування на внутрішньому рівні основною метою регулювання ТНК є чітке підпорядкування діяльності їхніх філій і дочірніх компаній національному законодавству країни перебування. Основними інструментами такого регулювання є інвестиційне законодавство країни, спрямоване на визначення правового статусу іноземного інвестора: фізичної чи юридичної особи. Чим чіткіше це буде прописано, тим ефективнішим буде вплив ТНК на національну економіку. Однак найбільш вразливим місцем одностороннього регулювання діяльності ТНК є те, що завдяки своїй організаційній структурі вона здатна уникнути контролю з боку однієї держави. Тому національне законодавство приймаючих країн явно недостатнє для регулювання діяльності ТНК.

Серед основних проблем внутрішньодержавного регулювання діяльності ТНК можна назвати:

- по-перше, прагнення найвпливовіших країн поширити внутрішнє законодавство на іноземні філії компаній;
- по-друге, неадекватність інститутів національного законодавства приймаючих держав [30].

Не менш важливим є рівень соціального регулювання, основною метою якого є захист суспільних інтересів, адаптація продукції ТНК до інтересів суспільства. Інструментами соціального регулювання є національні традиції, освіта і, головне, громадська думка.

Більшість транснаціональних корпорацій вважають, що споживачі живуть у глобальному середовищі, в якому їхні смаки та культура однорідні та задоволені завдяки пропозиції стандартизованих глобальних продуктів. Це підтверджується успіхом транснаціональних корпорацій, які досягли максимального прибутку в довгостроковій перспективі, не орієнтуючись на індивідуальні купівельні переваги. Це дозволяє транснаціональним компаніям підтримувати стабільний імідж бренду на глобальному рівні та використовувати весь спектр переваг ефекту масштабу. Власне, в цьому і полягає головна суперечність: стандартизована глобальна стратегія залишає

поза полем свого зору сегменти, які все ще відрізняються за соціальними, культурними, економічними та правовими ознаками, не повністю задовольняючи реальні потреби споживачів. Але громадська думка не дозволяє в деяких випадках використовувати таку стратегію. Спільнота вимагає від ТНК адаптувати свою продукцію, ціни, канали і стратегії просування до своїх інтересів, що пов'язано з особливостями та відмінностями національної культури, купівельною спроможністю, перевагами в продуктах, а також потребами і бажаннями споживачів [18, с. 90].

Отже, дослідження особливостей формування та розвитку транснаціональних корпорацій показує, що перш ніж стати найвпливовішими суб'єктами міжнародних економічних відносин, вони історично пройшли низку етапів, кожен з яких супроводжувався: появою та розвитком нових стратегічних галузей промисловості; реалізацією революційних відкриттів у різних сферах виробництва та надання послуг; завоюванням нових ринків шляхом використання різноманітних методів експансії (від агресії до тихого проникнення в національні економічні та політичні процеси); використанням стратегій непрямого впливу тощо.

Отже, на сучасному етапі розвитку відбувається постійне зростання ролі транснаціональних корпорацій і масштабів транснаціоналізації, що виявляється в їх участі у створенні світового валового продукту, збільшенні частки міжнародного руху капіталу, робочої сили та інших ресурсів. Їхнє значення у світовій економіці підтверджується масштабами закордонних операцій у всіх галузях і сферах суспільного виробництва. Основними причинами експорту прямих іноземних інвестицій є прагнення транснаціональних корпорацій максимізувати прибуток шляхом оптимального розміщення капіталу, знизити рівень витрат і оподаткування, подолати торгові, екологічні та інші бар'єри, диверсифікувати ризики, забезпечити технологічне лідерство, отримати доступ до природні ресурси тощо. Основними перешкодами в розвитку транснаціональних корпорацій є

розбіжність інтересів компаній і урядів приймаючих країн, економічні, політичні, валютно-фінансові та законодавчі ризики. Попри відсутність українських компаній у міжнародних базах, Україна не може залишатися осторонь процесів глобалізації та транснаціоналізації економіки. Навпаки, сьогодні вона виступає як країна, яка приймає транснаціональні корпорації та певною мірою відчуває на собі переваги та недоліки їх діяльності, що є предметом подальших наукових досліджень.

1.3. Механізм функціонування транснаціональних корпорацій у сфері світової економіки

Сучасна світова економіка характеризується процесом глобалізації, що швидко розвивається. Саме він забезпечує і регулює єдність функціонування світового господарства. На сучасному етапі міжнародні транснаціональні корпорації є найважливішим елементом розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин. Їх інтенсивна діяльність відображає загострення міжнародної конкуренції та поглиблення міжнародного поділу праці. Тому доцільно більш детально розглянути вплив транснаціональних корпорацій на деякі аспекти зовнішньоекономічної діяльності [23, с. 25].

Так, транснаціональні корпорації за підтримки своєї держави сприяють досягненню її цілей у сфері міжнародних відносин, насамперед економічних. Маючи політичну підтримку своєї держави, транснаціональні корпорації в її інтересах залучають до господарського обігу природні та людські ресурси інших країн. Транснаціональні корпорації також благотворно впливають на міжнародні відносини, насамперед на стан міжнародної безпеки, оскільки сприяють розвитку взаємозалежності та взаєморозуміння різних держав.

Політичне та економічне значення транснаціональних корпорацій настільки велике, що в доступному для огляду майбутньому вони залишаться одним із важливих факторів посилення впливу промислово розвинених країн

у багатьох регіонах світу. З цього випливає очевидний висновок про те, що турбота про перетворення провідних вітчизняних корпорацій у транснаціональні стала свідомою метою зовнішньої політики держав, які прагнуть посилити свій вплив у міжнародному масштабі [19, с. 52].

Транснаціональні корпорації розуміють необхідність підвищення ефективності своїх структур і вживають відповідних заходів. За останні десять років міжнародні виробничі фірми ретельно переглянули свої структури і, перш за все, вжили заходів щодо скорочення кількості працівників. Так, американські корпорації Ford і General Motors скоротили свій бюрократичний апарат у 90-х роках. Навіть японські компанії, які пишаються довічним наймом, роблять значні звільнення, оскільки вважають, що багато працівників середнього менеджменту не приносять справжньої цінності.

Транснаціональні корпорації, скорочуючи персонал, водночас більше уваги приділяють його професійній підготовці, намагаючись отримати значну вигоду при реалізації стратегічних завдань, що стоять перед компаніями. З метою підвищення ефективності функціонування міжнародні фірми вдосконалюють всю систему управління.

Останнім часом багато транснаціональних корпорацій почали рухатися до створення не одного, а кількох центрів управління. Наприклад, японські компанії Matsushita і Toshiba мають три регіональні штаб-квартири. Кожна з цих точок управління, не відмовляючись від корпоративної централізації, водночас керує своїми дочірніми та афілійованими компаніями з урахуванням специфіки локальних ринків і місцевих споживачів [22, с. 52].

З метою вдосконалення системи управління виникає поділ міжнародних компаній на менші підрозділи. Так, транснаціональна швейцарсько-шведська корпорація АВВ, що спеціалізується в галузі машинобудування та електронної інженерії, була розділена на 1100 місцевих компаній. Ці підрозділи можна згрупувати за територіальною ознакою для зручності фінансової звітності та оподаткування, а також для оперативного

вирішення деяких конкретних завдань. Це означає, що змінюється система реалізації найважливіших заходів. Якщо раніше всі рішення приймалися представниками елітної еліти транснаціональних корпорацій, то зараз відбувається передача важливих повноважень тим, хто безпосередньо займається цією сферою роботи.

Одним із варіантів удосконалення діяльності міжнародних корпорацій є диференційоване використання рекламних заходів. Зараз транснаціональні компанії приділяють багато уваги місцевим відмінностям і відповідно змінюють свою рекламу.

Так, враховуючи місцеві умови, компанія Philip Morris зняла відомого ковбоя з рекламних щитів в Аргентині. Бо в цій країні ковбоїв вважають нижчого походження, а в Гонконзі з усього рекламного логотипу залишили лише коня, оскільки там ковбой нагадує слугу-робітника. Пристосовуючись до вимог конкретних ринків, IBM, McDonald's та інші фірми змінюють свою рекламу [13, с. 25].

В даний час транснаціональні корпорації почали враховувати спеціалізацію країн на виробництві окремої продукції високої якості. Наприклад, Японія славиться високоякісною електронікою, США – хорошими фільмами та комп'ютерами, Німеччина має найвищий рівень машинобудування та хімічної промисловості, Англія – книговидавництва та поп-музику тощо. Розуміючи це, транснаціональні компанії починають групувати свій бізнес навколо таких центрів, вважаючи цей спосіб найкращою гарантією своєї успішної діяльності на старих ринках світу [21, с. 52].

Велику увагу транснаціональні корпорації приділяють виходу на нові ринки, серед яких пріоритетним є Китай. Всі великі компанії світу прагнуть пробитися на китайський ринок. Для досягнення цієї мети транснаціональні корпорації широко використовують етнічних китайців, які народилися на Заході та отримали освіту в західних університетах, які допомагають їм налагоджувати тісні контакти з місцевими підприємствами.

Таким чином, скорочуючи бюрократичний апарат, удосконалюючи систему управління та рекламної діяльності, глибше освоюючи старі та проникаючи на нові зовнішні ринки, транснаціональні корпорації можуть продовжувати ефективне функціонування. Мобілізувавши всі свої фінансові ресурси, технологічні та конструкторські можливості, вони здатні виробляти продукт, який задовольняє потреби населення різних країн світу. Водночас вони здатні розробляти декілька типів продукції, які можуть бути успішно реалізовані на світовому ринку. Але такий ризик можуть дозволити собі тільки ті транснаціональні корпорації, які займають лідируючі позиції в списку 500 компаній, опублікованому американським журналом Fortune.

Основною тенденцією сучасної світової економіки є її глобалізація – цей вирішальний фактор сучасних міжнародних економічних відносин відзначається багатьма дослідниками в різних країнах. Однією з поширених думок експертів є те, що ми переходимо від історичного періоду, який характеризувався абсолютизацією інтересів самої національної економіки (з законодавчою та політичною базою, притаманною кожній окремій державі), до іншого етапу – глобальної економіки, яка не має єдиного жорсткого апарату регулювання. З одного боку, розвиваються процеси анархії (це стосується, насамперед, грошово-фінансової системи), з іншого боку, посилюються тенденції до олігархізації (це помітно в концентрації промисловості та фінансів, формуванні технологічних союзів між окремими фірмами). В результаті цього розвитку утворюються величезні корпорації, які не знають кордонів. Таким чином, нова глобальна економіка кінця століття не зможе забезпечити ефективну основу для розвитку в глобальному масштабі без адекватної глобальної законодавчої та політичної бази [20, с. 63].

Останній фактор – необхідність створення загальнопланетарної законодавчої та політичної бази, що є відображенням світових тенденцій – викликав і яка викликає суперечливі думки серед дослідників і політиків. Оскільки, для їх формування знадобиться багато років (для цього потрібна

стабільна міжнародна ситуація та забезпечення не лише політичної, а й економічної безпеки), то висловлюються сумніви щодо можливості досягнення якихось узгоджених дій різних країн у нинішній складній міжнародній ситуації [10, с.24].

Глобалізація є джерелом підвищення ефективності, значного поліпшення умов для споживачів. Товари, і взагалі всі фактори виробництва - капітал, праця та інформація рухаються все вільніше, стають доступними для всіх і за все нижчою ціною. Але в глобальній економіці конкуренція загострюється. Компанії перебувають у конкурентному середовищі, якого вони ніколи раніше не знали [9, с.31]. Це, звичайно, вигідно споживачеві. Але це також означає, що гонитва за ефективністю, постійне оновлення виробництва та мережі розподілу стали надзвичайно актуальними вимогами.

Глобалізація веде до перегляду цілого ряду звичок, вірувань і культурних орієнтацій. Треба адаптуватися до нового стану речей, а це нелегко і викликає занепокоєння людей. І ще одна проблема, пов'язана з відзначеною загальною тенденцією до глобалізації світової економіки, також потребує пильної уваги. Мова йде про складний взаємовплив і взаємодію двох процесів: з одного боку, глобалізації ринків, а з іншого – формування регіональних економічних блоків. Чи є протиріччя між цими двома тенденціями? Ці тенденції необхідно вивчати та враховувати. Проте тенденція до глобалізації є більш виразною. Це якісно інший етап, який веде до формування єдиного світового ринку. Це можна побачити в багатьох аспектах. Наприклад, один із його персонажів, переконливий для споживача – універсальна платіжна картка. Всього один пластиковий документ дозволяє здійснити всі або майже всі платежі в Мадриді та Токію, Пекіні та Давосі, не кажучи вже про Лондон, Нью-Йорк, Сінгапур.

Тенденціям глобалізації особливо сприяють технічні чинники, такі як розвиток комунікацій, і транснаціональні компанії просувають її вперед. Він охоплює всі сектори економічного життя - дослідження, промисловість, послуги, фінанси. Але паралельно у світовій економіці відбувається ще одна

глибока еволюція: формування регіональних економічних блоків, тобто розвивається процес інтеграції. Водночас вона має двосторонній характер: глобальний і регіональний. Хоча глобалізація і регіоналізм у тій формі, в якій вони зараз приймаються, не є несумісними, це не означає, що в певних сферах немає протиріч.

Найбільший вплив на стан транснаціональних корпорацій, їх підсистем, взаємодію цих підсистем справляють такі багаторівневі глобальні чинники, як [10, с. 15]:

- крах світової соціалістичної системи, поява багатьох нових держав, які не до кінця визначили свою політику, не реалізували своїх політичних, культурних та інших національних інтересів;

- політична та економічна криза в Східній Європі, - переростання в окремих регіонах у військово-політичну (Югославія, Закавказзя, Таджикистан);

- технічна революція;

- загострення енергетичної, сировинної та продовольчої проблем;

- криза світової фінансово-кредитної системи;

- загострення екологічних проблем, що впливає на все світове господарство, національні та глобальні продуктивні сили;

- посилення взаємозалежності національних економік, їх економічної політики;

- вирівнювання, зближення економічних рівнів розвитку різних країн;

- подолання міжсистемних протиріч між країнами, що виявляється у визнанні конкуренції основним чинником забезпечення збалансованості внутрішнього економічного розвитку;

- посилення процесів конвергенції на основі загальнолюдських економічних, культурних, моральних, правових, гуманітарних ціннісних орієнтацій, визнаних світовою спільнотою наприкінці ХХ ст.

Особливу увагу слід приділити фактору впливу технічної революції на транснаціональні корпорації, який має складну, суперечливу дію, що на початкових етапах не завжди і не відразу призводить до якісного перетворення існуючого виробничого апарату і використовуваних у виробництві технологій. Навіть значні зміни в ряді технологічних процесів не змінили еволюційного характеру розвитку виробництва, в основі якого було переважне використання екстенсивних джерел зростання.

Так, впровадження новітніх досягнень науки і техніки в одних сферах супроводжувалося збільшенням використання екстенсивних факторів виробництва в інших, наприклад, збільшенням енергоємності, чисельності працівників і т. д.

У той же час, використання досягнень науки і техніки є предметом особливої турботи держави - це свого роду закон, на жаль, неправильно зрозумілий деякими реформаторами. У провідних галузях, як і десятиліття тому, існували традиційні, хоча і вдосконалені технології, наприклад, використовувалися ті ж конструкційні матеріали та енергоносії. Розвиток йшов в основному по шляху збільшення одиничної потужності агрегатів, потокових ліній, транспортних засобів, збільшення маси первинної сировини і напівфабрикатів, що переробляються або переміщуються в одиницю часу [3, с.15].

Технічна революція спочатку не стикалася з серйозними обмеженнями природних і трудових ресурсів. Це не тільки сприяло подоланню переважно екстенсивного зростання в масштабах народного господарства, але, навпаки, прискорювало це зростання.

Потенційно ефективніші за використовувані нові технологічні рішення часто не виходили за межі науково-дослідних інститутів і дослідних установок. Зберігалася сильна інерція екстенсивного розвитку, що перешкоджало органічному синтезу науки про виробництво. Але не тільки це завадило повному розгортанню технічної революції. Справа була також у внутрішній логіці нових технологічних рішень, які повинні були реально

показати свою доступність, універсальність і пройти етап розгортання в цілісні системи технічних засобів [34, с. 74].

Технологія є ключовим, найважливішим фактором міжнародного поділу праці. На першому плані тут виступають провідні промислово розвинені країни та їх транснаціональні корпорації – основне джерело нових технологій. Технологічність і адаптивність до впровадження інновацій є провідними напрямками конкуренції, вони активно впливають на стратегію компаній [48; 57; 60].

Однак наслідки науково-технічного розвитку для міжнародного поділу праці, особливо щодо транснаціональних корпорацій, суттєво відрізняються від тих, що викликані іншими факторами. Особливу сферу в міжнародному поділі праці на основі розвитку технологій становлять стратегічні альянси, що укладаються корпораціями. Звичайно, різного роду домовленості між ними існували в минулому.

Таким чином, на світовому ринку все ще присутні міжнародні картелі, укладаються численні неформальні угоди. Але якщо вони стосуються в основному регулювання окремих аспектів ринкових відносин (масштаб, ціна, частка ринку), то новий тип стратегічних альянсів пов'язаний переважно з дослідженнями. Останні спрямовані на розподіл високих витрат на дослідження між собою, особливо на етапі перед комерціалізацією. Профспілки також можуть служити інструментом для розподілу праці в галузі.

Як правило, міжнародні корпорації розміщують виробництво традиційних споживчих товарів (скажімо, текстилю) у менш розвинених країнах, де є можливість нав'язати високі технології дешевій робочій силі, що значно збільшує їхні прибутки. Виробництва, що вимагають ефекту масштабу (наприклад, автомобільна промисловість), найчастіше розміщуються транснаціональними корпораціями в країнах із середнім рівнем розвитку, і часто такі структури потрібні для міжнародної інтеграції. Наукоємні галузі промисловості (електроніка, літакобудування та ін.)

зосереджені переважно в індустріально розвинутих країнах, але їхнє розміщення також змінюється. Таким чином, дослідницька база Америки приваблює багато неамериканських транснаціональних організацій, і вони часто прагнуть створити свої дослідницькі підрозділи в цій країні.

Вищеописані зміни аж ніяк не є добре продуманими та організованими, а також не відбуваються гладко. В епоху жорсткої міжнародної конкуренції розміщення або зміна місця економічної діяльності транснаціональних корпорацій у різних частинах світу є імовірнішим. Часто відбувається раптове припинення виробництва в одній країні та створення нового, більш ефективного підприємства в іншій. Часто конкуренти починають виробляти і продавати однакові товари за різними цінами, але з деякими модифікаціями і вдосконаленням [9, с. 63].

Отже, можна зробити висновок, що за цих умов у світі зростає усвідомлення того факту, що реалізована на даний момент модель глобалізації, яка базується насамперед на економічних і технологічних ресурсах суспільства, має надзвичайно примітивний розвиток і тягне за собою глобальну кризу.

З усього вищевикладеного випливає, що оптимальна стратегія держави в умовах глобалізації передбачає не диктат щодо громадянського суспільства, а все тіснішу співпрацю з ним, делегування частини своїх повноважень місцевому самоврядуванню та інші структури громадянського суспільства. Тісна співпраця органів державної влади з профспілками, об'єднаннями підприємців, екологічними, правозахисними та іншими громадськими організаціями дає змогу консолідувати суспільство, активізувати творчі сили нації на найнижчому рівні, адекватно підходити до вирішення загострених соціальних проблем, ефективно контролювати дії бюрократичного апарату та боротися з корупцією. Це дозволяє говорити про можливість успішної інтеграції національних держав у світове співтовариство.

Висновки до 1 розділу

ТНК складається з головної холдинг-компанії та підконтрольних зарубіжних підприємств. Країна базування – країна, в якій розташовується штаб-квартира або головна холдинг-компанія ТНК. Країна, що приймає – країна, в якій розташовуються підконтрольні підприємства ТНК. Зарубіжні підконтрольні підприємства (зарубіжний філіал) – це інкорпороване або неінкорпороване підприємство, в якому інвестор, який є резидентом іншої країни, володіє капіталом, що дає йому можливість мати довгостроковий економічний інтерес в управлінні. Таким чином, діяльність ТНК дає країні велику вигоду – легкий доступ до ресурсів інших країн, нові ринки збуту, ріст попиту на українську продукцію за кордоном, знищення протекціоністських бар'єрів інших держав при розміщенні виробництва на території цих країн, а також ці компанії – власники колосальних матеріальних активів.

Дослідження особливостей формування та розвитку транснаціональних корпорацій показує, що перш ніж стати найвпливовішими суб'єктами міжнародних економічних відносин, вони історично пройшли низку етапів, кожен з яких супроводжувався появою нових стратегічних галузей промисловості, розвитком нових стратегічних галузей промисловості, реалізацією революційних відкриттів у різних сферах виробництва та надання послуг, завоюванням нових ринків шляхом використання різноманітних методів експансії (від агресії до тихого проникнення в національні економічні та політичні процеси), використанням стратегій непрямого впливу тощо.

На сучасному етапі розвитку відбувається постійне зростання ролі транснаціональних корпорацій і масштабів транснаціоналізації, що виявляється в їх участі у створенні світового валового продукту, збільшенні частки міжнародного руху капіталу, робочої сили та інших ресурсів. Їхне

значення у світовій економіці підтверджується масштабами закордонних операцій у всіх галузях і сферах суспільного виробництва.

Можна зробити висновок, що за цих умов у світі зростає усвідомлення того факту, що реалізована на даний момент модель глобалізації, яка базується насамперед на економічних і технологічних ресурсах суспільства, має надзвичайно примітивний розвиток і тягне за собою глобальну кризу. Так, оптимальна стратегія держави в умовах глобалізації передбачає не диктат щодо громадянського суспільства, а все тіснішу співпрацю з ним, делегування частини своїх повноважень місцевому самоврядуванню та інші структури громадянського суспільства. Тісна співпраця органів державної влади з профспілками, об'єднаннями підприємців, екологічними, правозахисними та іншими громадськими організаціями дає змогу консолідувати суспільство, активізувати творчі сили нації на найнижчому рівні, адекватно підходити до вирішення загострених соціальних проблем, ефективно контролювати дії бюрократичного апарату та боротися з корупцією. Це дозволяє говорити про можливість успішної інтеграції національних держав у світове співтовариство.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УКРАЇНИ

2.1. Організаційно – управлінська структура ТНК «Рошен»

Компанія ROSHEN виробляє понад 320 найменувань високоякісних кондитерських виробів. В асортименті корпорації представлені шоколадні та желейні цукерки, карамель, ірис, шоколадні плитки та батончики, печиво, вафлі, бісквітні рулети та торти. Деякі з них не мають аналогів на ринку України. Загальний обсяг виробництва сягає близько 300 тис. тон на рік. Кондитерська продукція ROSHEN виготовляється за найсучаснішими технологіями. Робота сучасного високопродуктивного обладнання, суворе дотримання рецептури, використання виключно високоякісної сировини і матеріалів є запорукою основних переваг продукції ROSHEN [42].

До складу корпорації входять українські фабрики (Київ, Кременчук, Бориспіль та дві виробничі площадки у Вінниці), Клайпедська кондитерська фабрика (Литва), Bonbonetti Choco Kft (Будапешт, Угорщина), а також Вінницький молочний комбінат, який забезпечує заводи натуральним, високим -якісна молочна сировина.

Виробничі потужності кондитерської корпорації ROSHEN сертифіковані на відповідність вимогам міжнародних стандартів якості та безпеки харчових продуктів. На підприємствах корпорації ROSHEN функціонує система управління якістю, яка відповідає вимогам ISO 9001:2008, та система управління безпечністю харчових продуктів, яка відповідає вимогам стандарту ISO 22000:2005, що підтверджується наявністю сертифікатів відповідності на кожному заводі корпорації [42].

Усі кондитерські фабрики корпорації ROSHEN оснащені обладнанням для моніторингу контролю якості продукції та відповідних досліджень. Розробкою технологій та випуском високоякісних кондитерських виробів

займаються фахівці, які пройшли сертифікацію та навчання в спеціалізованих закордонних центрах.

Продукція представлена в Україні, США, Канаді, Європі, Грузії, Китаї, Японії, Кореї, Казахстані, Вірменії та інших країнах.

У 2007 році на карті ROSHEN з'явився ще один об'єкт – логістичний центр у Яготині площею 60 тис. кв. м. і потужністю до 45 тис. тон готової продукції та сировини. Комплекс оснащений новітньою Warehouse Management System, яка дозволяє оптимізувати логістичні процеси настільки, що загальний час транспортування вантажів на території центру не перевищує однієї години, після чого продукція транспортується по всій Україні та за кордон [42].

Мета компанії ROSHEN - максимально ефективно використовувати майно компанії шляхом спільної діяльності щодо впровадження нових технологій, форм виробництва та заробітної плати, а також задоволення потреб населення у продуктах, роботах та послугах для зниження собівартості продукції та підвищення продуктивності праці.

Управління компанією здійснюється на основі права учасників на господарське використання свого майна. Вищим органом управління компанії є збори учасників. Вони складаються з учасників або їх представників. Органами та посадовими особами компанії є збори засновників та директор. Діяльність компанії спрямовується та координується зборами, які є вищим керівним органом компанії.

Рівень розвитку і масштаби діяльності компанії ROSHEN дозволяють щомісяця перераховувати до бюджетів різних рівнів (місцеві, в тому числі) багатомільйонні кошти, працюючи виключно в рамках чинного законодавства.

Організаційна структура ROSHEN наведена на рис. 2.1.

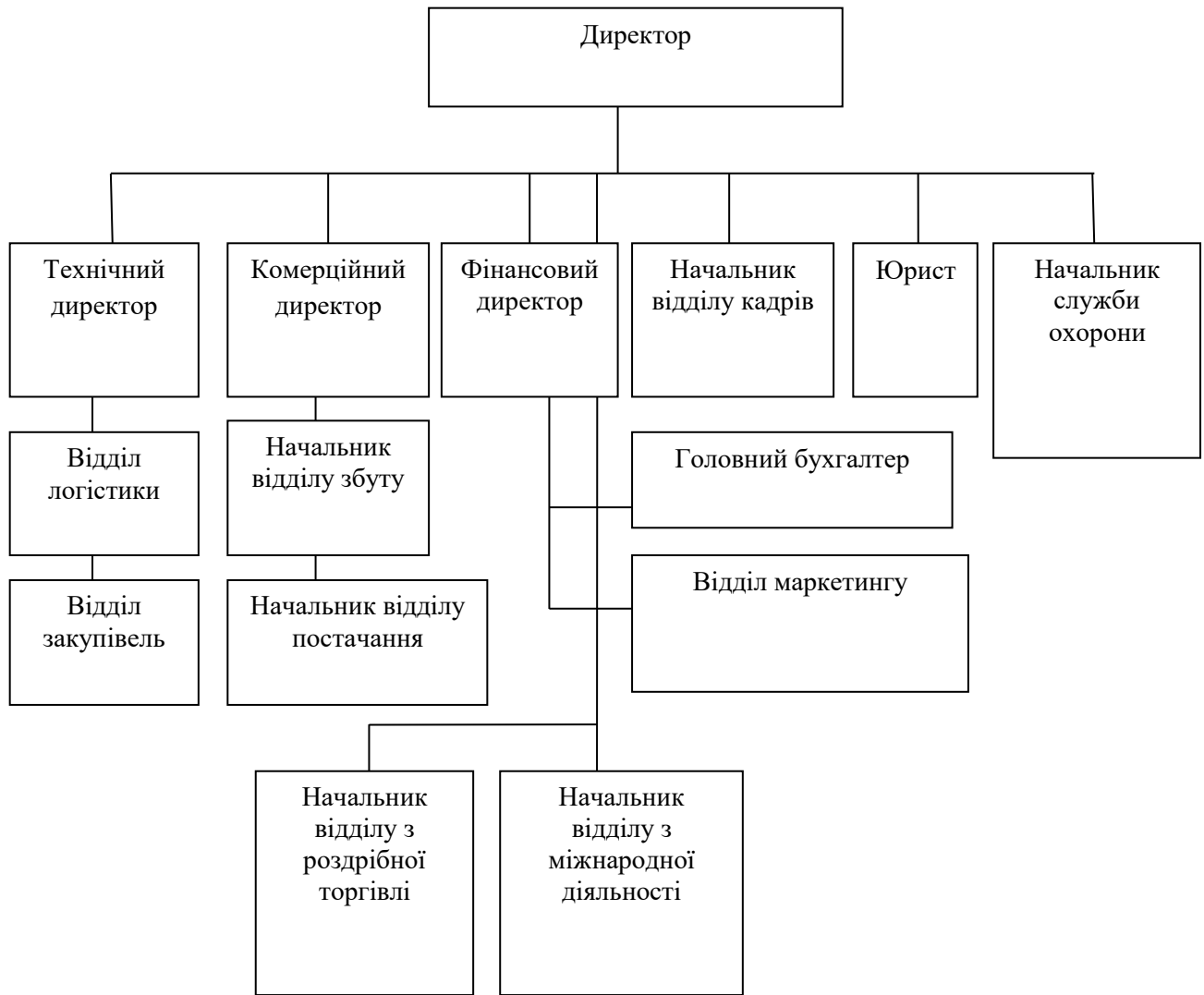

Рис. 2.1. Організаційна структура управління ROSHEN

Джерело: побудовано автором на основі внутрішньої інформації компанії

Організаційна структура корпорації ROSHEN лінійно-функціональна.

До переваг лінійно-функціональної структури управління належать:

- більш глибока підготовка рішень та планів, пов'язаних зі спеціалізацією працівників;

- звільнення головного керівника від глибокого аналізу проблем;

- можливість залучення консультантів та експертів[17, с. 45].

До недоліків лінійно-функціональної структури управління належать:

- відсутність тісних зв'язків між виробничими підрозділами;

- недостатньо чітка відповідальність, оскільки вона готує рішення, як правило, не бере участі в його виконанні;

– над розвинена система вертикальної взаємодії, а саме: підпорядкування ієрархії управління, тобто тенденція до надмірної централізації [17, с. 45].

Компанія ROSHEN випускає різні види кондитерської продукції: карамель, цукерки, драже, вафлі, борошністі вироби. Асортимент представлений більш 150 найменуваннями.

Виробництво продукції в груповому асортименті наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Виробництво продукції Компанії ROSHEN в груповому асортименті

Найменування продукції	Обсяг виробництва, тони					
	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	кількість	пит. вага, %	кількість	пит. вага, %	кількість	пит. вага, %
Кондитерські вироби усього	1322	100,0	1895	100,0	2279	100,0
у т.ч. цукристі	1104	83,5	1660	87,6	2006	88,0
- карамель	659	49,9	1297	68,4	1624	71,2
- драже	87	6,6	48	2,5	30	1,3
- цукерки глазуровані	310	23,4	262	13,8	319	14,0
-цукерки неглазуровані	48	3,6	53	2,8	33	1,4
борошністі	218	16,5	235	12,4	273	12,0

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

З таблиці видно, що карамель займає дуже велику частку в загальному виробництві. Це пояснюється її низькою ціною і відносно довгим терміном зберігання. А значить її закупають великі торговельні організації України і ближнього зарубіжжя. Тому керівництву підприємства необхідно приділити особливу увагу на зниження собівартості саме карамелі.

Основні порівняльні показники діяльності Компанії ROSHEN

Показники	Од. вим.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Обсяг реалізації	тис. грн.	4519,1	6268,3	6533,5
Чисельність працівників	чол.	291	295	300
Основні активи	тис. грн.	4498,4	4475,6	4480,0
Оборотні кошти	тис. грн.	2941,6	3002,0	3298,0
1. Обсяг товарної продукції: -у порівнянних цінах	тис. грн.	45192,1	62684,3	65337,5
2. Витрати по випуску товарної продукції	тис. грн.	3989,0	5745,3	5880,2
3. Прибуток від випуску товарної продукції	тис. грн.	764,8	840,4	1164,1
4. Витрати на 1 грн. товарної продукції	грн.	0,88	0,92	0,90
5. Прибуток на 1 грн. товарної продукції	грн.	0,12	0,08	0,10
6. Доходи від позареалізаційних операцій	тис. грн.	44,0	92,4	100,2
7. Балансовий прибуток	тис. грн.	808,8	932,8	1264,3

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

У 2019 р. і 2021 р. компанія ROSHEN заклала початок тенденції стабільного росту. Підприємство постійно збільшує обсяги виробництва як в натуральних показниках так і грошовому виразі та відповідно зростає і прибуток.

На сьогоднішній день виробничі потужності підприємства зростають, збільшуються обсяги продукції, що випускається, збільшується чисельність працюючого персоналу. Компанія ROSHEN прагне та бере участь у

створенні спільних підприємств та спільних виробництв з іноземними інвестиціями.

Компанія ROSHEN направляє фахівців за кордон для стажування, перепідготовки, навчання та ознайомлення з досвідом організаційної діяльності фірм, підприємств, кооперативів, збору ділової інформації, участі в переговорах, виставках, аукціонах, налагодженні ділових контактів.

Таким чином, бачимо, що позиція компанії досить висока, Компанія ROSHEN має значну конкурентну перевагу на українському ринку, що зумовлює прагнення керівництва компанії підкорювати нові вершини та завойовувати перевагу на міжнародному ринку. І такі цілі вигідні не лише самій компанії, а й країні в цілому, адже саме такі якісні показники, які є цілями Компанії ROSHEN, привертають увагу світової спільноти, підвищують імідж та підвищують довіру до України.

2.2. Аналіз загально-господарської діяльності ТНК

Аналіз загально-господарської діяльності треба систематично й усебічно проводити з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статистиці за певний період, так і в динаміці - за ряд періодів, дасть змогу визначити «больові точки» у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення.

Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Фінансовий аналіз діяльності Компанії ROSHEN розпочнемо із аналізу значень балансу в проаналізованому періоді у 2018-2021 роках. Значення балансових показників представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка балансових показників Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Динаміка балансу	Роки			
	2018	2019	2020	2021
Необоротні активи	233580	279947	337287	373193
Оборотні активи	374342	486364	362949	349553
Власний капітал	494785	615796	562341	592234
Поточні зобов'язання	113137	150515	137895	130512
Підсумок	607922	766311	700236	722746

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

За даними проведеного аналізу бачимо, що основні балансові показники Компанії ROSHEN у 2018-2021 роках зростають. Необоротні активи організації зросли із 233580 тис. грн. у 2018 році до 373193 тис. грн у 2021 році. Незначне зростання у відсотковому відношенні продемонстрували оборотні активи Компанії ROSHEN із зміною значення від 374342 тис. грн. у 2018 році до 349553 грн. у 2021 році.

Власний капітал Компанії ROSHEN показав значне зростання у аналізованому періоді із 494785 тис. грн до 592234 тис. грн (рис. 2.2.).

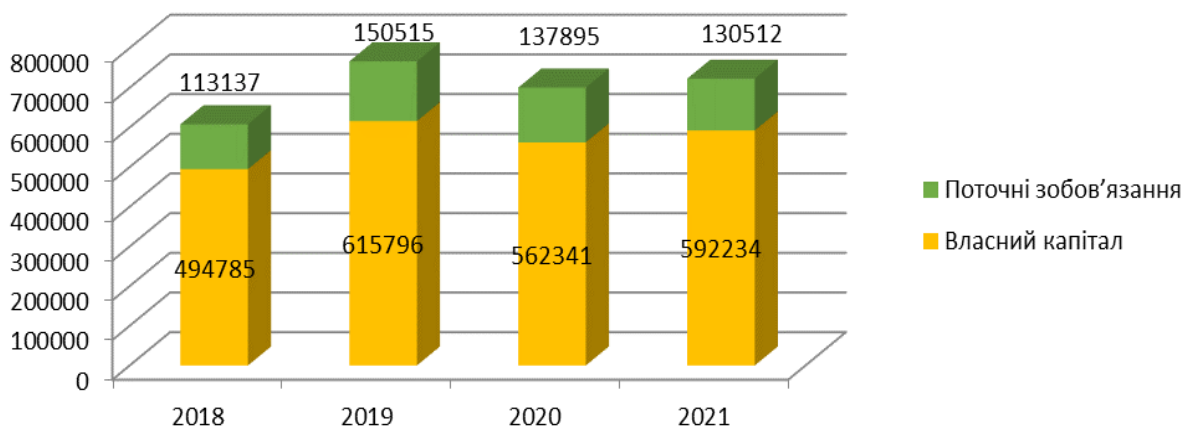

Рис. 2.2. Динаміка змін в пасивах Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

Поточні зобов'язання Компанії ROSHEN виросли із 113137 тис. грн. у 2018 році до 130512 тис. грн. у 2021 році. Максимальним було значення поточних зобов'язань на рівні 150515 тис. грн. у 2019 році.

Проведемо детальний аналіз структури балансу Компанії ROSHEN за 2018-2021 роки (табл. 2.2.)

Таблиця 2.2

Структура балансу Компанії ROSHEN у 2018-2021 роках

Динаміка балансу	Роки			
	2018	2019	2020	2021
Необоротні активи	38%	37%	47%	52%
Оборотні активи	62%	63%	50%	48%
Власний капітал	81%	80%	78%	82%
Поточні зобов'язання	19%	20%	19%	18%
Баланс	100%	100%	97%	100%

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

За даними розрахунків, представлених у таблиці 2.2. бачимо, що основу активів балансу Компанії ROSHEN складають оборотні активи, які включають в себе всі активи, які використовують у виробничо-господарській діяльності протягом 1 року. Їх частка в структурі активів складає 62% у 2018 році та скорочується до 48% у 2021 році за аналізований період, частка необоротних активів зростає із 38% у 2018 році до 52% у 2021 році.

В структурі пасивів основну частку формує власний капітал Компанії ROSHEN із часткою 82% станом на 2021 рік, та поточні зобов'язання із часткою 18% у 2021 році. Частка поточних зобов'язань за період не перевищувала 20% (2019 рік).

Проаналізуємо фінансові результати Компанії ROSHEN і розпочнемо із аналізу доходів підприємства (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3

Динаміка доходів Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Доходи	Роки			
	2018	2019	2020	2021
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) тис	461399	551064	619287	669616
Інші операційні доходи	3443	3887	4444	5103
Інші доходи	1632	1666	2338	2849
Сума	466474	556617	626069	677568

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

В структурі доходів переважають доходи від надання послуг, які зростають з 461 399 тис. грн. у 2018 році до 669 616 тис. грн. у 2021 році. Інші операційні доходи надійшли від надання допоміжних послуг, пов'язаних із основною діяльністю та зросли із 3443 тис. грн. у 2018 році до 5103 тис. грн. у 2021 році. Інші доходи підприємства також зросли із 1632 тис. грн. у 2018 році до 2849 тис. грн.

Для виявлення переваг і недоліків фінансового управління в Компанії ROSHEN доцільно провести також аналіз витрат у 2018-2021рр. (рис. 2.3.)

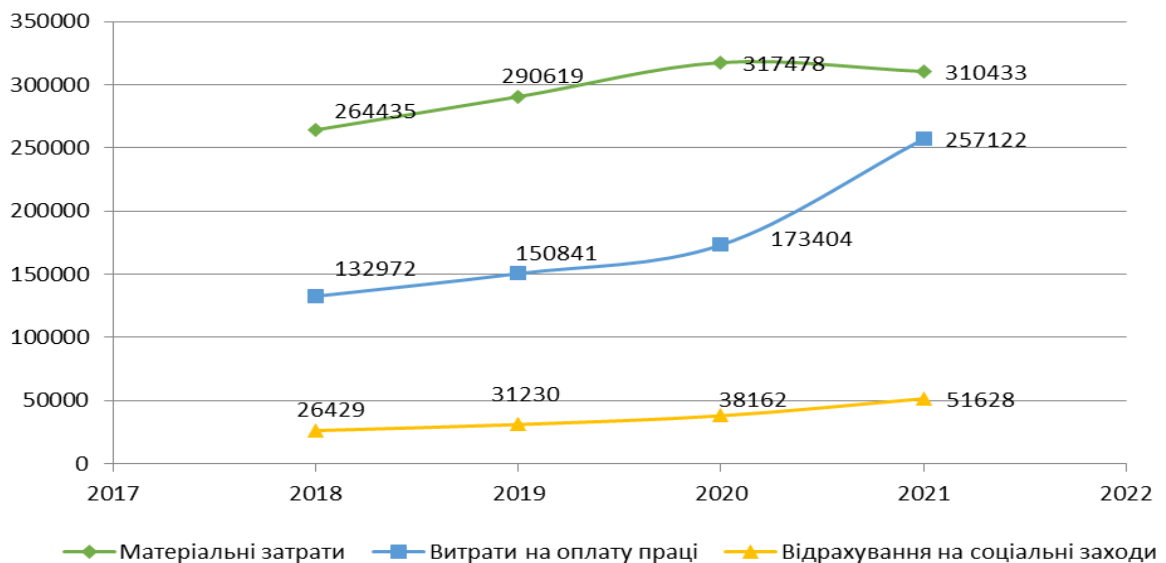

Рис. 2.3. Динаміка змін в основних витратах Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

Зведена динаміка витрат представлена на рис 2.3. показує, що основу витрат Компанії ROSHEN складають матеріальні витрати, які зростають за аналізований період із 263435 тис. грн. у 2018 році до 310 433 тис. грн. у 2021 році. Зростання суми витрат відбулося за рахунок зростання масштабів діяльності Компанії ROSHEN.

Витрати на оплату праці Компанії ROSHEN зростають із 132 972 тис. грн. у 2018 році до 257 122 тис. грн. у 2021 році. Значна частина зростання витрат на оплату праці це комісійні винагороди основного персоналу. Відрахування на соціальні заходи зростають пропорційно до заробітної плати персоналу Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

В підсумку своєї господарської діяльності Компанії ROSHEN отримає прибуток, динаміка якого наведена на рис. 2.4.

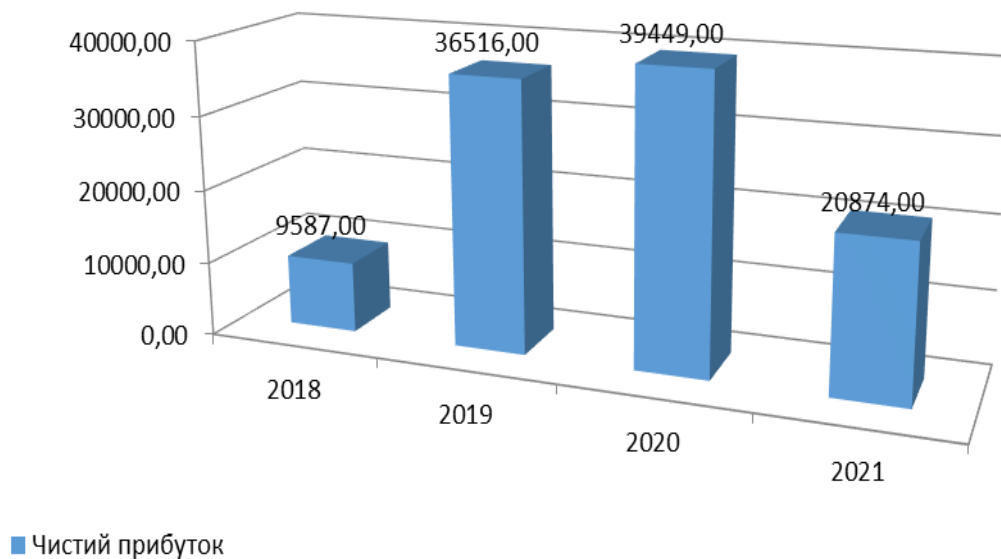

Рис. 2.4. Динаміка змін чистого прибутку Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

Сума прибутку отриманого Компанії ROSHEN становила у 2018 році 9587 тис. грн., у 2019 році сума зросла до 36516 тис. грн, що було значимим

приростом за період. У 2020 році прибуток виріс до 39449 тис. грн., що було максимальним значення у 2018-2021рр.

У 2021 році сума отриманого Компанією ROSHEN прибутку скоротилась до 20874 тис. грн. Прибуткова діяльність Компанії ROSHEN свідчить про ефективне використання персоналу та основних виробничих активів. Про рівень такої ефективності свідчить показник рентабельності. Так, нами було проаналізовано рентабельність продукції Компанії ROSHEN (рис.2.5.) та рентабельність активів (рис. 2.6.).

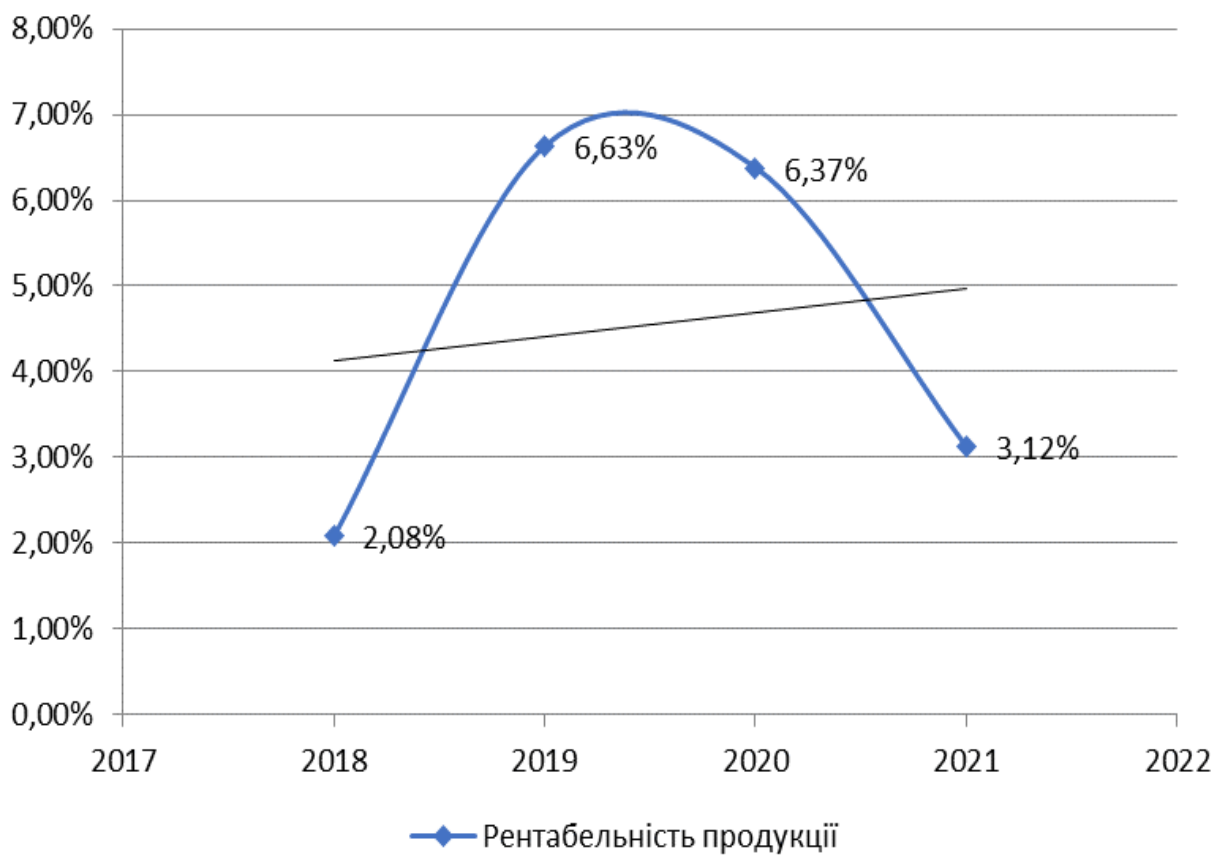

Рис. 2.5. Динаміка змін в рентабельності продукції Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

Рентабельність продукції Компанії ROSHEN становила 2,08% у 2018 році та зросла 6,63 % у 2019 році. У 2020 році, не дивлячись на максимальний за період прибуток, відбулося скорочення показника до 6,37%, а у 2021 році показник скоротився до 3,12%. В такій ситуації є два

негативних аспекти, що можуть бути загрозливим для Компанії ROSHEN. По-перше це скорочення рентабельності на фоні зростання витрат у більшій мірі, ніж зростання прибутків. По-друге абсолютне значення рентабельності є незначним, що негативно впливає на довгострокову фінансову благополучність організації.

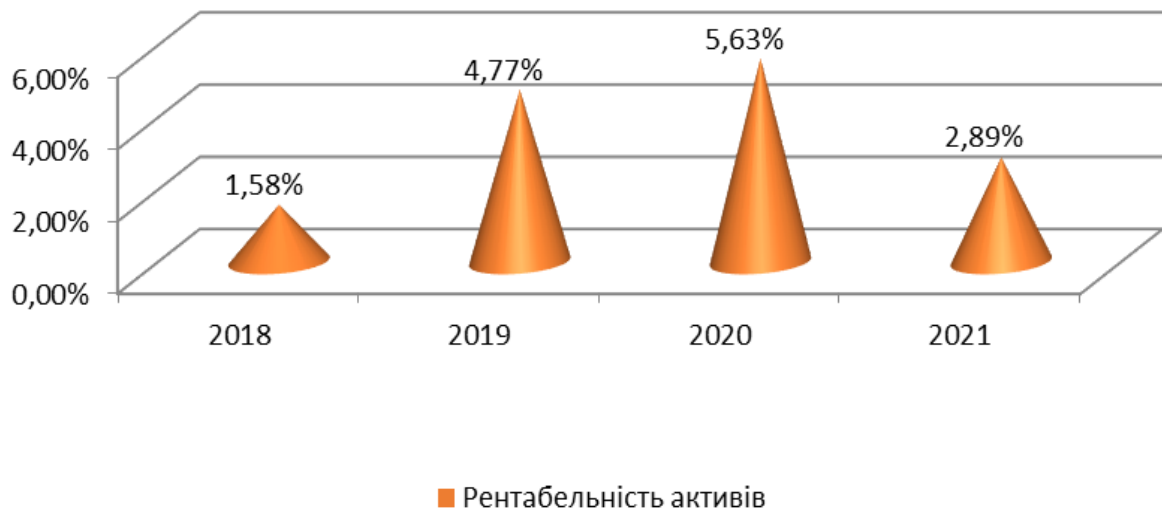

Рис. 2.6. Динаміка змін в рентабельності активів Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

Рентабельність активів Компанії ROSHEN також досягає мінімальних значень, становить 1,58% у 2018 році, зростає пропорційно прибутку до 5,63% у 2020 році та скорочується до 2,89% у 2021 році.

Ефективність використання активів Компанії ROSHEN є критично низькою та не дає змогу акумулювати достатньо коштів для придбання основних засобів в майбутньому чи проведення поточних ремонтів.

Перейдемо до аналізу фінансових коефіцієнтів Компанії ROSHEN за період 2018-2021 років (рис. 2.7.)

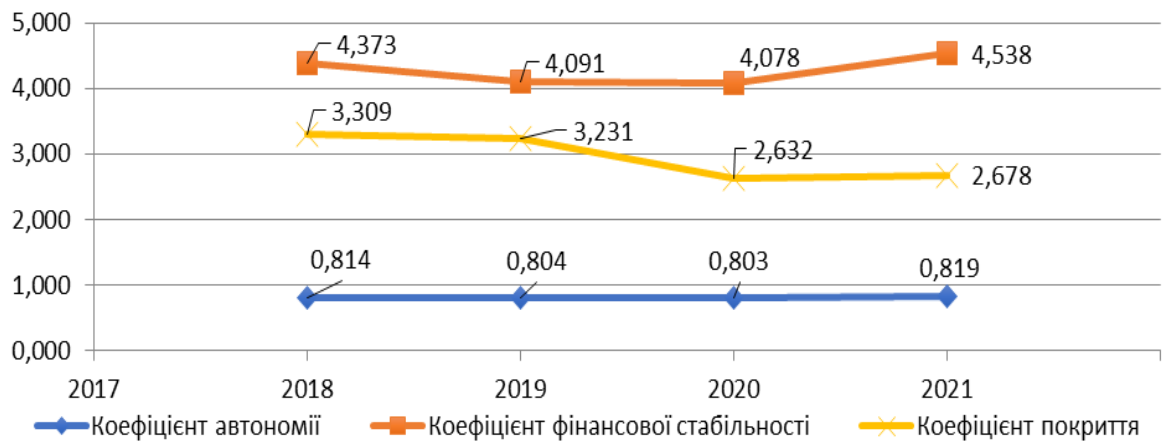

Рис. 2.7. Фінансові коефіцієнти Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

Фінансова автономія Компанії ROSHEN є відносно стабільною за весь період. Незначне зростання автономії з 0,814 до 0,819 у 2021 році. Дані показники свідчать про те, що ресурси Компанії ROSHEN на 81,9% сформовані з власних ресурсів. Коефіцієнт покриття Компанії ROSHEN скорочується із 3,3 у 2018 році до 2,68 у 2021 році. Скорочення є негативним для стійкості Компанії ROSHEN, проте значення коефіцієнта перевищує допустимі значення. Рівень фінансової стабільності Компанії ROSHEN є достатньо високим і за період зростає із 4,373 у 2018 році до 4,53 у 2021 році. Загалом фінансовий стан Компанії ROSHEN можна відзначити як стійкий та стабільний.

Останнім етапом фінансового аналізу діяльності Компанії ROSHEN є аналіз ліквідності (рис. 2.8.).

Абсолютна ліквідність Компанії ROSHEN коливається в межах із 0,29 у 2018 році до 0,31 у 2021 році. Рівень абсолютної ліквідності є достатньо високим та дає можливість покривати короткострокові зобов'язання. Поточна ліквідність Компанії ROSHEN скорочується за досліджений період із 3,31 у 2018 році до 2,68 у 2021 році, скорочення не є критичним для платоспроможності підприємства. Підсумкові показники фінансово-господарської діяльності наведені в таблиці 2.4.

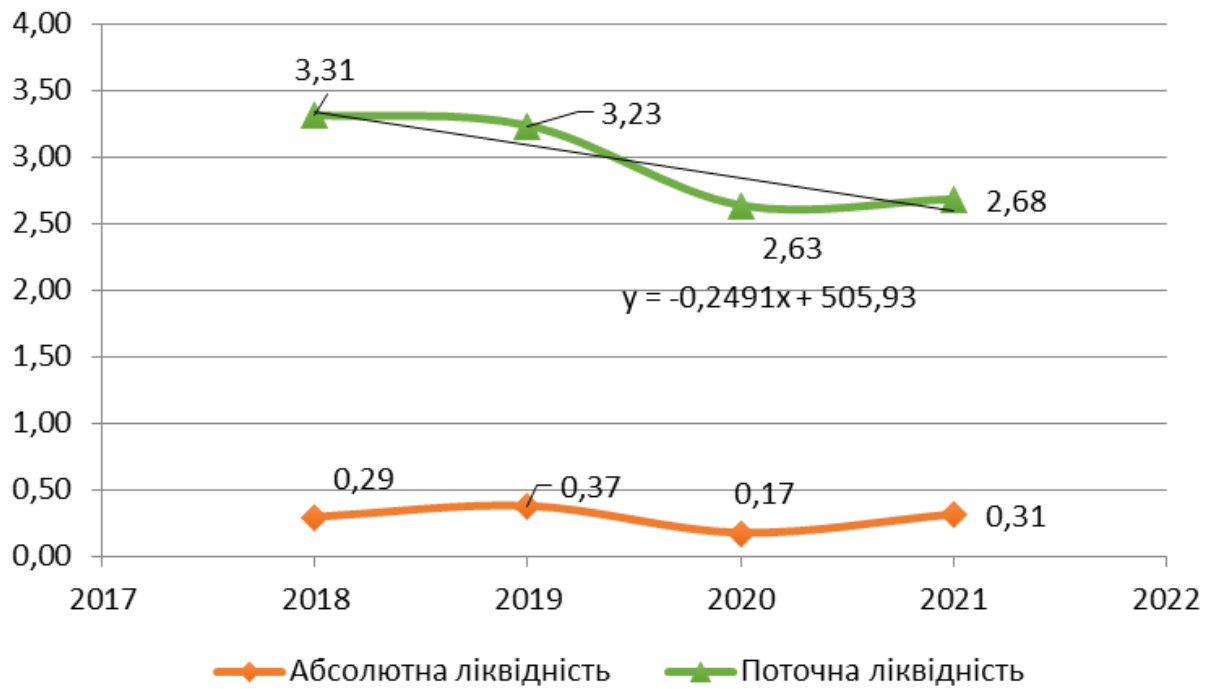

Рис. 2.8. Зміни показників ліквідності Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

Таблиця 2.4

Динаміка основних показників господарської діяльності Компанії ROSHEN у 2018-2021рр.

Показник	Роки				Зміна, тис.грн.	Зміна, %
	2018	2019	2020	2021		
1	2	3	4	5	6	7
Сукупний дохід, тис. грн.	461399,0	551064,0	619287,0	669616,0	208217,0	45,1%
Сукупний прибуток, тис. грн.	9587,0	36516,0	39449,0	20874,0	11287,0	117,7%
Активи, тис. грн.	607922,0	766311,0	700236,0	722746,0	114824,0	18,9%
Власний капітал, тис. грн.	494785,0	615796,0	562341,0	592234,0	97449,0	19,7%

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7
Поточні зобов'язання, тис. грн.	113137,0	150515,0	137895,0	130512,0	17375,0	15,4%
Рентабельність власного капіталу, %	1,94%	5,93%	7,02%	3,52%	1,59%	81,9%
Рентабельність активів, %	1,58%	4,77%	5,63%	2,89%	1,31%	83,1%
Рентабельність продукції, %	2,10%	7,02%	6,72%	3,18%	1,08%	51,5%
Капіталовіддача реалізованої продукції, %	75,90%	71,91%	88,44%	92,65%	16,75%	22,1%
Повна собівартість продукції, тис. грн.	456887,0	520101,0	586620,0	656694,0	199807,0	43,7%

Джерело: побудовано автором на основі звітності компанії ROSHEN

Отже, за результатами проведеного аналізу можемо констатувати, що фінансовий стан Компанії ROSHEN є досить високим та стійким, підприємство провадить прибуткову діяльність із високим рівнем автономії, ліквідності балансу та фінансової стійкості. Єдиними важливими для уваги керівництва індикаторами, які негативно впливають на економічну ефективність Компанії ROSHEN є рентабельність. Значення коефіцієнтів рентабельності є досить низькими та свідчить про економічну неефективність підприємства.

2.3. Дослідження середовища функціонування Компанії ROSHEN в умовах ринкової економіки

Діяльність Компанії ROSHEN, як і будь-якої організації, залежить від таких ситуаційних чинників внутрішнього середовища, як цілі, технологія, люди, структура.

Вихід компанії на світовий ринок розпочинається з альтернатив діяльності: куди спрямувати свою діяльність, яку форму зарубіжних операцій обрати, як побудувати організаційну структуру корпорації, щоб забезпечити створення певних товарів або послуг у рамках специфічних (ринкових) обмежень у витратах (продуктивність) і утримуваного прибутку (рентабельність).

Після того як вибір зроблено, визначається місія компанії, а також адекватна конкретним умовам функціонування ранжирування та взаємопов'язування цілей у рамках так званого «дерева цілей» з тим, щоб кожна з них не суперечила, а забезпечувала здійснення інших цілей і місії, проголошеної компанією. Потім розробляється стратегія, тобто детальний всебічний план, призначений для того, щоб забезпечити здійснення місії компанії і досягнення цілей. Формування стратегічного плану є, по суті, систематичною підготовкою до майбутнього.

Порядок процесу формування місії Компанії ROSHEN показано на рис. 2.9.

Конкретним наслідком, до якого прагне кожна ТНК як форма підприємницького бізнесу, є отримання прибутку. Безперечним є й те, що прибуток важливий для виживання фірми в умовах світового ринку. Але для того щоб отримати прибуток, Компанія ROSHEN:

- 1) визначити і реалізувати статус, стратегічний напрям і стратегічні орієнтири діяльності;
- 2) сформулювати:

- загальні цілі в таких галузях, як частка ринку, розроблення нової продукції, якість послуг, підготовка та підбір керівників, соціальна відповідальність та ін.;
- специфічні цілі з основних видів діяльності, напрямів, функцій менеджменту;
- цілі філій та дочірніх компаній.

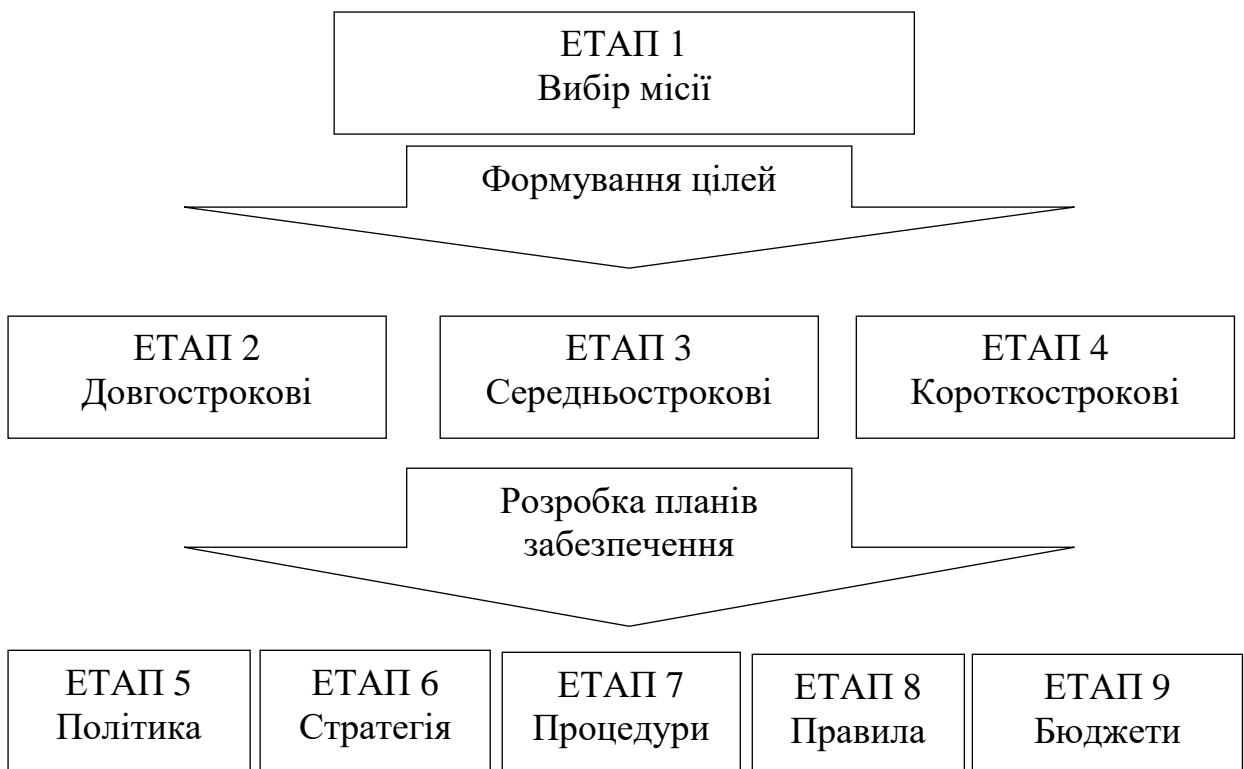

Рис. 2.9. Порядок процесу формування місії та цілей ТНК

Джерело: побудовано автором на основі [36]

Численні цілі корпорації («дерево цілей») повинні бути взаємно підтримуваними, тобто дії і рішення, які необхідні для досягнення однієї цілі, не повинні заважати досягненню інших.

Цілі підрозділів ТНК мусять бути скоординованими і становити конкретний внесок до цілей організації як цілого, а також не суперечити цілям інших підрозділів. У цій системі цілей прибуток, з одного боку, є засобом досягнення всіх цілей, які забезпечують процвітання фірми, її

конкурентоспроможність, з іншого - досягнення конкретних цілей є умовою, способом отримання прибутку.

Відтак у діяльності ТНК прибуток, як правило, розглядається, особливо в далекій перспективі, як певний обмежник при виробленні того чи іншого варіанту шляху реалізації «дерева цілей», ранжирування їх за конкретною пріоритетністю в залежності від конкретних умов (часових і просторових).

Вибору місії Компанії ROSHEN надають великого значення і як орієнтиру при формуванні «дерева цілей», і як засобу мобілізації всіх можливостей фірми для досягнення поставлених цілей.

Для Компанії ROSHEN особливо важливе значення мають довгочасні цілі, такі як:

- глибше проникнення на ринок і завоювання його певної частки;
- пристосування продукції до специфіки конкретного ринку;
- визначення майбутніх світових можливостей і небезпеки (врахування глобальних тенденцій розвитку світу).

При формуванні цілей Компанія ROSHEN повинна охоплювати широке коло напрямів і показників своєї діяльності. Розглянемо основні показники для формування цілей Компанії ROSHEN (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Показники для формування цілей Компанії ROSHEN

Показник	Характеристика
1	2
Прибутковість	Рівень прибутків. Прибуток на основні активи, інвестований капітал, від акцій, від продажі. Щорічний приріст прибутку. Щорічний приріст доходу в розрахунку на акцію.
Маркетинг	Загальний обсяг продажів. Частка ринку - на світовому, регіональному, національному рівнях. Приріст обсягу продаж. Приріст частки ринку. Інтеграція національних ринків для підвищення ефективності та продуктивності маркетингу.

Продовження таблиці 2.5

1	2
Виробництво	Відношення обсягу зарубіжного виробництва до обсягу вітчизняного виробництва. Ефект масштабу завдяки міжнародній інтеграції виробництва. Контроль якості та рівня витрат. Впровадження ефективних методів виробництва.
Фінанси	Фінансування зарубіжних філій – за рахунок утримуваного філіями прибутку або місцевих позик. Оподаткування – мінімізація податкового тягаря на глобальному рівні. Оптимальна структура капіталу. Регулювання валютного обігу – мінімізація втрат через коливання валютного курсу.
Технологія	Тип технології, передбаченої для передавання за кордон і яка відноситься до нового або старого покоління. Адаптація технології до місцевих потреб і обставин.
Відносини з місцевим урядом	Адаптація планів філій до планів розвитку місцевого уряду. Дотримання місцевих законів, звичаїв, етичних стандартів.
Персонал	Виховання керівників з глобальною орієнтацією. Виховання керівників з місцевого населення.
НДДКР	Впровадження патентоспроможних товарів. Впровадження патентоспроможної технології виробництва. Географічний розподіл науково-дослідних лабораторій.
Навколишнє середовище	Гармонія з навколишнім середовищем. Дотримання місцевого законодавства щодо охорони навколишнього середовища.

Джерело: побудовано автором на основі [38]

У 90-ті роки ХХ ст. новою сферою операцій транснаціональних корпорацій стали країни з перехідною економікою, зокрема Україна та інші країни СНД. Основним нормативним документом, що регулює здійснення іноземного інвестування в Україні на сучасному етапі, є Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. Приплив прямих іноземних інвестицій в Україну за роки незалежності значно збільшився.

Так, за даними Державного комітету статистики, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІ) в економіку України на 1 січня 2018 р. становив 44708 млн. дол. США, що на 11,6% більше за обсяг інвестицій на початок 2017 р., і в розрахунку на одну людину склав 978,5 дол.

Інвестиції надійшли з 125 країн світу. Найбільша кількість ПІ надійшло з Кіпру, Німеччини та Нідерландів. З країн ЄС надійшло 4 млрд. 605,8 млн. дол. (76,9% загального обсягу), з країн СНД - 849,2 млн. дол. (14,2%), з інших країн світу - 531,0 млн. дол. (8,9%). Водночас капітал нерезидентів зменшився на 809,7 дол. Галузева структура прямих іноземних інвестицій ТНК в Україну у 2020 році відображає найбільш привабливі галузі для іноземного інвестування в поточному році. [19, с. 100]

Характерні для іноземних інвесторів способи входження на український ринок:

- участь у спільних підприємствах;
- створення консорціумів та придбання активів на приватизаційних конкурсах.

На сьогоднішній день в Україні присутня велика кількість відомих іноземних ТНК, таких як Procter&Gamble, Sun Interbrew, Cargill, Danone, McDonald's, Nestle, Tetra Pak та ін. Водночас, ряд компаній, таких, як Microsoft, Vodafone та інші, поки що не поспішають відкривати у нас виробництва, займаючись розподілом своєї продукції, виробленої за кордоном. І це досить влучно характеризує сучасний стан ставлення зарубіжного транснаціонального бізнесу до економіки України.

Капітал західних ТНК в основному зосередився в харчовій, тютюновій промисловості, торгівлі, фінансах, енергетиці, тобто в галузях із швидкою оборотністю капіталу і забезпеченими ринками збуту. Ці інвестори поки розглядають свої інвестиції в Україну переважно як можливість забезпечити збут продукції без митних і протекціоністських обмежень. Більшість таких інвесторів реалізували свої проекти в Україні через створення виробництв «з нуля» або викуп акцій у фінансових посередників.

Окрім працюючих інвесторів, в Україні чимало компаній, в основному західних, які просто проводять моніторинг ринку на майбутнє. Західні корпорації інвестують в Україну мільйони доларів із метою зайняти певну нішу.

Присутні на ринку України іноземні корпорації, що вже здійснили інвестиції та співпрацюють з українськими бізнес-одинацями, можна умовно розділити на три групи [19, с. 105].

I група – компанії, що виготовляють товари і надають послуги внутрішнього споживання. Це McDonalds, Philip Morris, Kraft, Nestle і компанії-оператори на ринку зв'язку. Вони прийшли на український ринок із метою отримання прибутку. Їхній прихід в Україну пов'язаний з тим, що у своїх країнах ринок уже давно сформований, обсяг прибутку є стабільним протягом багатьох років, і, по суті, він однаковий з кожної нової партії проданого товару. Перспективи збільшити обсяги продажів товарів є вкрай низькими. Тому, навіть якщо невелика кількість населення України зможе купувати їхню продукцію, ці компанії мають змогу збільшити загальний обсяг своїх продажів.

II група – це категорія компаній, що ставить за мету зайняти нішу на новому ринку, що може бути вигідним у перспективі, коли Україна ввійде в стадію стабільного економічного розвитку. До таких компаній належать великі компанії-трейдери, що будують переробні заводи, торговці засобами захисту рослин і сільгосппродукцією. Яскравим представником цієї групи є американська компанія Cargill, яка інтенсивно розширює свою присутність на українському ринку.

III група – компанії, що інвестують через добре знання їх керівниками специфіки українських ринків (ТНК та корпорації країн СНД). Такі компанії в основному мають походження СНД, що пояснюється насамперед фактом існування «географічної дистанції» [16, с. 23].

Для ТНК із країн Європейського Союзу та США найбільш привабливими є українська харчова промисловість, підприємства торгівлі,

фінансовий сектор, фармацевтика. Саме в цих галузях обіг капіталу є швидким, а комерційні ризики – мінімальні.

Привабливим для ТНК із промислово розвинутих країн є також інвестування в інфраструктуру бізнес-послуг для обслуговування, в першу чергу, підприємств з іноземними інвестиціями. Корпорації країн та ТНК СНД, які зареєстровані в офшорних зонах, властиві інші пріоритети в інвестуванні: паливно-енергетичний комплекс, хімічна промисловість та металургія [38, с. 16].

Окремо треба виділити функціонування ТНК в нафтогазовій сфері України. Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) в економіці України має виняткове значення через значну концентрацію енергоємних виробництв.

Діяльність ТНК у нафтопереробній галузі України спрямована передусім на переорієнтацію країн СНД з експорту сирової нафти на експорт нафтопродуктів, отриманих, зокрема, на українських НПЗ; поглинання з цією метою українських підприємств шляхом їх приватизації та акціонування для географічного наближення до ринків споживання нафтопродуктів у Центральній та Західній Європі; додаткове укріплення позицій ТНК на внутрішньому ринку нафтопродуктів України шляхом створення спільних підприємств та через розбудову власної збутової мережі.

Вплив діяльності ТНК через національні фірми на національну економіку може бути позитивним та негативним. Одним із головних недоліків діяльності ТНК в Україні для вітчизняних виробників є неспроможність утримувати конкурентне становище порівняно з великими міжнародними корпораціями. Якщо розглядати роль ТНК в економіці України, то небезпекою є перехід контролю до іноземних партнерів у стратегічних сферах [33, с. 55].

Отже, можна сказати, що ТНК на сьогоднішньому етапі розвитку світового господарства відіграють важливу роль. Адже вони впливають на економіки приймаючих країн, прискорюють науково-технічний процес, інтернаціоналізацію господарського життя, залучаються ПІІ, відкривається

доступ до фінансових ресурсів ТНК, інтеграція до світових економічних процесів, доступ до зовнішніх ринків. Українським підприємствам слід вступати в співпрацю з іноземними ТНК не в якості джерела дешевих сировинних ресурсів або відсталого технологічного приросту, а використовувати переваги залучення іноземних інвестицій.

Висновки до 2 розділу

На сьогоднішній день виробничі потужності підприємства зростають, збільшуються обсяги продукції, що випускається, збільшується чисельність працюючого персоналу. Компанія ROSHEN прагне та бере участь у створенні спільних підприємств та спільних виробництв з іноземними інвестиціями. Компанія ROSHEN направляє фахівців за кордон для стажування, перепідготовки, навчання та ознайомлення з досвідом організаційної діяльності фірм, підприємств, кооперативів, збору ділової інформації, участі в переговорах, виставках, аукціонах, налагодженні ділових контактів. Таким чином, бачимо, що позиція компанії досить висока, Компанія ROSHEN має значну конкурентну перевагу на українському ринку, що зумовлює прагнення керівництва компанії підкорювати нові вершини та завойовувати перевагу на міжнародному ринку. І такі цілі вигідні не лише самій Компанії ROSHEN, а й країні в цілому, адже саме такі якісні показники привертають увагу світової спільноти, підвищують імідж та підвищують довіру до України.

За результатами проведеного аналізу можемо констатувати, що фінансовий стан Компанії ROSHEN є досить високим та стійким, підприємство провадить прибуткову діяльність із високим рівнем автономії, ліквідності балансу та фінансової стійкості. Єдиними важливими для уваги керівництва індикаторами, які негативно впливають на економічну ефективність Компанії ROSHEN є рентабельність. Значення коефіцієнтів

рентабельності є досить низькими та свідчить про економічну неефективність підприємства.

Визначено, що одним із головних недоліків діяльності ТНК в Україні для вітчизняних виробників є неспроможність утримувати конкурентне становище порівняно з великими міжнародними корпораціями. Якщо розглядати роль ТНК в економіці України, то небезпекою є перехід контролю до іноземних партнерів у стратегічних сферах.

Отже, можна сказати, що ТНК на сьогоднішньому етапі розвитку світового господарства відіграють важливу роль. Адже вони впливають на економіки приймаючих країн, прискорюють науково-технічний процес, інтернаціоналізацію господарського життя, залучають прямі іноземні інвестиції, відкривають доступ до фінансових ресурсів ТНК, здійснюють інтеграцію до світових економічних процесів, та забезпечують доступ до зовнішніх ринків. Українським підприємствам слід вступати в співпрацю з іноземними ТНК не в якості джерела дешевих сировинних ресурсів або відсталого технологічного придатку, а використовувати переваги залучення іноземних інвестицій.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТНК В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Шляхи посилення конкурентних позицій транснаціонального бізнесу

Компанія зможе досягти позитивного результату у сьогоднішньому швидко мінливому середовищі лише за умови гнучкого пристосування до ситуації. Адже ситуація змінюється надто стрімко, швидкість процесів надзвичайно висока і неможливо планувати на багато років вперед. Саме здатність швидко реагувати та змінювати свою стратегію відповідно до ринкової ситуації є основним джерелом конкурентної переваги багатьох успішних компаній. Щоб керувати змінами, керівництво має прагнути до них, а не уникати.

Непередбачувані зміни в сучасному діловому світі створюють чимало можливостей для зростання компаній. Тут важливо зосередити свої зусилля на сутності бізнесу, оскільки зростання досягається через зосередженість, тому, щоб розширити свої межі, необхідно спочатку їх звузити [37, с. 16].

Практика показує, що більшість компаній, які досягли успіху у своїй діяльності, це компанії з невеликою кількістю найбільш спрямованих основних видів бізнесу. Таким чином, для підвищення ефективності операцій і, відповідно, збільшення прибутковості, найбільш диверсифікованим компаніям слід звузити спектр і сконцентрувати свою діяльність, щоб зменшити кількість платформ зростання і тим самим створити одне сильне і потужне ядро, здатне забезпечити компанії з лідируючою позицією серед конкурентів.

Компанія, формуючи власні бізнес-рішення, повинна мати чітке уявлення про те, хто є її основними клієнтами і які продукти приносять або повинні приносити основну частину її прибутку. Тому що основою

діяльності компанії є набір продуктів, сегментів ринку та технологій, за допомогою яких компанія може досягти видатних результатів.

На додаток до визначення ядра, яке є життєве важливим для самого бізнесу, уважне спостереження за сферами та конкурентами, які тимчасово вважаються непрофільними, не менш важливо для забезпечення довгострокового сталого зростання. Саме баланс між збереженням міцного ядра та його адаптацією до загроз і можливостей у суміжних сферах бізнесу є основною проблемою сучасної стратегії зростання високотехнологічної компанії. Вважається, що інновації це головний шлях посилення конкурентних позицій транснаціонального бізнесу [64; 65; 66].

У сучасному світі саме розвиток транснаціональних компаній значною мірою визначає тенденції глобалізаційних процесів, оскільки вони становлять значну частку світової економіки.

За останніми даними, у світі працює понад 80 тис. ТНК і 800 тис. їхніх філій (52 ТНК зі 100 найбільших економік світу). На ТНК припадає 52% світової торгівлі, 67% зовнішньої торгівлі, їм належить близько 80% патентів і ліцензій [10].

Беручи до уваги масштаби діяльності ТНК та накопичений капітал, можна стверджувати, що вони визначають стан глобальної конкуренції на світовому ринку, а також впливають на фінансово-економічну стабільність у світі. Загострення конкуренції вимагає від ТНК пошуку шляхів розвитку, джерел конкурентних переваг.

Вважаємо, що однією з умов формування конкурентних переваг ТНК є необхідність активізації інноваційної діяльності, оскільки інновації є одним із найважливіших джерел формування конкурентних переваг ТНК [67; 68].

Так, з одного боку, глобалізація сприяє створенню не лише економічного простору, а й глобального науково-технологічного та інноваційного, що визначає умови інноваційного розвитку, а з іншого боку, самі інновації є рушійною силою цих процесів. За таких обставин лише ті ТНК, які реагують і беруть активну участь як в економічному, так і в

інноваційному просторі, матимуть конкурентні переваги та забезпечать собі конкурентну позицію на світовому ринку. За даних обставин актуальним є з'ясування ролі та місця інновацій як чинника конкурентоспроможності ТНК в умовах глобалізації [69; 70; 84].

На сучасному етапі традиційні сили та чинники економічного розвитку практично вичерпали себе, на їх місці сформувалися нові чинники не просто економічного розвитку, а економічного зростання, яким є, насамперед, знання та інновації. Інноваційний розвиток сьогодні визначається як одна з незаперечних умов міжнародної конкуренції та характеризує сутність глобальної конкурентоспроможності [88; 89; 113].

Конкурентоспроможність будь-якої компанії забезпечується її конкурентними перевагами, які виявляються в наявності у неї ключових, унікальних, унікальних переваг, які досягаються, в основному, в процесі розробки та впровадження інновацій. Розуміння цього аспекту сприяло виділенню нового етапу глобальної конкуренції – інноваційної конкуренції, інструментом конкурентної боротьби є інновації, саме інноваційно активні компанії є конкурентоспроможними та мають перспективи розвитку [114; 115; 116].

Інноваційна конкуренція визначається як створення конкурентних переваг, зумовлених впровадженням інновацій, де інновація є матеріалізованим результатом, отриманим від інвестування капіталу в нову техніку чи технологію, у нові форми організації виробництва, праці, обслуговування та управління, включаючи нові форми контролю, бухгалтерського обліку, методи планування, методи аналізу тощо, відіграє ключову роль у діяльності підприємства. Тобто основою інноваційної конкуренції є боротьба, яка передбачає розробку та впровадження різноманітних інноваційних продуктів, технологій, методів тощо [117; 118].

У процесі дослідження встановлено, що інноваційна конкуренція є масштабним і широким поняттям, оскільки вона проявляється не лише у внутрішньогалузевій боротьбі між підприємствами, а виходить на якісно нові

рівні, спричиняючи суперництво між різними сферами діяльності, галузями, формами підприємницької діяльності, а в глобалізованому світі – між країнами. Її розвиток зумовлений високою швидкістю зміни потреб і появою нових потреб у суспільстві, підвищенням вимог до якості продукції, її споживчої цінності та корисності, внаслідок що потреба у розробці інноваційної моделі розвитку зростає, лише дотримання якої дозволить компанії розвиватися та зміцнювати свою конкурентоспроможність [119; 120].

Так, було визначено, що інноваційна конкуренція є домінуючою формою, яка виникає, коли нові знання, вбудовані в інновації, не є широко поширеними та є активом одного або кількох суб'єктів пропозиції.

Щоб відповідати сучасним світовим вимогам і здійснювати ефективну інноваційну діяльність, транснаціональна компанія повинна бути динамічною та гнучкою, швидко реагувати на зміни та вживати відповідних заходів. Крім того, лише активна інноваційна позиція дасть можливість випередити конкурентів, адже, розуміючи необхідність інноваційної діяльності, її активізація відбуватиметься на кожному підприємстві, і наскільки швидко та чи інша інновація буде впроваджена і наскільки краще від конкурентів залежатиме конкурентна позиція компанії, її успіх і прибуток [121; 122; 123].

Слід зазначити, що лише впровадження інноваційних технологій виробництва чи випуск інноваційної продукції не дасть довгострокових високих результатів. На сучасному етапі все більшого значення набувають інновації в менеджменті та маркетингові інновації. Разом інноваційні продукти та інноваційні методи роботи та управління компанією допоможуть не просто витіснити конкурентів з ринку, а забезпечити лідерство та стратегічні пріоритети компанії. Тому завдання ефективної транснаціональної компанії зміщується з площини перемоги над конкурентом у площину бути кращою за конкурента [124; 125; 126; 127].

Успіх і ефективність інноваційної конкуренції залежить від знання та врахування її концептуальних засад, оскільки вона має свою специфіку. Серед особливостей інноваційної конкуренції виділяють такі [23, с. 41]:

- висока динамічність ринку;
- «агресивний» характер конкуренції – активне суперництво, оскільки економічні агенти досить активні, гнучкі, легко сприймають і стимулюють зміни;
- цінність товарів чи послуг визначається їх новизною, оригінальністю, унікальністю та сучасністю;
- конкуренція викликає інтенсивні зміни в організаційній структурі, політиці, менеджменті;
- суб'єктивний фактор відіграє важливу роль у створенні конкурентних переваг та реалізації конкурентної політики підприємства;
- концентрація капіталу здійснюється на новій основі - встановлення нової архітектури капіталу з пріоритетними позиціями інтелектуального;
- зміна потреб, уподобань та переваг споживачів;
- підвищення цінності зворотного зв'язку «ринок-виробник»;
- поява нових стереотипів споживчої та мінової вартості товарів;
- новий характер економічних інститутів у ринковому середовищі;
- прискорення морального старіння продукції та засобів виробництва.

До цих особливостей вважаємо за доцільне додати ще наступні: можливість забезпечення нестандартної та важко повторюваної конкурентної переваги, підвищений рівень ризику, недовіра споживачів до нової продукції та незначна кількість «новаторів» - споживачів, що одразу купують товар-новинку; короткий життєвий цикл продукції [23, с. 74].

Відповідно до зазначених особливостей інноваційної конкуренції визначено принципи конкурентної боротьби для транснаціональних компаній, які використовують інновацій, як головний інструмент конкуренції (табл. 3.1).

Розглянемо види інновацій у розрізі джерел конкурентних переваг. У широкому розумінні, за своєю суттю, інновації означають зміни в різних сферах, у результаті яких з'являються нові товари чи послуги, нові технології виробництва та організації діяльності суб'єктів, які суттєво впливають на соціальне середовище та викликають у ньому позитивні перетворення. Виходячи з цього, інновації викликають позитивні зміни у світі, на їх основі формуються нові цінності, покращуються умови життя та стосунки, оптимізується процес використання ресурсів, підвищується економічна ефективність.

Таблиця 3.1

Принцип конкурентної боротьби ТНК в умовах конкуренції

№	Особливість інноваційної конкуренції	Принцип конкурентної боротьби в умовах інноваційної конкуренції
1	Інтенсивні зміни	Гнучкість та адаптивність
2	Високий динамізм ринку зміна потреб, вподобань та переваг споживачів	Орієнтація на потреби ринку
3	«Агресивний» характер,	Активність, наступальність дій
4	Короткий життєвий цикл продукції	Безперервність, систематичність і комплексність інноваційної діяльності
5	Залежність цінності товару та конкурентної переваги від його унікальності, сучасності	Сміливість, оригінальність новаторських ідей, нестандартність рішень, творчий підхід
6	Суб'єктивний фактор	Інформаційна забезпеченість
7	Посилення зворотного зв'язку	Підвищення ролі людського чинника, стимулювання та мотивація до інноваційної діяльності
8	Підвищений рівень ризику	Диверсифікація діяльності та диференціація продукції, комбінаторність діяльності компанії
9	Недовіра споживачів	Маркетингова активність

Джерело: побудовано автором на основі [7-17]

Інновації є тим обов'язковим елементом, який забезпечить відповідність ТНК світовим вимогам. Сучасний інноваційний арсенал досить широкий, ТНК можуть впроваджувати інноваційні види продукції, використовувати інноваційні технології для її виробництва, застосовувати інноваційні інструменти у сфері управління та організації тощо [10; 52].

Застосування інноваційних технологій дасть змогу модернізувати виробництво, збільшити виробничі можливості підприємства, підвищити ефективність використання ресурсів, створити умови для високопродуктивної праці насамперед завдяки використанню сучасних науково-технічних знань. Завдяки цьому компанія може отримати конкурентні переваги за витратами, обсягами продажів, стати технологічним лідером.

Питання щодо пошуку ресурсозберігаючих технологій, енергозберігаючих, з підвищеним еколого-економічним ефектом, безпечних, наукомістких, безвідходних тощо, стають все більш актуальними в сучасних умовах. Тому інноваційні технології здатні створювати ресурсний ефект, який проявляється у вивільненні деяких ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових тощо), що надзвичайно важливо для підвищення конкурентоспроможності ТНК. Загалом інноваційні технології формують матеріальну базу підприємства і через неї впливають на темпи та активність інноваційних процесів [10; 52].

Іншим важливим видом інновацій, який може стати суттєвою конкурентною перевагою ТНК, є інноваційні ресурси: матеріальні та нематеріальні. Застосування інноваційних матеріалів, які характеризуються принципово новими властивостями, є одним із пріоритетних напрямків у цьому виді інновацій, оскільки саме використана сировина та матеріали впливають на якість продукції, її споживчі властивості, впливають на конкурентоспроможність продукції, а попит на неї також зростає за рахунок підвищення довіри з боку потенційних споживачів. Інноваційні ресурси

можуть значно покращити імідж компанії, посилити її ресурсний потенціал, підвищити цінність бренду[13; 41].

Інноваційні ринки збуту можуть значно розширити можливості компанії та посилити її конкурентоспроможність. Пошук інноваційних ідей, пов'язаних з виходом в інші регіони, розширенням меж ринків збуту, освоєнням нових ринкових сегментів, незайнятих ніш, виходом на нові сфери діяльності надасть компанії нові можливості для збільшення обсягів продажів, розширення сфери діяльності, завоювання міжнародні ринки, збільшення на них частки та зміцнення конкурентних позицій [13; 42].

Інноваційний менеджмент підприємства є особливим за своїм змістом, який передбачає розробку та впровадження нових методів управління, форм організації всіх видів діяльності на підприємстві. Сформувався нові підходи в системі управління підприємством, які знайшли відображення в інструментах, принципах і методах інноваційного менеджменту.

Завданням інноваційного менеджменту є створення умов для розвитку та зростання ТНК, активізація інноваційного процесу та інноваційної діяльності, визначення інноваційних стратегій та їх реалізація, розширення інноваційного потенціалу, організація та впровадження інновацій, як а також вдосконалення організаційних структур управління та підвищення ефективності управління персоналом. Враховуючи, що значна кількість інноваційних продуктів та інноваційних технологій є новими та невідомими ринку, роль використання маркетингових інновацій для їх просування зростає.

Отже, як висновок вважаємо за необхідне використовувати зазначені типи інновацій у сукупності, оскільки це посилить синергетичний ефект, який вражатиметься у більшій кількості та якості конкурентних переваг, здатних забезпечити та підвищити рівень конкурентоспроможності ТНК за рахунок:

- підвищення якості продукції, її конкурентоспроможності;
- підвищення попиту на продукцію підприємства;

- повнішого і кращого задоволення потреб споживачів;
- збільшення обсягів продажів;
- підвищення прибутку та рентабельності;
- зниження витрат;
- збільшення частки ринку та зайняття на ньому лідируючої позиції;
- отримання контролю над ринком і можливостей впливу на нього;
- зростання вартості бренду;
- покращення іміджу компанії;
- посилення ресурсного потенціалу;
- поліпшення фінансового потенціалу;
- досягнення відповідності потребам і вимогам міжнародного ринку;
- диверсифікація діяльності та зниження ризиків;
- забезпечення технологічного лідерства;
- здобуття економічної незалежності та підвищення економічної безпеки.

3.2. Організаційно – економічний механізм діяльності транснаціональних корпорацій

Основною рушійною силою процесу прискореної глобалізації міжнародних економічних відносин у світовій економіці є транснаціональні корпорації (ТНК), які втілюють усі форми сучасного міжнародного бізнесу. Нині деякі провідні ТНК визначають напрями розвитку міжнародної економіки та роблять вагомий внесок у зміцнення економічних і ділових зв'язків у світовому масштабі.

Найбільші транснаціональні корпорації світу посідають провідні позиції в стратегічних секторах міжнародної економіки, основною формою регулювання їхніх фінансових потоків є іноземні інвестиції.

Враховуючи швидкі темпи глобалізації світової економіки, дослідження даної проблематики є актуальним на сьогоднішній день та має суттєвий вплив на підвищення конкурентоспроможності національних економік світу, і зокрема України [29; 74].

Найважливішими ознаками транснаціональних корпорацій вважаються:

- компанія продає продукцію більш ніж в одній країні;
- підприємства та філії компанії знаходяться у двох і більше країнах;
- власники компанії є резидентами різних країн.

Деякі компанії, що мають ознаки транснаціональних, з'явилися досить давно. Як приклад можна навести Ост-Індську компанію (East India Company), створену в 1600 році. Це явище набуло масового характеру в 1960-х роках, коли великі компанії почали інтенсивно вивозити капітал. Інвестиції в першу чергу були спрямовані в сировинну галузь і створення дистриб'юторських і збутових підрозділів.

Зараз основна частина активів ТНК зосереджена в чотирьох галузях: нафтовій, автомобільній, хімічній і фармацевтичній. Ділова активність транснаціональних корпорацій у первинному секторі економіки (тобто видобувних галузях) різко скоротилася.

На сучасному етапі саме ТНК, а не країни як такі, вважаються основними учасниками міжнародної торгівлі, переважна частина якої стосується торгівлі всередині ТНК напівфабрикатами та комплектуючими.

Конкурентні переваги ТНК [17]:

- інформаційне знання економічних і політичних особливостей різних країн;
- володіння значними капітальними ресурсами, технологіями, управлінськими навичками та здатністю їх швидко переміщати;
- масштаби економіки.

Розрізняють чотири етапи зовнішньоторговельної експансії ТНК:

- попит певного зовнішнього ринку на товари корпорацій задовольняється експортом таких товарів на вказаний ринок;

- ТНК створює виробничі потужності на відповідних зовнішніх ринках для постачання товарів на ці нові ринки, тоді як експорт товарів з материнської компанії скорочується або припиняється зовсім;
- створені компанії, продовжуючи постачати товари на місцеві ринки, починають освоювати ринки інших країн;
- створені компанії починають експортувати в країну материнської компанії вироблені ними товари економніше, ніж на розвинутий ринок материнської компанії.

Етапи експансії ТНК спочатку були помічені у сфері так званих первинних матеріалів (зокрема, нафти та міді), потім у виробничих секторах економіки, а тепер і у третинному секторі.

Основними видами транснаціональних корпорацій є [27; 46]:

- горизонтально інтегрований;
- вертикально інтегрований;
- диверсифікований.

Для більшості транснаціональних корпорацій їх зростання та розмір зумовлені диверсифікацією. Великі багато продуктові компанії, як правило, водночас є багато заводськими підприємствами. Деякий час після закінчення Другої світової війни великі корпорації були мононаціональними. На початку 70-х років ситуація почала різко змінюватися. Великі корпорації, які десятиліттями експортували товари на зовнішні ринки, створили там свої дочірні компанії і перетворилися з мононаціональних на транснаціональні.

Транснаціональні компанії сприяють розвитку виробництва та експорту країн, у яких вони працюють. Наприклад, наприкінці ХХ ст. Іноземні компанії використовували 45% робочої сили Сінгапуру, забезпечували 63% продукції промисловості та 90% його експорту. У Зімбабве ТНК забезпечили 71% обсягу промислового виробництва, а в Аргентині - 35% продукції обробної промисловості.

Загалом частка транснаціональних корпорацій включає [25; 35]:

- 50% виробництва (без урахування країн з перехідною економікою);

- 60% зовнішньої торгівлі;
- 90% прямих іноземних інвестицій;
- 80% технологічних розробок.

Підприємства ТНК формально незалежні одне від одного, всередині корпорацій вони торгують за трансфертними цінами, які не завжди відображають ціни світового ринку.

Найбільш інтернаціональною серед провідних транснаціональних корпорацій є «Nestle», штаб-квартира якої розташована у Швейцарії. Обсяг його продажів за кордон становить 98% від їх загального обсягу. Такий показник у відомої нідерландської компанії «Philips» становить 88%, а у «British Petroleum» — 75% [41].

Механізм діяльності ТНК. ТНК здійснюють свою діяльність на основі кількох важливих принципів:

1. Здійснення прямих іноземних інвестицій з метою створення виробничих потужностей за кордоном.
2. Використання різноманітних форм міжнародного поділу праці (предметної, подетальної, технологічної спеціалізації), що дозволяє розміщувати різні ланки виробничого процесу в різних країнах світу.
3. Розробка, передача та використання передових технологій в рамках закритої корпоративної структури, що дозволяє максимально ефективно використовувати витрати на дослідження та розробки.
4. Внутрішньо корпоративна торгівля, яка здійснюється між окремими підрозділами ТНК з використанням трансфертних цін. Трансфертні ціни встановлюються ТНК на рівні, який суттєво відрізняється від ринкових, тобто значно вищий або нижчий від цін на ті самі товари на світовому ринку.
5. Глобальний підхід до управління полягає в оптимізації корпорації в цілому, а не окремих її складових. Цей принцип означає необхідність субсидування розвитку окремих підрозділів з метою досягнення максимального прибутку в довгостроковій перспективі.

Кожна з 500 найбільших ТНК США має в середньому 11 галузей, а найпотужніші компанії охоплюють 30-50 галузей. У групі 100 провідних промислових фірм Великої Британії багатогалузевими є 96, Німеччини - 78, Франції - 84, Італії - 90. Кількість і характер підприємств, що входять до ТНК, визначається головним чином економічною доцільністю [41].

Отже, загалом ТНК забезпечують близько 50% світового промислового виробництва. На частку ТНК припадає понад 70% світової торгівлі, причому 40% цієї торгівлі відбувається всередині ТНК, тобто відбувається не за ринковими цінами, а за так званими трансфертними цінами, які формуються не під тиском ринку, але в рамках довгострокової політики материнської корпорації. Дуже великі ТНК мають бюджети, що перевищують бюджети деяких країн. Зі 100 найбільших економік світу 52 є транснаціональними корпораціями, решта – держави. Великий вплив у регіонах мають ТНК, які мають значні кошти, вплив на громадськість, політичне лобі. Важливу роль у глобалізації відіграють транснаціональні корпорації.

3.3. Перспективи участі України в процесах транснаціоналізації світової економіки

В умовах процесів глобалізації та транснаціоналізації важлива роль у національних економіках відводиться транснаціональним корпораціям. Від діяльності ТНК залежать національні економіки країн-реципієнтів і світова економічна система, оскільки вони отримують ряд позитивних ефектів від своєї господарської діяльності, зокрема інвестиції, поширення науково-технічних рішень, податкові надходження, робочі місця тощо.

Враховуючи те, що зростання української економіки на даному етапі гальмується низкою соціально-політичних внутрішніх і зовнішніх процесів, заморожуванням територій і втратою сировинних і матеріальних ресурсів, транснаціоналізація може виступати як економічний механізм, який

дозволить визначити нові пріоритети суспільного відтворення, цілі зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі України в системі міжнародного поділу праці, що в майбутньому позитивно вплине на стан економічної системи [40].

Транснаціоналізація – це етап інтернаціоналізації світової економічної системи, який характеризується зростанням впливу та ролі зовнішніх факторів у розвитку національних економік і створенні транснаціонального капіталу. Транснаціоналізація, як одне з явищ глобалізації, сприяє посиленню світової інтеграції в результаті глобальних операцій ТНК, у рамках яких певна частина споживання, виробництва, зовнішньоекономічної діяльності та доходів країни залежить від закордонних центрів управління. місцевих відділень. ТНК є рушіями транснаціоналізації і водночас результатом інтернаціоналізації [7-17].

Сьогодні на частку ТНК припадає близько 50% світового виробництва і понад 65% світової торгівлі та міжнародної міграції капіталу. З даних видно, що вплив цих компаній на світову економічну систему досить потужний, а прибутки від реалізації продукції можуть перевищувати державні бюджети. «Батьківщиною» найбільшої кількості ТНК залишаються США (близько 150 великих компаній, що відповідають критеріям статусу ТНК станом на 2016 рік), далі йдуть ТНК Китаю (понад 100), Японії (60), країн Європи. Німеччина, Франція, Велика Британія (близько 30), Південна Корея (25).

Прогнозується, що незабаром країни, що активно розвиваються, такі як Індія і Мексика, зможуть конкурувати з розвиненими країнами за кількістю ТНК.

Діючи одночасно в кількох країнах, ТНК забезпечують високу мобільність капіталу, технологій і робочої сили. Такі міжнародні компанії справляють як великий позитивний вплив на економіку приймаючих країн, так і мають певні негативні моменти. У податковій сфері розширення присутності міжнародного бізнесу сприяє збільшенню податкових відрахувань до бюджету країни. Зі 100 компаній, які є найбільшими

платниками податків в Україні, третина є дочірніми компаніями ТНК в Україні, таблиця 3.2.

Таблиця 3.2

ТОП-100 найбільших платників податків за сферами, 2021 р.

№	Сфера діяльності	Кількість в Топ-100	З них іноземні ТНК
1	Добувна сфера	22	5
2	Енергетичний сектор	10	-
3	Транспортна галузь	17	2
4	FMCG (напої)	8	4
5	Металургія	6	-
6	FMCG (виробництво тютюну)	4	5
7	Сфера зв'язку	4	3
8	Торгівля	9	5
9	Інші	20	9

Джерело: побудовано автором на основі [76]

Працюючи в країні перебування, дочірні компанії набувають ознак повноправних платників податків відповідно до державного законодавства. Компанії сплачують різні податкові платежі, тим самим фінансуючи суспільні блага та послуги. Найбільш суттєвими є сплата податку на додану вартість (податок на споживання придбаних товарів і послуг); податки на доходи працівників; внески на соціальне страхування; податок на прибуток (корпоративний податок).

Оподаткування доходів дочірніх компаній ТНК є одним із основних джерел податкових надходжень, особливо в країнах, що розвиваються. За оцінками ЮНКТАД, загальний внесок іноземних філій у бюджети таких країн становить близько 730 млрд. дол. впродовж року. У середньому на ТНК припадає 23% усіх корпоративних податкових надходжень, а також вони забезпечують 10% загальних доходів держави [20].

Мережа ТНК у світі досить розгалужена і включає представництва компаній практично всіх галузей світової економіки. У даному дослідженні

увага зосереджена на FMCG-секторі, оскільки він є найбільш доступним, а швидкий обіг продукції в цьому секторі характеризується масовістю споживання та частотою контакту споживача з ним. FMCG (Fast Moving Consumer Goods) – сфера, в якій створюються та продаються товари щоденного вжитку та попиту. Продукція цього напрямку характеризується багаторазовою закупівлею, швидкою оборотністю та відносно низькою ціною, оскільки товари FMCG є складовою основного споживчого кошика. Продукція, що реалізується в цьому районі, включає продукти харчування, косметику та засоби особистої гігієни, товари для дому та ін.

Діяльність іноземних ТНК в Україні почалася в 1990-х роках і була зосереджена на споживчих товарах, бензині та тютюнових виробках, тобто зосередившись на тих позиціях, де національні виробники були найслабшими. Під час перерозподілу капіталу український бізнес поступився іноземним підприємцям, практично «віддавши» тютюнову галузь, частину ринку безалкогольної продукції та пива, що належать до сектору FMCG, а також ринок реклами та телекомунікацій [40].

Серед найвідоміших ТНК сектору FMCG, які відкрили в Україні дочірні підприємства, філії та спільні підприємства, слід відзначити:

- Procter & Gambel, Unilever – у виробництві засобів гігієни;
- Danone, Pepsico, Nestle – у харчовому виробництві;
- в тютюновій промисловості переважають інвестиції відомих американських і британських ТНК FMCG - Reynolds, Philip Morris Inc., British American Tobacco,
- в пивоварінні - інвестиції консорціуму скандинавських компаній Balticbeverage Holding, бельгійської ТНК Interbrue [40].

В Україні ТНК FMCG умовно поділяються на дві великі групи щодо місцевого бізнесу:

- компанії, які не мають достатньо реальних конкурентів серед місцевої промисловості (наприклад, виробник засобів гігієни Procter & Gamble або тютюнові компанії);

– корпорації, чий інтереси безпосередньо стосуються багатьох українських підприємств (виробники безалкогольного пива чи продуктів харчування, такі як Sosa-cola та SunInBew, Danone, Nestle).

Проте реальна конкуренція у відносинах українських виробників присутня – позиції ТНК на ринку залишаються непорушними. Причини цього полягають:

- по-перше, у тому, що збитки ТНК в одному регіоні можуть бути компенсовані в інших іноземних філіях;
- по-друге, ТНК забезпечують собі потужний правовий і політичний імунітет проти «умов ведення» бізнесу в Україні;
- по-третє, є досвід у сфері маркетингу та рекламних кампаній.

Вітчизняні підприємства лише наслідують і запозичують ідеї просування продукції у конкурентів зі світовим ім'ям. У тютюновій промисловості великі підприємства, які можуть бути підірвані тільки в результаті активних кампаній проти в країні. У секторі швидкого харчування молоді українські компанії не можуть конкурувати з McDonald's [11-23].

В Україні задіяне менше 1% усіх світових ТНК. Індекс корпоративної транснаціоналізації в Україні коливається від 23,6 до 29,8%. Зокрема, в державі зареєстровано понад 7 тис. філій іноземних ТНК.

Ступінь проникнення транснаціональних бізнес-груп у вітчизняну економіку є вкрай незначним, оскільки лише 20% зі 100 найбільших ТНК світу представлені в Україні, при цьому більшість з них займається обмеженим продажем власної продукції і лише деякі (Procter&Gamble, Johnson&Johnson, Philip Morris International, McDonald's) розвивають власне виробництво [11-22].

За роки незалежності України приплив прямих іноземних інвестицій відбувався переважно за рахунок діяльності ТНК. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83% загального обсягу прямих іноземних інвестицій, входять: Кіпр (30%), Німеччина (12,5%), Нідерланди (11%), Австрія (6%), Велика Британія (5%), Віргінські острови (Британські)

(4%), Франція (3,5%), Швейцарія (3%), Італія (2%). Найбільша частка прямих іноземних інвестицій зосереджена на підприємствах переробної промисловості (27%) та металургійних виробничих підприємствах (12%) [8].

Тому можна відзначити високу залежність країн, що розвиваються, від зовнішнього корпоративного фінансування. З іншого боку, можливість виведення капіталу до країни з більш лояльною системою оподаткування та можливість зниження цін за рахунок трансфертного ціноутворення створює умови для ухилення від оподаткування або податкової оптимізації з боку ТНК, що негативно впливає на економіки України як приймаючої сторони [18; 22].

Отже, діяльність ТНК дає багато переваг для економіки будь-якої країни, а здебільшого країни, що розвивається. Це пов'язано насамперед з тим, що ТНК здійснюють:

- 1) імпорт ефективних технологій виробництва;
- 2) забезпечення більшої частки податкових надходжень до бюджету країни перебування;
- 3) вплив на формування ділової культури;
- 4) створення нових робочих місць.

Незважаючи на все це, основною метою діяльності ТНК залишається отримання максимального прибутку. Для попередження та попередження негативних наслідків діяльності ТНК необхідно створювати та застосовувати сильні та ефективні державні інститути.

У контексті визначення податкових зобов'язань ТНК у сучасному глобалізованому світі вже неможливо розглядати вітчизняну податкову систему ізольовано від податкових систем інших країн. Відповідно, Україна має брати активну участь у міжнародному співробітництві щодо розробки норм і правил оподаткування діяльності ТНК, зокрема щодо трансфертного ціноутворення.

Сучасні процеси транснаціоналізації мають динамічну тенденцію розвитку, що впливає на функціонування світової економіки.

Загалом на сучасному етапі можна виділити декілька основних тенденцій розвитку світової економіки – формування глобальної економіки, концентрація транснаціонального капіталу, розвиток високотехнологічних виробництв, підвищення рівня транснаціоналізації переважній більшості країн.

У результаті розвитку продуктивних сил і інтернаціоналізації всіх сфер суспільного життя, встановлення безпосередніх і стійких зв'язків між суб'єктами різних країн процес виробництва в одній країні стає складовою частиною процесу, що відбувається на міжнародному рівні, або глобального масштабу. Об'єднуючою ланкою цих тенденцій є активізація інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність, як головний пріоритет довгострокової стратегії підвищення рівня конкурентоспроможності країн, впливає на позиції останніх у світовій економіці. Саме відсутність або наявність інноваційного продукту призводить до збільшення розриву між країнами світу внаслідок раптового зростання нееквівалентного обміну (так, наприклад, за показником ВВП на душу населення за ПКС країни-лідери – Ліхтенштейн, Катар та ін. демонструють показники, що перевищують 100 тис. дол. США, а такі країни, як Конго, Ліберія, Бурунді мають показники на рівні 300-400 дол.

Крім того, характер операцій учасників світового ринку, диверсифікованість міжнародної економічної діяльності суб'єктів міжнародної економіки вже не дозволяє ототожнювати їх лише з країною національності. Транснаціоналізація призводить до того, що, насамперед, посилюється конкуренція країн за ресурси в усіх сегментах глобалізованої економіки [12; 32].

За цих умов обраний Україною курс на модернізацію національної економіки потребує суттєвих інновацій у розгалуженій системі виробництва, що, у свою чергу, потребує розробки інноваційної парадигми розвитку національної економіки. Це тим більше важливо, що розвиток України в найближчі десятиліття відбуватиметься в умовах жорсткої міжнародної

конкуренції на фоні щорічних втрат позицій країни в глобальному рейтингу конкурентоспроможності (зниження за останній рік склало 8 позицій, аналогічне зниження продемонстрували Єгипет, Гана, Уругвай, Бенін) (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Індекс глобальної конкурентоспроможності України

	Позиція в рейтингу	Сума балів (1–7)
1	2	3
GCI 2020-2021	76	4,14
GCI 2018-2019	84	4,0
GCI 2016-2017	89	3,9
GCI 2014-2015	83	4
GCI 2012-2013	72	4,1
GCI 2010-2011	71	4
1. Якість інститутів	130	2,98
2. Інфраструктура	68	4,16
3. Макроекономічна стабільність	105	4,14
4. Здоров'я та початкова освіта	43	6,14
5. Вища освіта та профпідготовка	40	4,93
6. Ефективність ринку товарів та послуг	112	3,99
7. Ефективність ринку праці	80	4,12
8. Розвиток фінансового ринку	107	3,54
9. Технологічний рівень	85	3,5
10. Розмір внутрішнього ринку	38	4,58
11. Конкурентоспроможність компаній	99	3,66
12. Інноваційний потенціал	81	3,16

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Як бачимо, за деякими позиціями (вища освіта; розмір ринку) Україна займає хороші позиції, але за станом інших складових країна переміщується на 76 місце.

Однією з причин такої ситуації є незадовільний стан інноваційної складової національної економіки (у 2014 та 2019 роках Україна посідала 95

місце серед 130 країн у категорії інтелектуальної власності) через брак власних інвестиційних ресурсів [23-28].

За цих умов виникає необхідність залучення прямих іноземних інвестицій через механізм транснаціоналізації (в рамках якого відбувається вільний перерозподіл інвестиційних ресурсів у масштабах світової економіки), оскільки ТНК на сьогодні є одними з основних українських інвесторів.

В Україні зареєстровано близько 7 тис. філій іноземних ТНК (приблизно 0,8% від загальної кількості філій ТНК). За різними оцінками, річна потреба України в інвестиціях сягає 100-120 мільярдів доларів. США [23; 35]. Враховуючи існуючі розміри прямих іноземних інвестицій в економіку України, можна констатувати постійне зростання потреби в них.

Американський фонд стратегічних досліджень Heritage Foundation відзначив прогрес у досягненні п'яти економічних свобод України порівняно з минулим роком. Загальний бал економічної свободи в Україні становить 49,3, що визначає 155 місце національної економіки в Індексі свободи 2021. Показник піднявся на 3 пункти порівняно з попереднім роком із помітним зростанням у 5 із 10 економічних свобод, зокрема свободи бізнесу, контроль за державними витратами та монетарна свобода. Відповідно до міжнародного рейтингу захисту прав власності, який щорічно публікує Property Right Alliance, визначено, в яких країнах найбільш захищені права фізичної та інтелектуальної власності.

Міжнародний індекс прав власності враховує три складові:

- правове та політичне середовище;
- захист фізичної власності;
- права інтелектуальної власності (захист прав інтелектуальної власності; патентний захист та рівень піратства).

У звіті Всесвітнього економічного форуму опубліковано рейтинг фінансової стабільності, в якому Україна посіла останню позицію серед 55 держав.

У результаті аналізу рейтингів можна відзначити, що позиції України знизилися під впливом світової фінансової кризи, яка суттєво вплинула на експортну орієнтацію економіки, що, у свою чергу, зумовлює зниження її інвестиційної привабливості та зменшення потоку іноземних інвестицій у майбутньому. За цих умов Україна має зменшити залежність національної економіки від експортоорієнтованих галузей і створити сприятливі умови для функціонування корпоративного капіталу [19; 23; 26].

Отже, в економіці України ТНК відіграють важливу роль у формуванні стратегії розвитку національної економічної системи. Напрямки та перспективи розвитку економіки України та транснаціоналізації економіки держави потребують активізації дій вітчизняних суб'єктів господарювання в процесі транснаціоналізації через залучення прямих іноземних інвестицій світових ТНК та формування транснаціональних характер бізнесу власних компаній.

Саме транснаціоналізація може виступати економічним механізмом, який визначатиме нові пріоритети суспільного відтворення, цілі зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в міжнародному поділі праці.

При цьому на перший план виходить питання забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, провідним рушієм якої є інноваційна складова економічного розвитку. Саме інноваційна складова може виступати тим економічним механізмом, який визначатиме нові пріоритети суспільного відтворення, цілі зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в міжнародному поділі праці.

Для України процес входження в простір глобальної конкуренції свідчить про складність багатопланової взаємодії з іншими країнами, що передбачає необхідність мобілізації власного соціально-економічного та науково-технічного потенціалу в реалізації стратегій розвитку відповідно до «постіндустріальних» тенденцій [16; 22].

Зокрема, мова йде про такі аспекти:

- розширення науково-технічних зв'язків та співробітництва міжнародних наукових установ;
- скорочення тривалості розробки та впровадження нової продукції з одночасним підвищенням її наукомісткості та технічної складності;
- скорочення життєвого циклу товарів і комерціалізація процесу виробництва технічних знань, інформаційних технологій;
- інтеграція національних інноваційних систем через формування мереж корпоративних, промислових і регіональних кластерів;
- посилення процесів злиття та поглинання інноваційних компаній з метою вдосконалення продукції, модернізації технологічної бази, використання світового науково-дослідного потенціалу;
- збільшення частки іноземного фінансування наукових досліджень і створення дослідницьких підрозділів ТНК.

Висновки до 3 розділу

Визначено, що ТНК забезпечують близько 50% світового промислового виробництва. На частку ТНК припадає понад 70% світової торгівлі, причому 40% цієї торгівлі відбувається всередині ТНК, тобто відбувається не за ринковими цінами, а за так званими трансфертними цінами, які формуються не під тиском ринку, але в рамках довгострокової політики материнської корпорації. Дуже великі ТНК мають бюджети, що перевищують бюджети деяких країн. Зі 100 найбільших економік світу 52 є транснаціональними корпораціями, решта – держави. Великий вплив у регіонах мають ТНК, які мають значні кошти, вплив на громадськість, політичне лобі. Важливу роль у глобалізації відіграють транснаціональні корпорації.

Має місце синергетичний ефект, який виражатиметься у більшій кількості та якості конкурентних переваг, здатних забезпечити та підвищити

рівень конкурентоспроможності ТНК за рахунок: підвищення якості продукції, її конкурентоспроможності; підвищення попиту на продукцію підприємства; повнішого і кращого задоволення потреб споживачів; збільшення обсягів продажів; підвищення прибутку та рентабельності; зниження витрат; збільшення частки ринку та зайняття на ньому лідируючої позиції; отримання контролю над ринком і можливостей впливу на нього; зростання вартості бренду; покращення іміджу компанії; посилення ресурсного потенціалу; поліпшення фінансового потенціалу; досягнення відповідності потребам і вимогам міжнародного ринку; диверсифікація діяльності та зниження ризиків; забезпечення технологічного лідерства; здобуття економічної незалежності та підвищення економічної безпеки.

Для України процес входження в простір глобальної конкуренції свідчить про складність багатопланової взаємодії з іншими країнами, що передбачає необхідність мобілізації власного соціально-економічного та науково-технічного потенціалу в реалізації стратегій розвитку відповідно до «постіндустріальних» тенденцій. Зокрема, мова йде про такі аспекти: розширення науково-технічних зв'язків та співробітництва міжнародних наукових установ; скорочення тривалості розробки та впровадження нової продукції з одночасним підвищенням її наукомісткості та технічної складності; скорочення життєвого циклу товарів і комерціалізація процесу виробництва технічних знань, інформаційних технологій; інтеграція національних інноваційних систем через формування мереж корпоративних, промислових і регіональних кластерів; посилення процесів злиття та поглинання інноваційних компаній з метою вдосконалення продукції, модернізації технологічної бази, використання світового науково-дослідного потенціалу; збільшення частки іноземного фінансування наукових досліджень і створення дослідницьких підрозділів ТНК.

ВИСНОВКИ

ТНК складається з головної холдинг-компанії та підконтрольних зарубіжних підприємств. Країна базування – країна, в якій розташовується штаб-квартира або головна холдинг-компанія ТНК. Країна, що приймає – країна, в якій розташовуються підконтрольні підприємства ТНК. Зарубіжні підконтрольні підприємства (зарубіжний філіал) – це інкорпороване або неінкорпороване підприємство, в якому інвестор, який є резидентом іншої країни, володіє капіталом, що дає йому можливість мати довгостроковий економічний інтерес в управлінні. Таким чином, діяльність ТНК дає країні велику вигоду – легкий доступ до ресурсів інших країн, нові ринки збуту, ріст попиту на українську продукцію за кордоном, знищення протекціоністських бар'єрів інших держав при розміщенні виробництва на території цих країн, а також ці компанії – власники колосальних матеріальних активів.

Дослідження особливостей формування та розвитку транснаціональних корпорацій показує, що перш ніж стати найвпливовішими суб'єктами міжнародних економічних відносин, вони історично пройшли низку етапів, кожен з яких супроводжувався появою нових стратегічних галузей промисловості, розвитком нових стратегічних галузей промисловості, розвитком нових стратегічних галузей промисловості, реалізацією революційних відкриттів у різних сферах виробництва та надання послуг, завоюванням нових ринків шляхом використання різноманітних методів експансії (від агресії до тихого проникнення в національні економічні та політичні процеси), використанням стратегій непрямого впливу тощо.

На сучасному етапі розвитку відбувається постійне зростання ролі транснаціональних корпорацій і масштабів транснаціоналізації, що виявляється в їх участі у створенні світового валового продукту, збільшенні частки міжнародного руху капіталу, робочої сили та інших ресурсів.

Можна зробити висновок, що за цих умов у світі зростає усвідомлення того факту, що реалізована на даний момент модель глобалізації, яка базується насамперед на економічних і технологічних ресурсах суспільства, має надзвичайно примітивний розвиток і тягне за собою глобальну кризу. З усього вищевикладеного випливає, що оптимальна стратегія держави в умовах глобалізації передбачає не диктат щодо громадянського суспільства, а все тіснішу співпрацю з ним, делегування частини своїх повноважень місцевому самоврядуванню та інші структури громадянського суспільства.

Тісна співпраця органів державної влади з профспілками, об'єднаннями підприємців, екологічними, правозахисними та іншими громадськими організаціями дає змогу консолідувати суспільство, активізувати творчі сили нації на найнижчому рівні, адекватно підходити до вирішення загострених соціальних проблем, ефективно контролювати дії бюрократичного апарату та боротися з корупцією. Це дозволяє говорити про можливість успішної інтеграції національних держав у світове співтовариство.

Встановлено, що на сьогоднішній день виробничі потужності Компанії ROSHEN зростають, збільшуються обсяги продукції, що випускається, збільшується чисельність працюючого персоналу. Компанія ROSHEN прагне та бере участь у створенні спільних підприємств та спільних виробництв з іноземними інвестиціями. Компанія ROSHEN направляє фахівців за кордон для стажування, перепідготовки, навчання та ознайомлення з досвідом організаційної діяльності фірм, підприємств, кооперативів, збору ділової інформації, участі в переговорах, виставках, аукціонах, налагодженні ділових контактів.

Доведено, що позиція Компанії ROSHEN досить висока. Компанія ROSHEN має значну конкурентну перевагу на українському ринку, що зумовлює прагнення керівництва компанії підкорювати нові вершини та завойовувати перевагу на міжнародному ринку. І такі цілі вигідні не лише самій компанії, а й країні в цілому, адже саме такі якісні показники, які є

цілями Компанії ROSHEN, привертають увагу світової спільноти, підвищують імідж та підвищують довіру до України.

За результатами проведеного аналізу можемо констатувати, що фінансовий стан Компанії ROSHEN є досить високим та стійким, підприємство провадить прибуткову діяльність із високим рівнем автономії, ліквідності балансу та фінансової стійкості. Єдиними важливими для уваги керівництва індикаторами, які негативно впливають на економічну ефективність Компанії ROSHEN є рентабельність. Значення коефіцієнтів рентабельності є досить низькими та свідчить про економічну неефективність підприємства.

Вплив діяльності ТНК через національні фірми на національну економіку може бути позитивним та негативним. Одним із головних недоліків діяльності ТНК в Україні для вітчизняних виробників є неспроможність утримувати конкурентне становище порівняно з великими міжнародними корпораціями. Якщо розглядати роль ТНК в економіці України, то небезпекою є перехід контролю до іноземних партнерів у стратегічних сферах.

Отже, доведено, що ТНК на сьогоднішньому етапі розвитку світового господарства відіграють важливу роль. Адже вони впливають на економіки приймаючих країн, прискорюють науково-технічний процес, інтернаціоналізацію господарського життя, залучаються прямі іноземні інвестиції, відкривається доступ до фінансових ресурсів ТНК, інтеграція до світових економічних процесів, доступ до зовнішніх ринків. Українським підприємствам слід вступати в співпрацю з іноземними ТНК не в якості джерела дешевих сировинних ресурсів або відсталого технологічного приросту, а використовувати переваги залучення іноземних інвестицій.

Встановлено необхідність використовувати зазначені типи інновацій у сукупності, оскільки це посилить синергетичний ефект, який виражатиметься у більшій кількості та якості конкурентних переваг, здатних забезпечити та підвищити рівень конкурентоспроможності ТНК за рахунок: підвищення

якості продукції, її конкурентоспроможності; підвищення попиту на продукцію підприємства; повнішого і кращого задоволення потреб споживачів; збільшення обсягів продажів; підвищення прибутку та рентабельності; зниження витрат; збільшення частки ринку та зайняття на ньому лідируючої позиції; отримання контролю над ринком і можливостей впливу на нього; зростання вартості бренду; покращення іміджу компанії; посилення ресурсного потенціалу; поліпшення фінансового потенціалу; досягнення відповідності потребам і вимогам міжнародного ринку; диверсифікації діяльності та зниження ризиків; забезпечення технологічного лідерства; здобуття економічної незалежності та підвищення економічної безпеки.

Визначено, що загалом ТНК забезпечують близько 50% світового промислового виробництва. На частку ТНК припадає понад 70% світової торгівлі, причому 40% цієї торгівлі відбувається всередині ТНК, тобто відбувається не за ринковими цінами, а за так званими трансфертними цінами, які формуються не під тиском ринку, але в рамках довгострокової політики материнської корпорації. Дуже великі ТНК мають бюджети, що перевищують бюджети деяких країн. Зі 100 найбільших економік світу 52 є транснаціональними корпораціями, решта – держави. Великий вплив у регіонах мають ТНК, які мають значні кошти, вплив на громадськість, політичне лобі. Важливу роль у глобалізації відіграють транснаціональні корпорації.

Для України процес входження в простір глобальної конкуренції свідчить про складність багатопланової взаємодії з іншими країнами, що передбачає необхідність мобілізації власного соціально-економічного та науково-технічного потенціалу в реалізації стратегій розвитку відповідно до «постіндустріальних» тенденцій. Зокрема, мова йде про такі аспекти: розширення науково-технічних зв'язків та співробітництва міжнародних наукових установ; скорочення тривалості розробки та впровадження нової продукції з одночасним підвищенням її наукомісткості та технічної

складності; скорочення життєвого циклу товарів і комерціалізація процесу виробництва технічних знань, інформаційних технологій; інтеграція національних інноваційних систем через формування мереж корпоративних, промислових і регіональних кластерів; посилення процесів злиття та поглинання інноваційних компаній з метою вдосконалення продукції, модернізації технологічної бази, використання світового науково-дослідного потенціалу; збільшення частки іноземного фінансування наукових досліджень і створення дослідницьких підрозділів ТНК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов Я.В. Формування державної політики у сфері регулювання діяльності транснаціональних корпорацій. Управління суспільними та економічними системами. 2020. 563с.
2. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія. Київ: КНЕУ, 2019. 394 с.
3. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: Монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 275 с.
4. Артеменко М. А. Формування транснаціональної еліти як чинник сучасних глобалізаційних процесів [Електронний ресурс]. – URL: [https://grani.org.ua > index.php > journal > article > download](https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download)
5. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін. Київ: Заповіт, 2016. 240 с.
6. Базилюк Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія. Київ: НІС, 2018. 132 с.
7. Бардадин О. А. Особливості формування інвестиційного потенціалу підприємства. [Електронний ресурс]. – URL: [https://conferences.vntu.edu.ua > all-fm > all-fm-2017 > paper > download](https://conferences.vntu.edu.ua/all-fm/all-fm-2017/paper/download)
8. Батченко Л.В., Жаріков А.Є. Транснаціоналізація української економіки – необхідність, зумовлена часом. Держава та регіони. Сер., Економіка та підприємництво: Науково-виробничий журнал. Запоріжжя, 2017. №6. С. 12-17.
9. Бестужева С.В. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посіб. Херсон: ХНЕУ, 2018. 210 с.
10. Білорус О.Г. Глобальний конкурентний простір: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 680 с.
11. Білошапка В.А. Управлінська результативність в розвитку міжнародних компаній: монографія. Київ: Графіка і Друк, 2017. 236 с.

12. Болгарова Н. К. Транснаціоналізаційні процеси в економіці України / Н. К. Болгарова, Т. М. Паневник // Бізнес Інформ. – № 12. – 2013. – С. 33-38.
13. Болгарова Н. К. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів / Н. К. Болгарова, Т. М. Паневник. – [Електронний ресурс]. – URL : <http://elibrary.nubip.edu.ua>.
14. Борисенко З.М. Основи конкурентної політики: підручник. Київ: Таксон, 2018. 304 с.
15. Варналій З.С. Конкуренція і підприємництво: монографія. Київ: Знання України, 2015. 463 с.
16. Вдовенко, Н. М., Сухомлин, Л. В., Бачкір, І. Г., & Гнатенко, І. А. (2021). Управлінські засади моделювання державних пріоритетів в інноваційній економіці: диверсифікація підприємницької діяльності та адаптування ринку. Економіка та держава, (9), 19-23.
17. Венгер В. В. Особливості формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації [Електронний ресурс]:European scientific journal of Economic and Financial innovation. – 2019. –№2(4).
18. Вишневська О.М. Глобалізаційні процеси і транснаціоналізація економіки держави [Електронний ресурс] / О.М. Вишневська, О.М. Зуб. – URL: www.global-national.in.ua > archive
19. Вовк С. Стратегії ТНК: злиття та поглинання [Електронний ресурс] / Журнал Європейської економіки № 1, 2013. URL:<http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/618/596>
20. Георгіаді Н. Г. Застосування підприємствами принципів побудови організаційних структур управління [Електронний ресурс]: Ефективна економіка / Н. Г. Георгіаді, У. І. Когут, Р. Б. Вільгуцька. –URL: [ojs.dsau.dp.ua > index.php > efektyvna-ekonomika > article > view](http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view)
21. Гладій І. Й. Регіоналізація світового ринку: Євроінтеграційний аспект : монографія. Економічна думка, 2016. 554 с.

22. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: Монографія. Київ: КНЕУ, 2018. 420 с.
23. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : [мографія / П. Куцик, О. Ковтун, Г. Башнянин. – Львів : Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с, с. 456.
24. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. / Наук. ред. В. Юрчишин. – Київ: Заповіт, 2018. – 202 с.
25. Глущевський В. В. Роль і місце організаційних структур у системі управління підприємством / В. В. Глущевський., В. В. Смородін [Електронний ресурс]: [irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64 >evzdia_2016_4](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64?evzdia_2016_4)
26. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, (1-2), 68-77.
27. Гнатенко, І. (2021). Управлінські, маркетингові та фінансові підходи оцінювання соціо-еколого-економічного ефекту взаємодії підприємств в умовах зміни споживчих переваг. Економічний дискурс, (1-2), 111-121.
28. Гнатенко, І. А. (2018). Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії, (6), 70-74.
29. Гнатенко, І. А. (2019). Фундаментальні умови державного регулювання та підтримки інноваційного підприємництва. Проблеми системного підходу в економіці, (4 (1)), 37-43.
30. Гнатенко, І. А. (2021). Моделювання сценаріїв стійкого розвитку підприємств в умовах глобалізації та діджиталізації: управлінський аспект. Інвестиції: практика та досвід, (16), 20-25.

31. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.

32. Гронтковська Г. Е. Міжнародна економіка : підручник О. І. Ряба, А. М. Венцурик, О. І. Красновська. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 384 с.

33. Гудим К. Транснаціоналізація як чинник глобалізації / К. Гудим // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 4. – С. 33-44.

34. Гурас Ф. С. Масштаби та основні напрями діяльності транснаціональних корпорацій у глобальному вимірі / Ф. С. Гурас // Актуальні проблеми теорії та практики міжнародних економічних відносин в умовах глобальної трансформації : матеріали наук. конф. студ. та молодих учених спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини (м. Полтава, 9 грудня 2019 року) / за заг. ред. Н. Г. Базавлук. – Полтава : ПУЕТ, 2019. – С. 27-29.

35. Дресвянніков Д. О. Формування інвестиційного потенціалу підприємства [Електронний ресурс]. – URL: [eir.pstu.edu > bitstream > handle > 2.pdf](http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/2.pdf)

36. Дроздова В. А. Перспективи сокового ринку: причини та наслідки [Електронний ресурс] / В. А. Дроздова, Л. В. Кормич. – URL: [rev.kpu.zp.ua > journals](http://rev.kpu.zp.ua/journals)

37. Дунська А. Р. Аналіз сучасного стану розвитку транснаціональних корпорацій [Електронний ресурс]. А. Р. Дунська, М. С. Пащенко. – URL: [www.irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64)

38. Екологічний податок–2019 в Україні: «гарячі» зміни як крок до європейської моделі розвитку чи елемент посилення тиску на бізнес? [Електронний ресурс] – URL: <http://ecologua.com/articles/ekologichnyuypodatok-2019-v-ukrayini-garyachi-zminy-yak-krokdoyevropeyskoyi-modeli>.

39. Економічний енциклопедичний словник. [Електронний ресурс]. – URL: <https://subject.com.ua/economic/slovník/6027.html>
40. Жиленко К.М. Гармонізація економічних інтересів ТНК в умовах економіки нового типу [Електронний ресурс]: Інвестиції: практика та досвід. – № 4/2018 – URL: [www.investplan.com.ua > pdf > 9.pdf](http://www.investplan.com.ua/pdf/9.pdf)
41. Заїка С.О. Інвестиційний потенціал підприємства та варіанти його формування / С.О. Заїка // Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки – 2015. - Вип.13, ч.1 – С. 84-86.
42. Іванова І. Актуальні конкурентні стратегії ТНК в умовах економіки знань. Світ фінансів, 2017. т. №3. С. 208-213.
43. Коваленко О. В. Розробка заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О. В.Коваленко, Д. М. Мисенко // газета Запоріжської державної аграрної академії. – URL : www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_8_005.pdf
44. Комарецька П. В. Прогнозування та стратегія управління фінансовим потенціалом підприємства як елемент становлення і розвитку фінансової системи України / П. В. Комарецька // Фінансова система України: становлення та розвиток : зб. наук. пр. Наукові записки. Серія : Економіка. – 2006. – Вип. 8, Ч. 2. – Острог : Видавництво "Національний університет "Острозька академія", 2006. – С. 199-210.
45. Кочетков В. М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни. Ефективна економіка. 2019. № 10. С. 55-60.
46. Латинін Д. О. Стан та перспективи розвитку ТНК в світі та Україні [Електронний ресурс]: Publishing house Education and Science. – URL: www.rusnauka.com/38_NIEK_2014/Economics/2_181324.doc.htm
47. Лимонова Е. М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. Європейський вектор економічного розвитку. 2020. Вип. 1. С. 93 – 101.
48. Ложачевська, О. М., Гнатенко, І. А., Сухомлин, Л. В., & Мельник, О. Ю. (2021). Моделювання інфраструктури підприємництва

неоінноваційного управління на національному та регіональному рівнях в умовах децентралізації. Інвестиції: практика та досвід, (18), 5-10.

49. Матвеева О. В. Особливості транснаціоналізації міжнародної системи в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – URL: [journals.iir.kiev.ua > index.php > pol_n > article > download](http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/download)

50. Метеленко Н. Г. Формування організаційної структури управління як складової внутрішнього господарського механізму промислового підприємства [Електронний ресурс]. – URL: [www.investplan.com.ua > pdf](http://www.investplan.com.ua/pdf)

51. Минко Л. М. Сутність і складові поняття конкурентоспроможності підприємства / Л. М. Минко // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2015. –Т. 21,– № 1. –С. 86-92.

52. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України URL: <http://www.me.gov.ua/> (дата звернення 30.09.2022)

53. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України. URL: pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf (дата звернення 30.09.2022)

54. Моторнюк У. Сучасні тенденції транснаціоналізації світової економіки [Електронний ресурс] / У. Моторнюк, М. Терехух, В. Кузяк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2018. – Вип. 2 (19). – С. 13-25. – URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18muitse.pdf>

55. Ночвіна І. О. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та їх вплив на національну економіку / І. О. Ночвіна // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Економіка». – 2014. – Вип.14. – С. 200-207.

56. Організаційні форми корпоративних культур [Електронний ресурс] / файловий архів студентів // StudFiles – URL : <https://pidruchniki.com> > korporativna_kultura_upravlinnya_personalom

57. Орлова-Курилова, О. В., Гнатенко, І. А., & Рубежанська, В. О. (2019). Державне регулювання інноваційної діяльності підприємництва як напрям забезпечення сталого розвитку економіки країни. Економіка, управління та адміністрування, (3 (89)), 35-40.

58. Основи управлінського консультування: навч. посіб. / Б.Г. Шелегеда, О.М. Шарнопольська, Л.М Васишина. – Донецьк: ТОВ «ВРА «Епіцентр» , 2013. – 188 с.

59. Охота В.І. Інновації як основа конкурентоспроможності ТНК [Електронний ресурс]: Сталій розвиток економіки. – № 5 – URL: [irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > cgiirbis_64 > sre_2013_5_29](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/cgiirbis_64/sre_2013_5_29)

60. Охріменко, І. В., Вдовенко, Н. М., Овчаренко, Є. І., & Гнатенко, І. А. (2021). Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава, (8), 4-9.

61. Поліщук І.І. Моніторинг маркетингової діяльності підприємства [Електронний ресурс] / І. І. Поліщук, К. А Ліпковська, К. О. Сівакова. – Режимдоступу:http://scholar.google.com.ua/scholar_url?url=http://www.irbis-nbuv.gov.ua

62. Поляков В.В. Світова економіка та міжнародний бізнес : підручник. Миколаїв: КНОРУС, 2018. 688 с.

63. Прохорова М. Е. Особливості та тенденції розвитку процесів транс націоналізації в ХХІ столітті [Електронний ресурс]. – URL: [dspace.nau.edu.ua > bitstream > NAU > Прохорова М.](http://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/Прохорова%20М)

64. Пузирьова П. В. Методи оцінки управління розвитком інноваційно-фінансового потенціалу промислових підприємств в умовах цифровізації / П. В. Пузирьова // Modern directions of scientific research development : proceedings of 9th International scientific and practical conference, Chicago, USA, 23-25 February, 2022. – BoScience Publisher, Chicago, USA, 2022. – P. 504-513.

65. Пузирьова П. В. Основні положення розробки і реалізації фінансової стратегії суб'єктів бізнесу в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects : the 9th International scientific and practical conference, Berlin, Germany, February 20-22, 2022. – MDPC Publishing, Germany, February, 2022. – P. 385-391.

66. Пузирьова П. В. Основні фактори впливу на процес формування та розвитку інноваційного потенціалу інтегрованих структур бізнесу / П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2020. – № 10 (233). – С. 72-81.

67. Пузирьова П. В. Особливості формування потенціалу автотранспортних підприємств, що здійснюють вантажні перевезення [Електронний ресурс] / П. В. Пузирьова // Ефективна економіка. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1820>

68. Пузирьова П. В. Сучасні аспекти управління ризиками в інноваційній діяльності підприємства / П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2019 року. – Київ : НАУ, 2019. – С. 127-128.

69. Пузирьова П. В. Характеристика податкового менеджменту та ознаки його ефективності в сучасних умовах / П. В. Пузирьова, Ю. Г. Ковальська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 2 (129). – С. 36-39.

70. Пузирьова П.В. Вдосконалення управління персоналом шляхом мінімізації економічного ризику / П.В. Пузирьова // Національний дослідний економічний інститут Міністерства економіки України «Формування ринкових відносин в Україні»: Зб. наук. праць. – Вип. № 11, 2008. - Київ:НДЕІ МЕУ. – 2008. – С.43-46.

71. Радченко О. П. Розвиток та особливості впливу ТНК на економіку України // О.П. Радченко, О.І. Шавлюк / Ринкова економіка:

сучасна теорія і практика управління. – 2015. – Т. 14. – Вип. 2 (30). – С. 102–111.

72. Рокоча В. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник. Київ: Таксон, 2018. 304 с.

73. Рябець Н. М. Роль процесу транснаціоналізації в розвитку сучасної національної економічної системи України в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – URL: [visnyk-onu.od.ua > journal](http://visnyk-onu.od.ua/journal)

74. Салатюк Н.М. Економічні наслідки та проблеми функціонування ТНК в Україні в умовах глобалізації світової економіки [Електронний ресурс]. – URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/7.pdf>

75. Сергієнко А. В. Аналіз ринку соків в Україні. [Електронний ресурс]. – URL: <https://koloro.ua/ua/blog/issledovaniya/analizrynkasokov>.

76. Скавронська І. В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік / І.В. Скавронська, О.В. Мадараш // Молодий вчений. – 2016. – №4. – С. 197–200.

77. Слижук А. Д. Аналіз ринку сокової продукції [Електронний ресурс] / А.Д. Слижук, Л.Д. Глущенко. – URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/21224>

78. Сорока І. Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації міжнародної інтеграції. Актуальні проблеми економіки. 2017. С. 35–41.

79. Стеценко Б. С. Транснаціоналізація як визначальна тенденція розвитку глобальної фінансової інфраструктури [Електронний ресурс]. – URL: [www.irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64)

80. Структура управління організацією [Електронний ресурс]. – URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/1nebava_menedzhment_organizacij_administuvannya_ch1/index_3.htm – Назва з екрану.

81. Терехов Є. М. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем / Є. М. Терехов, О. В. Прокопенко //

Вісник Сумського державного університету: Сер. «Економіка». – 2010. – № 1. – С. 103-113.

82. Терехов Є.М., Прокопенко О.В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем. Вісник Сумського державного університету: Сер. «Економіка». 2017. № 1. С. 103-113.

83. Тихончук Л. Х. Вплив процесів транс націоналізації на державне управління в глобальній економіці [Електронний ресурс] : Інвестиції: практика та досвід.–2017.– № 22.– URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_22_19.

84. Ткаченко В. В. Шляхи підвищення ефективності управління фінансовим потенціалом підприємств в умовах ринкової економіки / В. В. Ткаченко, І. В. Ткаченко, П. В. Пузирьова // Advancing in research and education : abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France, December 07-10, 2020. – International Science Group, La Rochelle, France, 2020. – P. 126-130.

85. Транснаціональні корпорації/ І.О. Давидова, К.Ю. Величко, О.І. Печенка– Харків: Видавництво «Форт», 2018. – 175с.

86. У 2015 побито рекорди за обсягом угод у сфері злиттів і поглинань // Business and Innovations [Електронний ресурс]. – URL: <https://ua.lawyers.ua/2015-pobiv-rekordi-za-obsyagom-ugod-u-sferi-zlittiv-ipoglinan.html> – Назва з екрану.

87. Федоренко В.Г. Транснаціональні корпорації як системоутворюючий фактор розвитку національних економік. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 7. С. 31-34.

88. Халіляєва О. В. Сутність та значення економічного потенціалу, його місце в економіці країни: сучасний аспект в умовах сталого розвитку / О. В. Халіляєва, П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 734 2021. – № 12 (247). – С. 33-40.

89. Халіляєва О. В. Управління потенціалом та його значення в сучасних умовах макроекономічної глобалізації / О. В. Халіляєва, П. В.

Пузирьова // Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тарту (Естонія), 7 лютого 2022 року. – Київ ; Тарту : ГО "ВАДНД", 2022. – С. 467-471.

90. Царик Н. Природа міжнародної конкурентоспроможності країн та її кількісні прояви [Електронний ресурс]. – URL: [irbisnbuv.gov.ua > cgi-bin > opac > search](http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/are_2012_1_16)

91. Циганкова Т. Маркетингові технології формування конкурентоспроможності експорту компаній [Електронний ресурс] / Т. Циганкова, А.Іщенко. – URL: [ierjournal.com > journals > 2017_1_Tsyhankova_Ishchenko](http://ierjournal.com/journals/2017_1_Tsyhankova_Ishchenko)

92. Чуйко О. Науково-теоретичні основи інновацій та інноваційного процесу: сутність, види, еволюція. Економіка. 2019. № 2. С. 7-13.

93. Шабліна Я. В. Злиття і поглинання в Україні [Електронний ресурс] / Я. В. Шабліна, Ю.В. Гончаров. – URL: [irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64 > are_2012_1_16](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/are_2012_1_16)

94. Швець Ю.О. Основні етапи розвитку транснаціональних компаній та їх зв'язок з глобалізацією / Ю.О. Швець, Т.А. Сухаренко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2016. – № 3. – Т. 1. – С. 204-209.

95. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 488с.

96. Яценкова І. Г. Особливості злиттів і поглинань в Україні та Європі / І. Г. Яценкова, В. В. Зельдіс // Науко-вий вісник ОНУ. – 2016. – № 263. – Т. 275. – С. 70-76.

97. Afuah A. Innovation management: strategies, implementation and profits. Oxford: Oxford University Press, 2003. 390 p.

98. Andrew J. P. The Innovation Imperative in Manufacturing. How the US Can Restore Its Edge. 2009. 28 p.

99. Annual Report PepsiCo, Inc. 2018 [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.pepsico.com › docs › album › 2018-annual-report>

100. Bank of America. Forbes. [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.forbes.com/companies/bank-america/?list=global2000#2503d2e0>

101. Barsh J. McKinsey Global Survey: How Companies Approach Innovation. 2017. – 13 p.

102. Belderbos S. Do Technology Leaders Deter Inward R&D Investments? Evidence from Regional R&D Location Decisions in Europe and DIETER SOMERS. 2015. November 11. P. 1803-1839.

103. Bell D. The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting. New York.: Basic Books. 1973. 280 p.

104. Benneworth P. Regional Innovation Culture in an Age of Globalisation - Towards Culture 2.0? P. Benneworth, T. Ratinho // Shape and Be Shaped: The Future Dynamics of Regional Development: Annual European Conference (Tampere, 5–8 May 2013) / University of Tampere. – Tampere, Finland, 2013. P. 13-20

105. Berkshire Hathaway. Forbes. [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.forbes.com/companies/berkshirehathaway/?list=global2000#59bfe78ebef8>

106. Bettencourt L. A. The Customer-Centered Innovation Map L. A. Bettencourt, A. W. Ulwick. Harvard Business Review. 2018. № 5. P. 109– 115

107. Bloomberg global M&A market review [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.bloomberg.com>

108. Bloomberg-Global-MA-Legal-Rankings-1st-3Q2018 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://data.bloomberglp.com/professiBloombergGlobal-MA-Legal-Rankings-1st-3Q2018.pdf>.

109. Bonabeau E. A More Rational Approach to R&D E. Bonabeau, N. Bodick, R. W. Armstrong. Harvard Business Review. 2018. № 3. P. 96–102

110. Brown B. How P&G Tripled Its Innovation Success Rate B. Brown, S. D. Anthony. *Harvard Business Review*. 2018. № 6. P. 64–72
111. Brown T. Design Thinking T. Brown *Harvard Business Review*. 2018. № 6. P. 85–92
112. Compensation Committee Charter PepsiCo, Inc [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.sec.gov> › Archives › edgar › data › pepsico3269191-def14a
113. Information subsystem of agri-food enterprise management in the context of digitalization: the problem of digital maturity / T. Ishchejkin, V. Liulka, V. Dovbush, N. Zaritska, P. Puzyrova, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, Y. Rusina, O. Nyshenko, S. Bebko // *Journal of Hygienic Engineering and Design (JHED)*. – 2022. – Vol. 38. – P. 243-252.
114. Kutsenko I. Modern methods of neutralization of the enterprise's economic risks / I. Kutsenko, P. Puzyrova // *Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (27 березня 2020 р., м. Київ)*. – Київ : КНУТД, 2020. – С. 151-155.
115. Olshanska O. The strategic innovative development of integrated business models / O. Olshanska, P. Puzyrova // *Modern directions of scientific research development : proceedings of VI International scientific and practical conference, Chicago, USA, 24-26 November 2021*. – BoScience Publisher, Chicago, USA, 2021. – P. 872-877.
116. Olshanska O. V. The innovative potential of integrated business structures: theoretical and methodological framework for evaluation and implementation = Інноваційний потенціал інтегрованих структур бізнесу: теоретико-методичний базис оцінювання та реалізації [Текст] / O. V. Olshanska, P. V. Puzyrova // *Журнал стратегічних економічних досліджень*. - 2022. - № 1 (6). - С. 56-66.
117. Olshanska O. Financing innovative activities as a factor of ensuring financial and economic security of industrial enterprises in the conditions of

continuous development / O. Olshanska, P. Puzyrova // Формування ринкових відносин в Україні. – 2021. – № 11 (246). – С. 42-50.

118. Olshanska O. The mechanism of public financial support for stimulation of innovation in integrated clusters / O. Olshanska, P. Puzyrova // Формування ринкових відносин в Україні. – 2021. – № 10 (245). – С. 32-40.

119. Puzyrova P. Cluster education management concept through the prism of financial risk optimization and resource support = Концепція управління кластерними утвореннями через призму оптимізації фінансових ризиків та ресурсного забезпечення [Текст] / P. Puzyrova // Менеджмент. - 2019. - Вип. 2 (30). - С. 62-74.

120. Puzyrova P. Risk management concept in innovative activities of modern enterprises / P. Puzyrova, I. Grechyshkin, O. Yershova // Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy : collective monograph / edit. Lyubomira Popova, Mariana Petrova. – Bulgaria : Publishing House ACCESS PRESS, 2020. – P. 377-389.

121. Puzyrova P. The algorithm for constructing a decomposition matrix of innovative risks: the degree of their influence on innovation potential for integrated business structures in dynamic conditions of modern development / P. Puzyrova // Innovations and prospects of world science : proceedings of V International scientific and practical conference, Vancouver, Canada, 29-31 December 2021. – Perfect Publishing, Vancouver, Canada, 2021. – P. 845-852.

122. Puzyrova P. The financial risks of innovative activities of integrated business structures: modern aspects of reduction and neutralization / P. Puzyrova // Modern directions of scientific research development : proceedings of VII International scientific and practical conference, Chicago, USA, 22-24 December 2021. – BoScience Publisher, Chicago, USA, 2021. – P. 715-721.

123. Puzyrova P. The theoretical aspects of the enterprise potential management model in the conditions of sustainable development / P. Puzyrova // Science, innovations and education: problems and prospects : proceedings of VII

International scientific and practical conference, Tokyo, Japan, February 9-11, 2022. – CPN Publishing Group, Tokyo, Japan, 2022. – P. 726-734.

124. Puzyrova P. V. Evaluation of the current state of innovative activities of industrial enterprises of Ukraine in the conditions of sustainable development / P. V. Puzyrova // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2021. – № 12 (247). – С. 52-60.

125. Puzyrova P. V. The strategy of innovative development: concept, essence and significance for business units in conditions of continuous development / P. V. Puzyrova // *Innovations and prospects of world science : proceedings of IV International scientific and practical conference, Vancouver, Canada, 1-3 December 2021*. – Perfect Publishing, Vancouver, Canada, 2021. – P. 1060-1066.

126. The interstate development of human capital accounting: Assessment and modeling of the economic effect / M. Chyzhevska, S. Sytniakivska, M. Demydova, S. Bebko, P. Puzyrova, V. Dovbush, N. Klymenchukova // *International Journal of Advanced and Applied Sciences (IJAAS)*. – 2022. – Volume 9, Issue 4 (April). – P. 35-43.

127. Tkachenko V. Fundamentals of financial and economic security management of Ukrainian enterprises / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova // *Research Papers in Economics and Finance*. – 2020. – Vol. 4, No. 2. – P. 41-51.

128. Wells Fargo. Forbes. [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.forbes.com/companies/wellsfargo/?list=global2000#63518d30245>

129. World investment report 2018 [Electronic resource]: UNCTAD. – Mode of access: <https://unctad.org> › PublicationsLibrary › wir2018_en__

ДОДАТКИ

OLSHANSKA O.
PUZYROVA P.
KONSTANTYNENKO Ye.

THE INFLUENCE OF THE ACTIVITIES OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS ON THE DEVELOPMENT OF THE WORLD ECONOMY

***The subject of the research.** Theoretical and methodological influence of transnational corporations on the development of the world economy.*

***The aim of the research** is the theoretical and practical foundations of the activities of transnational corporations in the development of the world economy.*

***The research methods** chosen for conducting research in the work cover general scientific approaches and techniques. Among them should be highlighted: synthesis and analysis; deduction and induction.*

***Results of the investigation.** Because of writing the article, it was found that the modern processes of transnationalization have a dynamic development trend that affects the functioning of the world economy. The following main trends in the development of the world economy have been identified: the formation of a global economy; concentration of transnational capital; development of high-tech industries; increasing the level of transnationalization of the vast majority of countries. It is proved that at the present stage, international transnational corporations are an important element in the development of the world economy and international economic relations. It has been established that the intensive activity of international transnational corporations reflects the aggravation of international competition and the deepening of the international division of labor.*

***Scope of the results.** Economics, competitiveness, international economics, international trade, management, strategic management.*

***Conclusions.** Thus, it has been established that transnational corporations, with the support of their state, contribute to the achievement of their goals in the field of international relations, and above all economic ones. It is determined that, having the political support of their state, transnational corporations, in its interests, involve natural and human resources of other countries in economic circulation. It is proved that transnational corporations have a beneficial effect on international relations, primarily on the state of international security, as they contribute to the development of interdependence and mutual understanding of different states. It has been determined that the political and economic importance*

of transnational corporations is so great that in the foreseeable future they will remain one of the important factors in strengthening the influence of industrialized countries in many regions of the world.

Keywords: *transnational corporations, development, internationalization, globalization, world economy, state.*

УДК 330

**ОЛЬШАНСКА О.В.
ПУЗИРЬОВА П.В.
КОНСТАНТИНЕНКО Є.С.**

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Предмет дослідження. *Теоретичний та методичний вплив діяльності транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки.*

Метою дослідження є теоретико – практичні основи діяльності транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки.

Методи дослідження, які обрані для проведення дослідження у роботі охоплюють загальнонаукові підходи та прийоми. Серед них варто виділити: синтез та аналіз; дедуція й індукція.

Результати роботи. В результаті написання статті, було встановлено, що сучасні процеси транснаціоналізації мають динамічну тенденцію розвитку, що впливає на функціонування світової економіки. Визначено основні тенденції розвитку світової економіки: формування глобальної економіки; концентрація транснаціонального капіталу; розвиток високотехнологічних виробництв; підвищення рівня транснаціоналізації переважній більшості країн. Доведено, що міжнародні транснаціональні корпорації є найважливішим елементом розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин. Визначено, що інтенсивна діяльність міжнародних транснаціональних корпорацій відображає загострення міжнародної конкуренції та поглиблення міжнародного поділу праці.

Галузь застосування результатів. Економіка, конкурентоспроможність, міжнародна економіка, міжнародна торгівля, менеджмент, стратегічне управління.

Висновки. Встановлено, що транснаціональні корпорації за підтримки держави сприяють досягненню цілей у сфері міжнародних відносин. Визначено, що маючи політичну підтримку своєї держави, транснаціональні корпорації в її інтересах залучають до господарського обігу природні та

людські ресурси інших країн. Доведено, що транснаціональні корпорації благотворно впливають на міжнародні відносини, на стан міжнародної безпеки. Визначено, що політичне та економічне значення транснаціональних корпорацій настільки велике, що в доступному для огляду майбутньому вони залишаться одним із важливих факторів посилення впливу промислово розвинених країн у багатьох регіонах світу.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, розвиток, інтернаціоналізація, глобалізація, світова економіка, держава.

УДК 330

ОЛЬШАНСКАЯ А.В.
ПУЗЫРЁВА П.В.
КОНСТАНТИНЕНКО Е.С.

ВЛИЯНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Предмет исследования. Теоретическое и методическое влияние транснациональных корпораций на развитие мировой экономики.

Целью исследования является теоретико-практические основы деятельности транснациональных корпораций на развитие мировой экономики.

Методы исследования, выбранные для проведения исследования в работе, охватывают общенаучные подходы и приемы. Среди них следует выделить: синтез и анализ; дедукция и индукция.

Результаты работы. Установлено, что современные процессы транснационализации имеют динамическую тенденцию развития, влияющую на функционирование мировой экономики. Определены тенденции развития мировой экономики: формирование глобальной экономики; концентрация транснационального капитала; развитие высокотехнологичных производств. Доказано, что международные транснациональные корпорации являются важным элементом развития мирового хозяйства и международных экономических отношений. Установлено, что интенсивная деятельность международных транснациональных корпораций отражает обострение международной конкуренции.

Область применения результатов. Экономика, конкурентоспособность, международная экономика, международная торговля, менеджмент, стратегическое управление.

***Выводы.** Установлено, что транснациональные корпорации при поддержке государства способствуют достижению целей в сфере международных отношений. Определено, что, имея политическую поддержку своего государства, транснациональные корпорации в его интересах вовлекают в хозяйственный оборот природные и человеческие ресурсы других стран. Доказано, что транснациональные корпорации оказывают благотворное влияние на международные отношения и состояние международной безопасности. Определено, что политическое и экономическое значение транснациональных корпораций настолько велико, что в обозримом будущем они останутся одним из важных факторов усиления влияния промышленно развитых стран во многих регионах мира.*

***Ключевые слова:** транснациональные корпорации, развитие, интернационализация, глобализация, мировая экономика, государство.*

THE INFLUENCE OF THE ACTIVITIES OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS ON THE DEVELOPMENT OF THE WORLD ECONOMY

Formulation of the problem. In the modern world, the main subjects of foreign economic relations and the driving force of the integration of the world economy are transnational corporations (TNCs). TNCs are giant financial and industrial associations with national or international capital, which are built on the principle of planning and management on a global scale. They also participate in the international division of labor and take advantage of the internationalization of economic life to maximize profits. A TNC should be understood as an enterprise created in any organizational and legal form and consisting of parent and controlled foreign enterprises located, respectively, in the host country and host states and territories. Modern TNCs are international companies that have their business divisions in at least two countries and manage these divisions from one or more centers based on such a decision-making mechanism that allows for a coordinated policy and general strategy, allocating resources, technology and responsibility to achieve the result is profit [11; 12; 13].

Analysis of research and publications on the problem. Such scientists as carried out studies of the impact of the activities of transnational corporations on the development of the world economy: T. Ye. Voronkova, K. V. Khivrenko, O. V. Voskoboieva, O. S. Romashchenko, Yu. Honcharova, M. Udovenko, E. O. Kovtun, V. M. Kochetkov, E. M. Lymonova, S. H. Miziuk, A. V. Bilyk, E. Molchanova, V. D. Parkhomenko, S. Seki, H. O. Parkhomenko, O. V. Ptashchenko, Ya. M. Kushch, L. V. Savosh, I. V. Kvas, I. B. Soroka, I.

Tykhonenko, A. Kozachok, V.H. Fedorenko, S.O. Yakubovskiy, Yu.H. Kozak, O.V. Savchuk and others.

Presenting main material. Today, multinational corporations play a very important role in the globalization of the world economy. They are the driving mechanism of globalization of international economic relations. TNCs today are not only the main subjects of the world economy, but also an important part of the national economy. Every year, the role of TNCs increases, so it is necessary to study such influence both at the national and state levels [1-4].

For the weakened national economy of Ukraine, attracting additional foreign capital and investments, which can help restore the country's economy, as well as provide an impetus for its further development, is an equally important factor. Placement of TNC facilities on the territory of Ukraine is one of the keys to the inflow of foreign direct investment into our country. Thus, the volume of direct foreign investments in Ukraine as of 2021, million dollars. USA, shown in fig. 1 [5-8].

It should be emphasized that increasing the attractiveness of Ukraine for foreign investors depends on the pace of market transformation of the economy, macroeconomic stabilization, and the nature of structural transformations. The presence of a developed domestic capital market is an important prerequisite for creating a competitive investment climate in the country [9-10].

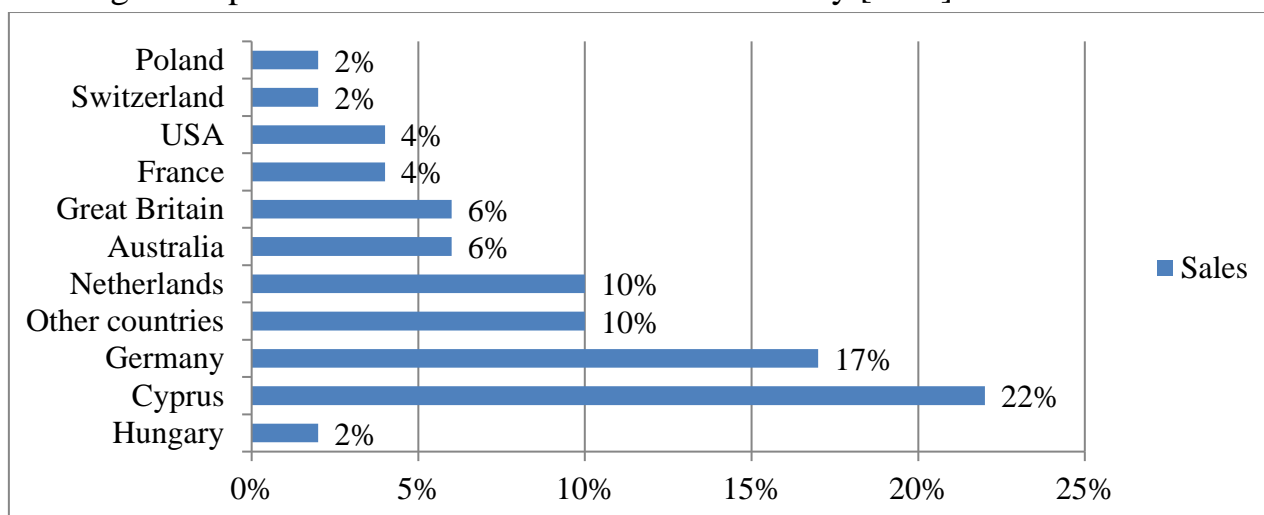

Fig. 1. Volumes of foreign direct investments in Ukraine, 2021, %

However, there are factors complicating this process, including underdevelopment of the stock market and financial infrastructure [14-16].

The distribution of foreign enterprises in Ukraine by economic sectors should also be analyzed. This distribution is shown in Fig. 2 [14-17].

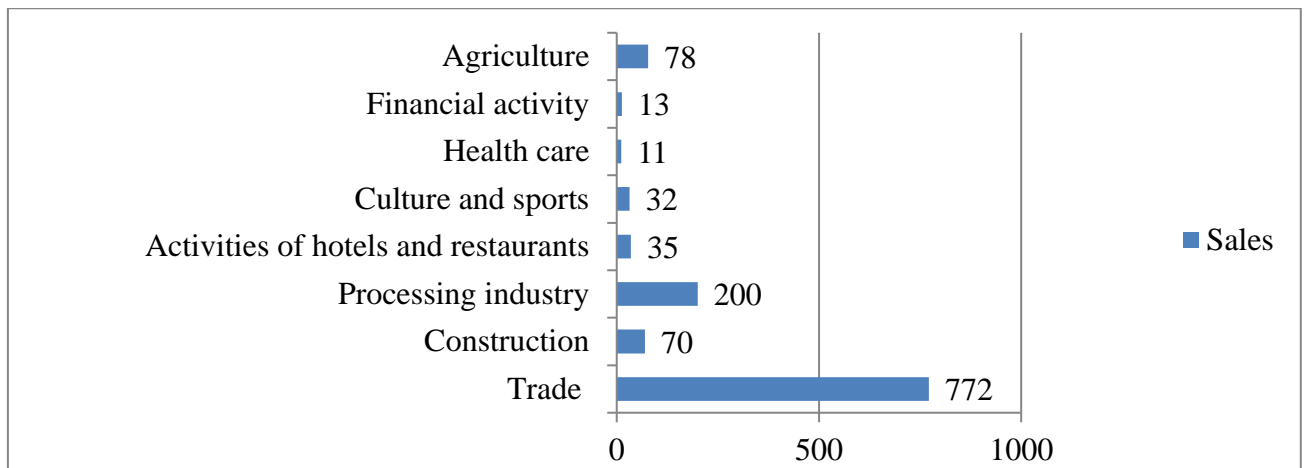

Fig. 2. Distribution of foreign enterprises in Ukraine by economic sector

Most TNCs are concentrated in trade and repair, manufacturing, real estate operations, and construction. Therefore, foreign companies do not seek to invest in high-tech industries, and most of the investments are directed to trade (an industry that allows you to get high profits quickly). The processing industry is also a priority sector for foreign investors, which is positive for the economy of Ukraine. After all, the processing industry makes it possible to produce the final product and update the processing technology. The next priority is the real estate and construction industry. At the current stage, international transnational corporations are the most important element of the development of the world economy and international economic relations. Their intensive activity reflects the intensification of international competition and the deepening of the international division of labor. Therefore, it is advisable to analyze in more detail the influence of transnational corporations on aspects of foreign economic activity [8; 16; 19; 20].

Transnational corporations, with the support of their state, contribute to the achievement of its goals in the field of international relations, primarily economic. With the political support of their state, transnational corporations, in its interests, attract the natural and human resources of other countries to the economic cycle. Transnational corporations also have a beneficial effect on international relations, primarily on the state of international security, as they contribute to the development of interdependence and mutual understanding between different states [14-18].

The political and economic importance of transnational corporations is so great that in the near future they will remain one of the important factors in increasing the influence of industrialized countries in many regions of the world. From this follows the obvious conclusion that concern for the transformation of leading domestic corporations into transnational ones has become a conscious goal of the foreign policy of states that seek to strengthen their influence on an

international scale. Multilevel global factors such as [15-18]: 1. The collapse of the world socialist system, the emergence of many new states that did not fully define their policies, did not realize their political, cultural and other national interests. 2. Political and economic crisis in Eastern Europe, turning into a military-political crisis in some regions (Yugoslavia, Transcaucasia, Tajikistan). 3. Technical revolution; – aggravation of energy, raw material and food problems. 4. Crisis of the global financial and credit system. 5. Aggravation of environmental problems affecting the entire world economy, national and global productive forces. 6. Strengthening of interdependence of national economies, their economic policies. 7. Equalization, convergence of the economic levels of development of different countries. 8. Overcoming intersystem contradictions between countries, which is manifested in the recognition of competition as the main factor in ensuring the balance of internal economic development. 9. Strengthening of convergence processes based on universal economic, cultural, moral, legal, humanitarian value orientations recognized by the world community at the end of the 20th century [1-2; 4-7].

As a rule, international corporations locate the production of traditional consumer goods (say, textiles) in less developed countries, where there is an opportunity to impose high technology on cheap labor, which greatly increases their profits. Multinational corporations in middle-income countries most often locate industries that require economies of scale (for example, the automobile industry), and such structures are often required for international integration. Science-intensive branches of industry (electronics, aircraft construction, etc.) are concentrated mainly in industrialized countries, but their location is also changing [1-8].

Conclusions. Therefore, it can be concluded that the world is becoming aware of the fact that the currently implemented model of globalization, which is based primarily on the economic and technological resources of society, has an extremely primitive development and entails a global crisis. Thus, the optimal strategy of the state in the conditions of globalization does not involve dictating civil society, but closer cooperation with it, delegation of some of its powers to local self-government and other structures of civil society. Close cooperation of state authorities with trade unions, associations of entrepreneurs, environmental, human rights and other public organizations makes it possible to consolidate society, activate the creative forces of the nation at the lowest level, adequately approach the solution of acute social problems, effectively control the actions of the bureaucratic apparatus and fight corruption. This allows us to talk about the possibility of successful integration of national states into the world community.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронкова Т. Є. Транснаціональні корпорації в системі глобальної економіки: стан та проблеми [Електронний ресурс] / Т. Є. Воронкова, К. В. Хівренко // Економіка та держава. - 2021. - № 11. - С. 112-115.
2. Воскобоева О. В. Транснаціональні корпорації в умовах глобалізації економіки України / О. В. Воскобоева, О. С. Ромашенко // Бізнес Інформ. - 2021. - № 1. - С. 21-27.
3. Гончарова Ю. Регулювання діяльності транснаціональних корпорацій: еволюція пріоритетів / Ю. Гончарова, М. Удовенко // Зовнішньоторгівля: економіка, фінанси, право. - 2021. - № 4. - С. 4–16.
4. Ковтун Е. О. Управління інвестиційними ризиками транснаціональних корпорацій / Е. О. Ковтун // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2020. - № 3. - С. 77-79.
5. Кочетков В. М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни. Ефективна економіка. 2019. № 10. С. 55-60.
6. Лимонова Е. М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. Європейський вектор економічного розвитку. 2020. Вип. 1. С. 93 – 101.
7. Мізюк С. Г. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на економічний розвиток України / С. Г. Мізюк, А. В. Білик // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2020. - Вип. 29. - С. 98-102.
8. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України. URL: pdf-files/bueeros/ukraine/09718.pdf (дата звернення 30.09.2022)
9. Пархоменко В. Д. Співпраця малих і середніх підприємств з транснаціональними корпораціями у сучасних умовах соціально-економічного розвитку / В. Д. Пархоменко, С. Секі, Г. О. Пархоменко // Наука, технології, інновації. - 2021. - № 2. - С. 46-51.
10. Птащенко О. В. Стратегії міжнародного маркетингу транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації / О. В. Птащенко, Я. М. Куц // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2020. - № 6. - С. 93-96.
11. Пузирьова П. В. Базові методи нейтралізації фінансових ризиків у підприємницькій діяльності / П. В. Пузирьова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5 (107). – С. 143-149.
12. Пузирьова П. В. Характеристика податкового менеджменту та ознаки його ефективності в сучасних умовах / П. В. Пузирьова, Ю. Г.

Ковальська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 2 (129). – С. 36-39.

13. Пузирьова П.В. Вдосконалення управління персоналом шляхом мінімізації економічного ризику / П.В. Пузирьова // Національний дослідний економічний інститут Міністерства економіки України «Формування ринкових відносин в Україні»: Зб. наук. праць. – Вип. № 11, 2008. – Київ:НДЕІ МЕУ. – 2008. – С.43-46.

14. Савош Л. В. Перспективи діяльності транснаціональних корпорацій на території України / Л. В. Савош, І. В. Квас // Економічний форум. - 2017. - № 3. - С. 29-33.

15. Сорока І. Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації міжнародної інтеграції. Актуальні проблеми економіки. 2017. С. 35–41.

16. Тихоненко І. Діяльність транснаціональних корпорацій як детермінанта розвитку "нового регіоналізму": досвід АСЕАН / І. Тихоненко, А. Козачок // Старожитності Лукомор'я. - 2022. - № 1. - С. 89-99.

17. Федоренко В.Г. Транснаціональні корпорації як системоутворюючий фактор розвитку національних економік. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 7. С. 31-34.

18. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 488с.

19. Olshanska O. The mechanism of public financial support for stimulation of innovation in integrated clusters / O. Olshanska, P. Puzyrova // Формування ринкових відносин в Україні. – 2021. – № 10 (245). – С. 32-40.

20. Tkachenko V. Fundamentals of financial and economic security management of Ukrainian enterprises / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova // Research Papers in Economics and Finance. – 2020. – Vol. 4, No. 2. – P. 41-51.

References.

1. Voronkova, T. Ye. (2021). Transnatsionalni korporatsii v systemi hlobalnoi ekonomiky: stan ta problemy [Transnational corporations in the system of global economy: state and problems]. *Ekonomika ta derzhava = Economy and state*, No. 11, P. 112-115 [in Ukrainian].

2. Voskoboieva, O. V. (2021). Transnatsionalni korporatsii v umovakh hlobalizatsii ekonomiky Ukrainy [Transnational corporations in the conditions of globalization of the economy of Ukraine]. *Biznes Inform = Business Inform*, No. 1, P. 21-27 [in Ukrainian].

3. Honcharova, Yu. (2021). Rehuliuвання діяльності транснаціональних корпорацій: еволюція пріоритетів [Regulation of activities of transnational corporations: evolution of priorities]. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo = Foreign trade: economics, finance, law, No. 4, P. 4-16 [in Ukrainian].

4. Kovtun, E. O. (2020). Upravlinnia investytsiinomy ryzykamy transnatsionalnykh korporatsii [Management of investment risks of transnational corporations]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu = Bulletin of the Khmelnytskyi National University, Economic sciences, No. 3, P. 77-79 [in Ukrainian].

5. Kochetkov, V. M. (2019). Rozvytok ukrainskykh TNK yak faktor rostu ekonomiky krainy [The development of Ukrainian TNCs as a factor in the growth of the country's economy]. Efektyvna ekonomika = Efficient economy, No. 10, P. 55-60 [in Ukrainian].

6. Lymonova, E. M. (2020). Transnatsionalni korporatsii: osnovni etapy rozvytku ta rehuliuвання yikhnoi diialnosti v umovakh hlobalizatsii [Transnational corporations: the main stages of development and regulation of their activities in the conditions of globalization]. Yevropeiskyi vektor ekonomichnoho rozvytku = European vector of economic development, Issue 1, P. 93-101 [in Ukrainian].

7. Miziuk, S. H. (2020). Vplyv diialnosti transnatsionalnykh korporatsii na ekonomichnyi rozvytok Ukrainy [The influence of the activities of transnational corporations on the economic development of Ukraine]. Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu = Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University, Series: International economic relations and world economy, Issue 29, P. 98-102 [in Ukrainian].

8. Molchanova, E. (2022). Vzaiemodiia transnatsionalnykh korporatsii z natsionalnymy ekonomikamy na prykladi Ukrainy [Interaction of transnational corporations with national economies on the example of Ukraine]. URL: pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf (access date 09/30/2022) [in Ukrainian].

9. Parkhomenko, V. D. (2021). Spivpratsia malykh i serednikh pidpriemstv z transnatsionalnymy korporatsiiamy u suchasnykh umovakh sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Cooperation of small and medium-sized enterprises with transnational corporations in modern conditions of socio-economic development]. Nauka, tekhnolohii, innovatsii = Science, technologies, innovations, No. 2, P. 46-51 [in Ukrainian].

10. Ptashchenko, O. V. (2020). Stratehii mizhnarodnoho marketynhu transnatsionalnykh korporatsii v umovakh hlobalizatsii [International Marketing Strategies of Transnational Corporations in the Conditions of Globalization]. Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia

= Bulletin of the East Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl, No. 6, P. 93-96 [in Ukrainian].

11. Puzyrova, P. V. (2010). Bazovi metody neutralizatsii finansovykh ryzykiv u pidpriemnytskii diialnosti [Basic methods of neutralizing financial risks in business]. Aktualni problemy ekonomiky = Actual problems of the economy, No. 5 (107), P. 143-149 [in Ukrainian].

12. Puzyrova, P. V. (2012). Kharakterystyka podatkovoho menedzhmentu ta oznaky yoho efektyvnosti v suchasnykh umovakh [Characteristics of tax management and signs of its effectiveness in modern conditions]. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini = Formation of market relations in Ukraine, No. 2 (129), P. 36-39 [in Ukrainian].

13. Puzyrova, P.V. (2008). Vdoskonalennia upravlinnia personalom shliakhom minimizatsii ekonomichnoho ryzyku [Improving personnel management by minimizing economic risk]. Natsionalnyi doslidnyi ekonomichnyi instytut Ministerstva ekonomiky Ukrainy «Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini» = National Research Economic Institute of the Ministry of Economy of Ukraine «Formation of Market Relations in Ukraine»: Collection of science works, Issue No. 11, Kyiv: NDEI MEU, P.43-46 [in Ukrainian].

14. Savosh, L. V. (2017) Perspektyvy diialnosti transnatsionalnykh korporatsii na terytorii Ukrainy [Prospects for the activity of transnational corporations on the territory of Ukraine]. Ekonomichnyi forum = Economic Forum, No. 3, P. 29-33 [in Ukrainian].

15. Soroka, I. B. (2017). Transnatsionalni korporatsii ta yikhnia rol u protsesi aktyvizatsii mizhnarodnoi intehtratsii [Transnational corporations and their role in the process of intensifying international integration]. Aktualni problemy ekonomiky = Actual problems of the economy, P. 35-41 [in Ukrainian].

16. Tykhonenko, I. (2022). Diialnist transnatsionalnykh korporatsii yak determinanta rozvytku «novoho rehionalizmu» : dosvid ASEAN [The activity of transnational corporations as a determinant of the development of «new regionalism» : the experience of ASEAN]. Starozhytnosti Lukomor'ia = Antiquities of Lukomorya, No. 1, P. 89-99 [in Ukrainian].

17. Fedorenko, V.H. (2017). Transnatsionalni korporatsii yak systemo utvoriuiuchy faktor rozvytku natsionalnykh ekonomik [Transnational corporations as a system-forming factor in the development of national economies]. Investytsii: praktyka ta dosvid = Investments: practice and experience, No. 7, C. 31-34 [in Ukrainian].

18. Yakubovskyi, S.O. (2019). Transnatsionalni korporatsii: osoblyvosti investytsiinoi diialnosti [Transnational corporations: peculiarities of investment

activity]. Navch. posibnyk = Education. manual, Kyiv: Center for Educational Literature, 488p. [in Ukrainian].

19. Olshanska, O. (2021). The mechanism of public financial support for stimulation of innovation in integrated clusters [The mechanism of public financial support for stimulation of innovation in integrated clusters]. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini = Formation of market relations in Ukraine, No. 10 (245), P. 32-40 [in English].

20. Tkachenko, V. (2020). Fundamentals of financial and economic security management of Ukrainian enterprises. Research Papers in Economics and Finance, Vol. 4, No. 2, P. 41-51 [in English].

Дані про автора

Ольшанська Олександра Володимирівна,

декан факультету управління та бізнес-дизайну,

Київський національний університет технологій та дизайну,

д.е.н., професор

вул. Немировича-Данченка, 2, м. Київ, 01011, Україна

e-mail: alexolsh8@gmail.com

Пузырьова Поліна Володимирівна,

доцент кафедри смарт-економіки,

Київський національний університет технологій та дизайну,

к.е.н., доцент

вул. Немировича-Данченка, 2, м. Київ, 01011, Україна

e-mail: puzyrova@ukr.net

Константиненко Євген Сергійович,

магістр кафедри смарт-економіки,

Київський національний університет технологій та дизайну,

вул. Немировича-Данченка, 2, м. Київ, 01011, Україна

e-mail: puzyrova@ukr.net

Данные об авторе

Ольшанская Александра Владимировна

декан факультета управления и бизнес-дизайна,

Киевский национальный университет технологий и дизайна,

д.э.н., профессор

ул. Немировича-Данченко, 2, г. Киев, 01011, Украина

e-mail: alexolsh8@gmail.com

Пузырева Полина Владимировна,

доцент кафедры смарт-экономики,

Киевский национальный университет технологий и дизайна,

к.э.н., доцент

ул. Немировича-Данченко, 2, г. Киев, 01011, Украина

e-mail: puzyrova@ukr.net

Константиненко Евгений Сергеевич,

магистр кафедры смарт-экономики,

Киевский национальный университет технологий и дизайна,

ул. Немировича-Данченко, 2, г. Киев, 01011, Украина

e-mail: puzyrova@ukr.net

Data about the author

Oleksandra OLSHANSKA

Dean of the Faculty of Management and Business Design

Kyiv National University of Technologies and Design,

Doctor of Economic Sciences, Professor

2, Nemyrovycha-Danchenka, St., Kyiv, 01011, Ukraine

e-mail: alexolsh8@gmail.com

Polina PUZYROVA

Associate Professor of the Department of Smart Economics,

Kyiv National University of Technologies and Design,

Ph.D. in Economics, Associate Professor

2, Nemyrovycha-Danchenka, St., Kyiv, 01011, Ukraine

e-mail: puzyrova@ukr.net

Yevhen KONSTANTYNENKO

Master of the Department of Smart Economics,

Kyiv National University of Technologies and Design,

2, Nemyrovycha-Danchenka, St., Kyiv, 01011, Ukraine

e-mail: puzyrova@ukr.net

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Пузирьова Поліна Володимирівна,
к.е.н., доцент
Константиненко Євген Сергійович
Київський національний університет
технологій та дизайну,
м. Київ, Україна
puzyrova@ukr.net

Вступ. У сучасному світі основними суб'єктами зовнішньоекономічних зв'язків та рушійною силою інтеграції світової економіки є транснаціональні корпорації. Вони є гігантськими фінансово-промисловими об'єднаннями, національними або інтернаціональними за капіталом, побудованими за принципом планування та управління у світовому масштабі, беруть участь у міжнародному поділі праці і використовують переваги інтернаціоналізації господарського життя для максимізації прибутку. Під транснаціональними корпораціями (ТНК) треба розуміти підприємство, що створене в будь-якій організаційно-правовій формі та складається з материнських і контрольованих зарубіжних підприємств, розміщених відповідно в країні базування і приймаючих державах та територіях. Сучасні ТНК – це міжнародні компанії, що мають свої господарські підрозділи не менше ніж у двох країнах і керують цими підрозділами з одного або декількох центрів на основі такого механізму прийняття рішень, який дозволяє проводити узгоджену політику і загальну стратегію, розподіляючи ресурси технології і відповідальність для досягнення результату – отримання прибутку.

Метою дослідження є теоретико – практичні основи діяльності та впливу транснаціональних корпорацій на розвиток світової економіки.

Матеріали та методи дослідження, які обрані для проведення дослідження охоплюють загальнонаукові підходи та прийоми. Серед них варто виділити: синтез та аналіз; дедукція й індукція.

Результати обговорення. Сьогодні транснаціональні корпорації відіграють дуже важливу роль у глобалізації світової економіки. Вони є рушійним механізмом глобалізації міжнародних економічних відносин. ТНК сьогодні це не лише головні суб'єкти світової економіки, а й важлива частка національної. З кожним роком роль ТНК посилюється, тому необхідно вивчати такий вплив як на національному, так і на державному рівні.

Для ослабленого національного господарства України, не менш важливим фактором є залучення додаткового іноземного капіталу та інвестицій, які можуть допомогти відновити економіку країни, а також надати поштовх для її подальшого розвитку [3; 8].

Розміщення на території України потужностей ТНК – це одна із запорок надходження прямих іноземних інвестицій в нашу державу. Розглянемо Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну станом на 2021 рік, млн. дол. США, рис. 1 [5].

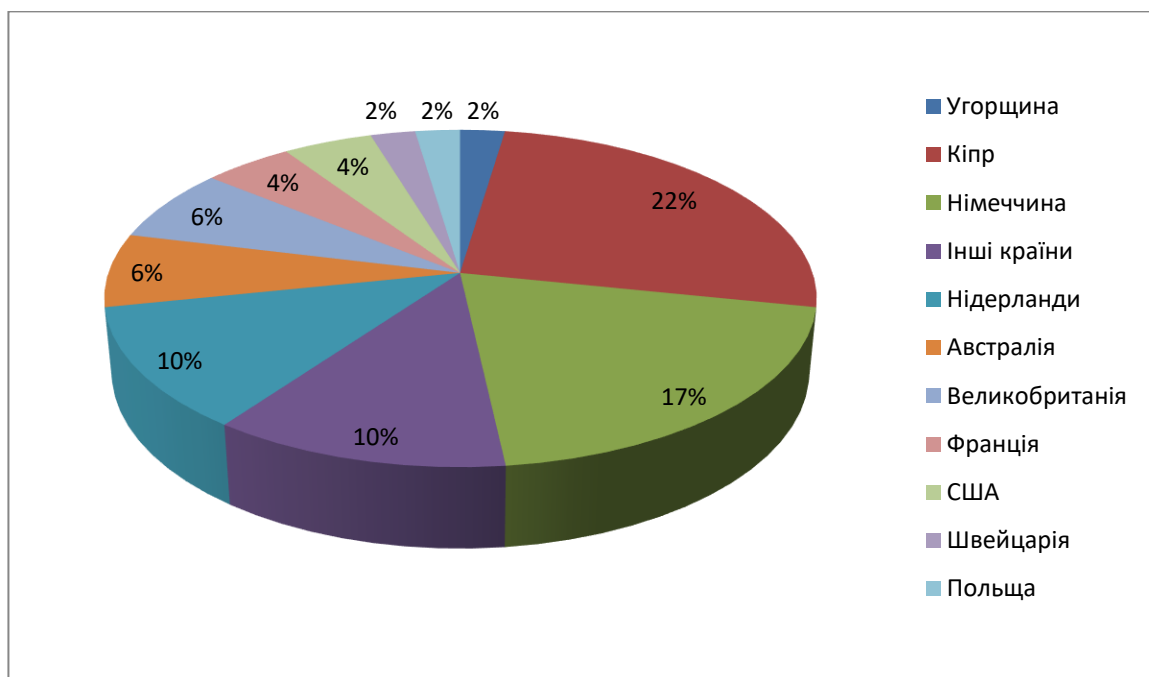

Рис. 1. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну станом на 2021 рік, %

Збільшення привабливості України для іноземних інвесторів залежить від темпів ринкової трансформації економіки, макроекономічної стабілізації, характеру структурних перетворень. Наявність розвинутого внутрішнього ринку капіталу є важливою передумовою створення конкурентоспроможного інвестиційного клімату країни. Нерозвинутість фондового ринку, фінансової інфраструктури значно ускладнює процес залучення прямих іноземних інвестицій [2].

Також слід проаналізувати розподіл іноземних підприємств в Україні за галузями економіки. Цей розподіл ми бачимо на рис.2.

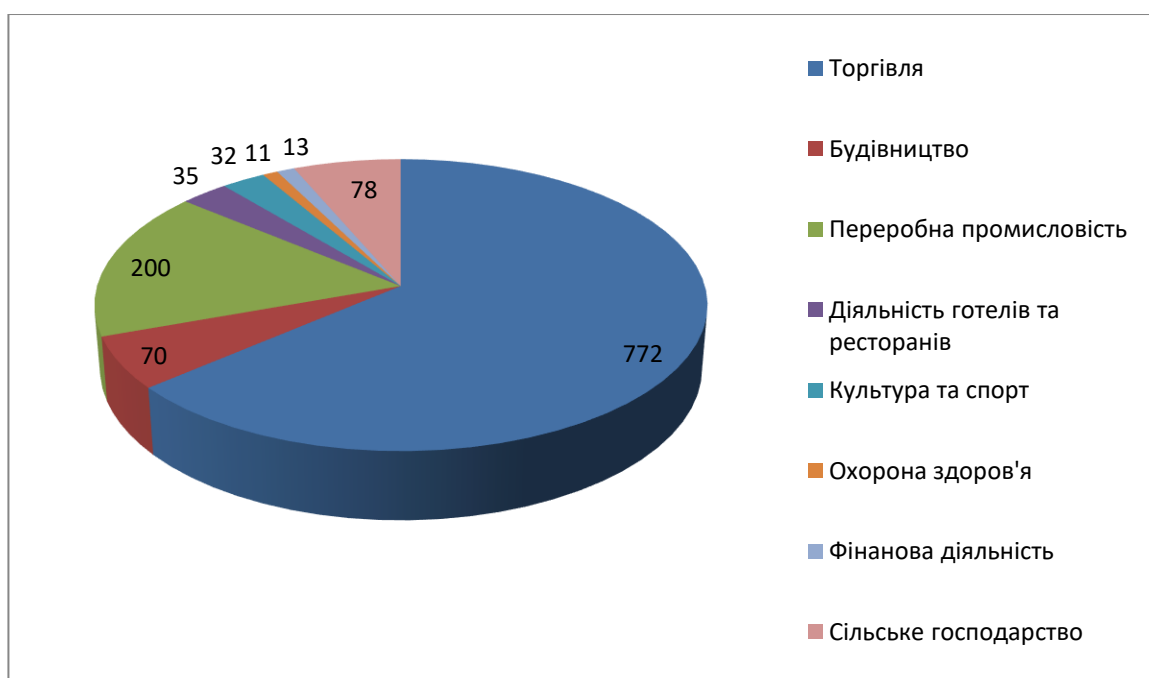

Рис. 2. Розподіл іноземних підприємств в Україні за галузями економіки

Більша частина ТНК зосереджена в галузі торгівлі та ремонту, в переробній промисловості, в операціях з нерухомістю, будівництві. Як бачимо, іноземні компанії не прагнуть вкладати кошти у високотехнологічні галузі, а більшість інвестицій направляють на торгівлю – галузь, яка дозволяє швидко отримувати високі прибутки. Переробна промисловість також виступає пріоритетною галуззю для іноземних інвесторів, що є позитивним для економіки України. Адже саме переробна промисловість дозволяє

виробляти кінцевий продукт і оновлювати технологію переробки. Наступними за пріоритетністю є галузь нерухомості та будівництва [12-15].

На сучасному етапі міжнародні транснаціональні корпорації є найважливішим елементом розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин. Їх інтенсивна діяльність відображає загострення міжнародної конкуренції та поглиблення міжнародного поділу праці. Тому доцільно більш детально розглянути вплив транснаціональних корпорацій на такі аспекти зовнішньоекономічної діяльності [4].

Транснаціональні корпорації за підтримки своєї держави сприяють досягненню її цілей у сфері міжнародних відносин, насамперед економічних. Маючи політичну підтримку своєї держави, транснаціональні корпорації в її інтересах залучають до господарського обігу природні та людські ресурси інших країн. Транснаціональні корпорації також благотворно впливають на міжнародні відносини, насамперед на стан міжнародної безпеки, оскільки сприяють розвитку взаємозалежності та взаєморозуміння різних держав.

Політичне та економічне значення транснаціональних корпорацій настільки велике, що в доступному для огляду майбутньому вони залишаться одним із важливих факторів посилення впливу промислово розвинених країн у багатьох регіонах світу. З цього випливає очевидний висновок про те, що турбота про перетворення провідних вітчизняних корпорацій у транснаціональні стала свідомою метою зовнішньої політики держав, які прагнуть посилити свій вплив у міжнародному масштабі [4-7].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що за цих умов у світі зростає усвідомлення того факту, що реалізована на даний момент модель глобалізації, яка базується насамперед на економічних і технологічних ресурсах суспільства, має надзвичайно примітивний розвиток і тягне за собою глобальну кризу. З усього вищевикладеного випливає, що оптимальна стратегія держави в умовах глобалізації передбачає не диктат щодо громадянського суспільства, а все тіснішу співпрацю з ним, делегування частини своїх повноважень місцевому самоврядуванню та інші структури

громадянського суспільства. Тісна співпраця органів державної влади з профспілками, об'єднаннями підприємців, екологічними, правозахисними та іншими громадськими організаціями дає змогу консолідувати суспільство, активізувати творчі сили нації на найнижчому рівні, адекватно підходити до вирішення загострених соціальних проблем, ефективно контролювати дії бюрократичного апарату та боротися з корупцією. Це дозволяє говорити про можливість успішної інтеграції національних держав у світове співтовариство.

Список використаних джерел

1. Іванова І. Актуальні конкурентні стратегії ТНК в умовах економіки знань. Світ фінансів, 2017. т. №3. С. 208-213.
2. Кочетков В. М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни. Ефективна економіка. 2019. № 10. С. 55-60.
3. Комарецька П.В. Управління фінансовим потенціалом підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 Економіка, організація і управління підприємствами. К., 2006. 21 с.
4. Лимонова Е. М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. Європейський вектор економічного розвитку. 2020. Вип. 1. С. 93 – 101.
5. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України. URL: pdf-files/bueros/ukraine/09718.pdf (дата звернення 30.09.2022)
6. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України URL: <http://www.me.gov.ua/> (дата звернення 30.09.2022)
7. Поляков В.В. Світова економіка та міжнародний бізнес : підручник. Миколаїв: КНОРУС, 2018. 688 с.
8. Пузирьова П.В. Управління фінансовим потенціалом підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.04

«економіка та управління підприємствами» / Пузирьова Поліна Володимирівна Київ, 2009. 26 с.

9. Пучков А. Крупнейшие ТНК в мире. Слайд-шоу. URL: <http://www.slideshare.net> (дата звернення 01.10.2022)

10. Рокоча В. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник. Київ: Таксон, 2018. 304 с.

11. Сорока І. Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації міжнародної інтеграції. Актуальні проблеми економіки. 2017. С. 35–41.

12. Терехов Є.М., Прокопенко О.В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем. Вісник Сумського державного університету: Сер. «Економіка». 2017. № 1. С. 103-113.

13. Федоренко В.Г. Транснаціональні корпорації як системоутворюючий фактор розвитку національних економік. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 7. С. 31-34.

14. Чуйко О. Науково-теоретичні основи інновацій та інноваційного процесу: сутність, види, еволюція. Економіка. 2019. № 2. С. 7-13

15. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 488с.